

24. JUULI
ILMUB 1940. A. OKTOOBRI

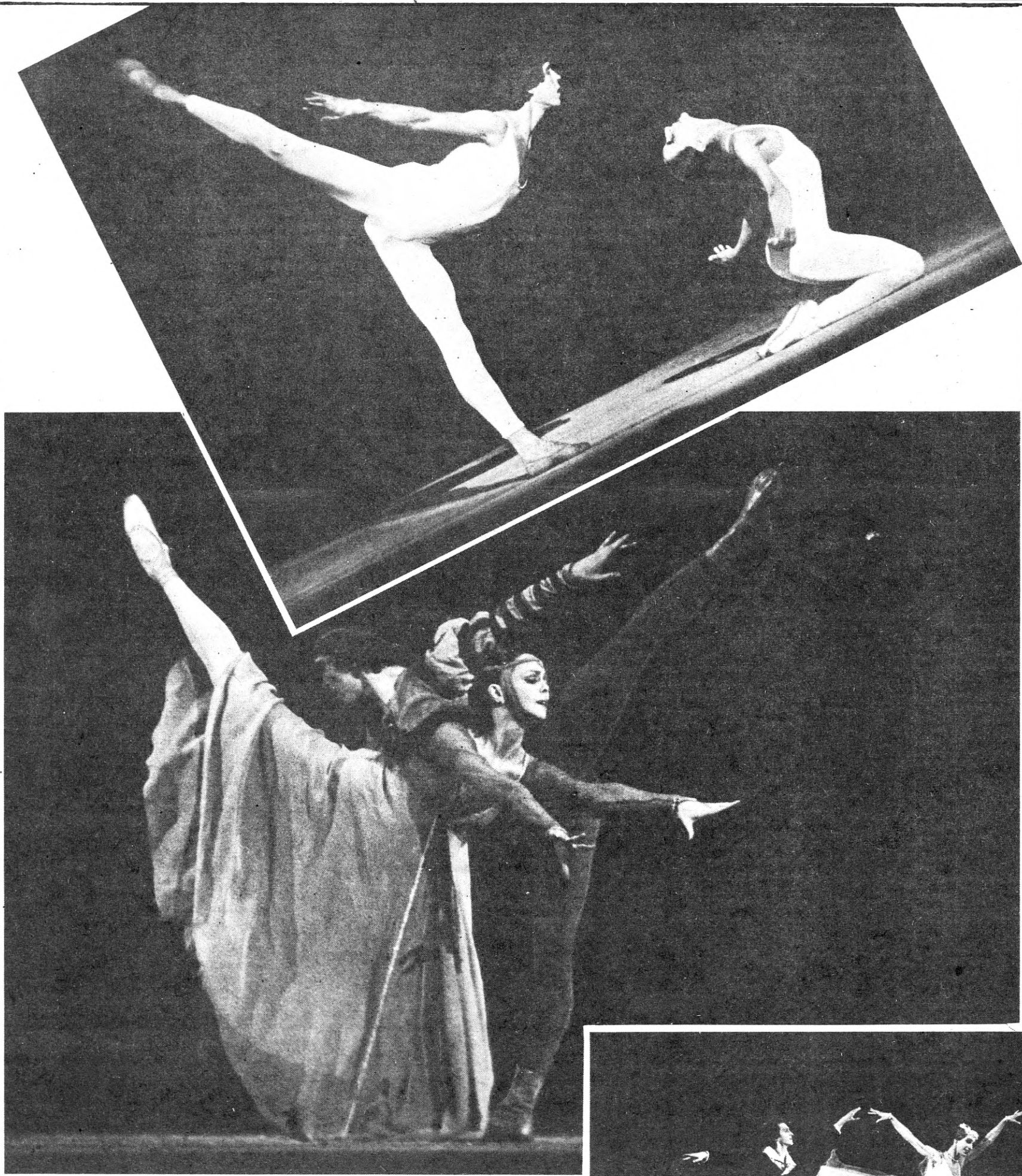
KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, OHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

30. 1987 SIRP ja VASAR

NSV LIIDU RIIKLIK BALLETTITEATER TALLINNAS 15. VII — 19. VII

JELENA FETISSOVA
FOTOD

Olga Pavlova ja Aleksandr Gorbatsevitš balletiõhtus «Lääne XX sajandi koreograafia».

Stanislav Issajev ja Galina Šljapina Wagneri «Tristanis ja Isoldes» viie lühi-balleti programmis «Armastuse pale».

Galina Skuratova ja Nikolai Smirnov etenduses «Terpsichore vembud» (pas de deux balletist «Sülfiid»).

Akadeemiline
Raamatukogu

Taas kohtus Mihhail Gorbatsšov NLKP Keskkomitees mas-
siteabevahendite ja loomingu-
liste liitude juhtidega. Leidis
aset asjalik ja avameelne ar-
vamuste vahetus ajakirjanduse,
televisiooni ja raadio osa eda-
sise suurendamise üle uutmis-
protsessis, Keskkomitee juuni-
pleenimil kavandatud ülesan-
nete täitmisel.

Kõik, mis me teeme, arenda-
me meie ühiskonnas, nõuab
suurt vastutust ja kaalutle-
tust. Meie taga on tohtu maa,
tohtu rahvas, kes on nii pal-
ju andnud Oktoobri saavutuste
kinnistamiseks ja rohkenda-
miseks, selleks, et muuta meie
kodumaa võimsaks sotsialisti-
kuks suurriigiks, ütles M. Gor-
batšov. Seepärast nõuavad
kõik meie sammud suurt vastu-
tust niihästi rahva ees kui
ka kogu inimkonna ees, arves-
tades osa, mida meie maa, meie
riik etendab nüüdismaailmas.

Pärast jaanuaripleenumi
muutis uutmisprotsessid oma
iseloому, muutus ka diskus-
sioonide tempo, nende trass,
muutus vastuvõetavate otsuste
sisu. Uutmine hakkas hõlma-
ma kõiki valdkondi, kõiki rah-
vakihte, hakkas oma mehha-
nismide abil kaasama miljo-
neid. Keskkomitee juunipleen-
umi ettekandes võeti ka poli-
itiline osa, mis analüüsis
uutmise üldist käiku.

M. Gorbatsšov rõhutas ühtla-
si, et «uutmine ei ole eitamine,
ja kui ongi eitamine, siis dia-
lektiline. Seades kursi kiiren-
dusele, uutmisele, ei seisa me
mingitel libedatel soistel mä-
tastel, vaid kindlal pinnal, mis
on kujunenud nõukogude inime-
ste paljude põlvkondade
jõupingutustega meie tee raja-
jate võitluse tulemusel. Kõike
on olnud: tohtuid saavutusi,
sellega koos aga ka kaotusi.
Läbi on tulnud teha raskeid
katsumusi. Räägin seda seepä-
rast, et isegi teie hulgas näen
muretsenist: kas ei muutu uus
etapp kõige selle eitamiseks,
mis on olnud, kas me pole
unustanud oma ajalugu, kas ei
paista praeguses poliitikas sel-
le alahindamist, mida on ära
teinud eelmised põlvkonnad.
Nii arvata, seltsimehed, oleks
viga».

Peasekretär kutsus tõusma
kõrgemale oma emotsioonidest
ning oma mugavusest ja mu-
gavatest stereotüüpidest. Tõus-
ma kõrgemale ja mõtlema
rahvale, ühiskonnale. Muidu
pole meil jõudu alustatud asja
edasi viia. Me oleme ühes päa-
dis ja jääme sinna, jätkas M.
Gorbatsšov, me oleme olnud
ühel pool barrikaadi ja jääme
sinna, me oleme käinud ja käi-
me ka edaspidi üht teed. Mee-
nutanud lõkkele lõonud kirgi
Venemaa Kirjanike Liidu ju-
hatuse istungil, ütles M. Gor-
batšov, et teeks väga mureli-
kuks, kui meie loomingulise
liidu, kunstiharitlaskonna kon-
solideerimise asemel algaks
akki näaklusi ja selles osalejad
püüaksid avalikustamise, ava-
tuse, demokraatismi ajal mak-
ta kätte igasuguse kriitika eest.
See oleks lubamatu, see oleks
mängimine rahvaga, meie
maaga, sotsialismiga. Ka kõige
teravamaid küsimusi tuleb
arutada üksteist austades, isegi
kõige äärmuslikumas seisuko-
has on midagi väärtuslikku,
ratsionaalset, sest seda ausalt
kaitsev inimene muretsseb ühi-
se ürituse pärast. M. Gorb-
atšov meenutas Lenini mõtet, et
oma oponendi, isegi klassi-
vaenlase seisukohti tuleb osata

R A H V A TEENISTUSES

analüüsida, sest mitte keegi ei
sea küsimusi nii põhjalikult ja
teravalt, mitte keegi ei otsi nii
visalt nõrkusi su seisukohta-
des, kui su vaenlane. Meil aga
pole tegemist klassivõitlusega,
antagonistliku võitlusega, vaid
otsingutega, diskussiooniga,
mille eesmärk on tõhustada
meie edasiliikumist. Sellepär-
ast, ütles M. Gorbatsšov, «ei
näe ma mingit draamat polee-
mikas, seisukohtade vastanda-
mises. See on normaalne».

Praegu me nagu teeksite
uuesti läbi demokraatia kooli.
Me õpime. Meil ei jätku veel
poliitilist kultuuri, diskussioo-
nikultuuri.

M. Gorbatsšov kinnitas, et tal
pole alust mingiteks suurteks
poliitilisteks etteheideteks. Kui
mõnel pool ongi ilmnenuid äär-
muslikkust, siis ikkagi sotsia-
lismi eest, selle täiustamise
eest toimuva võitluse raames.
Aga kui hakatakse otsima ja
meile sisse sokutama väärtusi
ja avastusi, mis on väljaspool
rahva huve ja väljaspool sot-
sialismi, siis kritiseerib Kes-
kkomitee seda avalikult, annab
hinnangu ja avaldab — de-
mokraatia, avalikustamise ra-
mes — sama printsiipselt
oma seisukoha.

Peatunud mitmetel olulistel
majandusprobleemidel, jätkas
M. Gorbatsšov: «Praegu on täht-
s margata õigeaegselt kõike
uut, kas või kõige väiksemat,
mis viib meie üritust edasi.
Keskkomitee juunipleenimil
nimetasin ma paljusid konk-
reetseid fakte, et näidata, et
positiivne protsess on alanud,
ning meil tuleb kõiki neid võr-
seid hästi tähele panna.»

Kõneleja rõhutas partei osa
käimasolevas uuenemises. Par-
tei ei saa jääda maha ühiskon-
nas toimuvatest protsessidest.
Otsekohe, kui ta maha jääb,
kas või mingis lõigus, algavad
hälbed ja ilmnevad liialdused.
Ja vastupidi, kui partei on oma
ülesannete kõrgusel, kasutab
ta ära oma potentsiaali, oma
autoriteedi, oma võimalused
ning asub selles protsessis ees-
misteles positsioonidele. Edasi-
minek on mõeldamatu partei-
ta, kes on võimeline teadusli-
kult mõtestama ja looma vast-
tavat poliitikat, praktiliste
ülesannete lahendamise stra-
teegiat. Tuleval aastal toimu-
val parteikonverentsil on ka-
vas üksikasjalikult läbi aruta-
da paljud küsimused, sealhul-
gas need, mis puudutavad par-
tei enda tegevust.

Muidugi on uutmisel vaja
esmajärjekorras arvestada
rahvast. Kui me näitasime elu
roosas valguses, mõistis rahvas
kõik ja kaotas huvi ajakirjan-
duse vastu, ühiskondliku tege-
vuse vastu. Ja leidis, et teda
lihtsalt alandatakse, solvatak-
se, kui pakutakse võltsinguid:
ta ju tunneb tegelikkust. Leni-
nin on öelnud, et kirjaoska-
matu inimene seisab väljas-
pool poliitikat, meil aga on
praegu haritud rahvas. See,
kuidas me tegutsesime viimas-
tel aastatel, tähendas hoida te-

da poliitikast eemal. See ei ole
austav suhtumine rahvasse.
See on mingi elitaarsus. Nüüd
on tarvis demokratiseerimis-
protsessi kaudu kõik omale
kohale seada. On olemas üks
otsustav jõud — rahvas. Tema
annab kaadri, juhid, liidrid,
literaadid. Rahva hulga tuleb
kõik ja rahva hulka läheb ta-
gasi.

Inimesed märkasid vastu-
olusid sõna ja teo vahel, lähtu-
des omaenda kogemustest.
Nad nägid, et kõik pole korras,
et on pidureid, on nähtusi, mis
tõstisid muret teevad. Inimesed
saavad aru, et on uutmisküsi-
musi, mille lahendamiseks lä-
heb tarvis viisaastakut, kaht,
mõnede puhul ka kolme viis-
aastakut. Ent on ka esmajär-
gulisi, pakilisi ülesandeid, mil-
le kallale me oleme kohusta-
tud tõsiselt asuma. Ajakirjan-
dus peab võtma need ülesan-
ded ja rahva vajadused oma
kontrolli alla ning näitama,
kes ja kuidas neisse suhtub.
See tähendab — kes ja kuidas
suhtub rahvasse.

Rääkides kaadri probleemide-
st, ütles M. Gorbatsšov, et
meie kaader, meie haritlas-
kond, andekad inimesed tuleb
ümbriseda hoolitsusega. Ühis-
kond siledaks triikida, jätmata
järele annet ega kohusetund-
likku töötajat — see pole sot-
sialism ega sotsiaalne õiglus,
vaid võrdustamine ja dema-
googia. Paraku on sotsiaalsed
demagoogid jõudnud ka mõne-
desse toimetustesse. Eriti viha-
selt löövad nad kaadri pihta.
Me peame aga hästi mõistma,
et kaader veab uutmise tohu-
tust koormat. Ent muidugi ei
tohi juhtivat ametikohtadel
olla kalke, tähelepanematuid
inimesi, kes ei näe rahva va-
jadusi. Tuleb tegutseda nii, et
kõik need, kes hoolitsevad in-
mese eest, rahva eest, saaksid
meie ajakirjanduse kangelas-
teks. Ja «kangelasteks» pea-
vad saama need, keda millega-
gi ei liiguta.

Peatudes valmistumisel Ok-
toobrirevolutsiooni 70. aasta-
päevaks, rõhutas M. Gorb-
atšov vajadust parandada selle
meie elu suursündrause val-
gustamist. Me kõik pärineme
Suurest Oktoobrist ning meie
praegune ühiskond on Ok-
toobrirevolutsiooni-järgse 70-
aastase arengu tulemus. See
on meie ühine vara, see on
pöördepunkt inimkonna aja-
loos, tee uude maailma.

Kui palju on toimunud
muutusi pärast meie revo-
lutsiooni — mitte ainult
meie maal, vaid ka kogu
maailmas, milliseid protses-
se see on vallandanud! Ja
sellele kõigele on tarvis vaa-
data avara pilguga, andmata
järele mingite ühekülgselte
ettekujutustele ja meeleolude-
le. Nendele ei saa rajada oma
suhtumist kõigesse, mis on ol-
nud pärast Suurt Oktoobrit.
Nii võib üldse eksiteele sattu-
da. Me ei saa ega tohi mitte
kunagi andestada või õigusta-
da seda, mis juhtus aastail

1937—1938. Selle eest vastuta-
vad need, kes olid siis võimul.
Kuid see ei vähenda kõike se-
da, mida on teinud partei ja
rahvas, käies läbi neist katsu-
mustest. Me teame, mida töid
kaasa aastad 1937—1938, kui-
das andis see hoobi kaadri pih-
ta parteis ja haritlaskonnas,
samuti sõjaväe kaadri pihta.
Ja siiski oleme kohustatud
teadma, milline tohtu jõud
peitub sotsialismis, meie kor-
ras, mis pidas vastu ka sellele
hoobile, hiljem astus võitlusse
natsismi vastu ja võitis. See-
pärast on vaja kõnelda meie
70. aastapäevast uhkusega
meie suure rahva, tema ajaloo,
tema kangelaste üle.

Me räägime tõtt ja ainult
tõtt. Me tunneme uhkust iga
oma elatud päeva üle. Iga päev
on meile kallis, isegi kui see
on olnud üliiränk. Me ei saa
endale lubada lugupidamatut
suhtumist meie rahvasse, neis-
se põlvkondadesse, kes on kõik
selle läbi elanud ja toonud
meie maa tema tänasesse päe-
va. Kõnelgem seepärast täiel
häälel Oktoobrirevolutsioonist,
sotsialismist, sellest, kes me
oleme, kust tuleme ning mis
meil on olemas tänu revo-
lutsioonile ja sotsialismi arengu-
le. Mõelgem sellele, kuidas pa-
remini rääkida oma suurest
revolutsioonist, meenutada inime-
si, revolutsioonikangelasi,
tõelisi, kutselisi revolutsionää-
re ja poete. Ka neid, kes olid
unustatud, tuleb meenutada.
Seda kõike peame tegema vastu-
tustundega ja põhjalikult,
demokraatia ja avalikustamise
vaimus.

Avalikustamine ja demok-
raatia ei ole kõikelubatus.
Avalikustamine peab kindlus-
tama sotsialismi, tugevdama
meie inimese vaimu, ühiskon-
nas tervikuna aga moraali,
kõlbelist õhkkonda. Avalikus-
tamine — see on ka puuduste
kritiseerimine. Ent see ei ole
sotsialismi, meie sotsialistlike
väärtuste õõnestamine.

Meil on, mida jaatada ja
hoida: meie sotsiaalselt kõige
kaitstuma ühiskonna ajalooli-
sed saavutused. Selles võivad
kahelda üksnes need, kellel
meie sotsialistlik demokraatia
ja meie vastutustundus üks-
nes takistavad rahuldada oma
isiklikke ambitsioone, mis on
kaugel rahva huvidest. Meil
pole põhjust oma poliitikat,
meie väärtusi ilustada: me ole-
me avatud kõigile. Ent demok-
raatia eeldab ka võitlust nend-
de väärtuste püsistamise eest.
Praegu arenevad uutmisprot-
sessid nii laiuti kui ka sügavi-
ti. On alanud raske ülemine-
kuperiood, nüüd on eriti vaja
kompetentsust ja vastutustun-
net.

Lõpetuseks kinnitas M. Gor-
batšov, et NLKP hindab kõr-
gelt massiteabevahendite pa-
nust uutmisse. Kõik käib in-
mese kaudu. Inimene asub
võitluse eeslinile, tema kaudu
kulgeb kogu uutmise. Järeli-
kult on inimese mõtlemisel,
tema hoiakul otsustav tähtsus.
Tuleb ära kasutada massitea-
bevahendite tohtu võimalus-
ed igapäevaseks kõneluseks
inimestega. Kriteerium on en-
diselt üks: rohkem sotsialismi,
rohkem demokraatiat. Kõiki
vastuseid uutele küsimustele
tuleb otsida sotsialismi ra-
mes, aga mitte väljaspool selle
piire. Sotsialism on meie rahva
poolt tehtud valik. Partei on
rahva teenistuses. Rahva tee-
nimine on massiteabevahendi-
te töötajate kõrgeim kohus.

OKTOOBER 70

RETRO- SPEKTIIV JA TÄNAPÄEV

Kirjastuse «Sovetski Pissalel»
plaanides Oktoobrirevolutsiooni
70. aastapäeva tähistamiseks on
arvukalt teoseid. Omamoodi ret-
rospektiivi kujutavad endast kor-
dustrüki, mis kajastavad esimese
sotsialistliku riigi ajaloo etappe.
Niisuguste teoste hulka on arva-
tud M. Saginiani «Uljanovite
perekond», M. Solohhovi «Üles-
küntud uudismaa», L. Leonovi
«Tee ookeani», V. Katajevi «Va-
lendab üksik puri» ja «Talu ste-
pis». Ilmub kogumik A. Plato-
novi teoseid — lugejale tuntud
jutustuste ja novellide kõrval
trükitakse selles ära varem aval-
damata näidendid, publitsistikat,
kirju, märkmeid. Uut pakub lu-
gejale S. Klõtkovi folkloorsest
poeesiast kantud teoste kõi-
de. Niisamasugust retrospektiivi pa-
kuvad luuleväljaanded. Koosta-
tud on A. Lunatšarski luulevali-
mik, milles autori enda värsside
kõrval on toodud ära tema tõl-
ked Euroopa luulest. Luulevälja-
annetest on märgitavad veel M.
Dudini, M. Lisjanski ja B. Sin-
kuba valimikud.

Kriitikalväljaannetest äratub eri-
list huvi A. Ležnevi raamat «Kir-
jandusest: peatükke nõukogude
kriitika ajaloost». Autor kuulus
1920.—1930. aastate aktiivsete
kirjandustegelaste hulka. Kogumi-
kus avaldatud artiklid on pärit
neist aastast, kuid pakuvad peale
kirjandusajaloolise huvi märkimis-
väärsed pidepunkte ka täna-
päeva jaoks.

Oldistava käsitluse kirjandu-
sest annab N. Anastasjevi teos
«Dialoogi järg. Nõukogude kir-
jandus ja XX sajandi maailma-
kunst».

Juubelisarja on kirjastus paigu-
tanud ka mitmed viimasel ajal
«paksudes» ajakirjades ilmunud
romaanid ja jutustused, mis kajas-
tavad meie uuenduskursi ja on
võitnud lugejate erilise tähele-
panu. Nende hulgas on B. Moža-
jevi «Mehed ja naised», A. Rõ-
bakovi «Arbati lapsed», A. Beki
«Uus ametikoht» ja V. Dudintsevi
«Valged rõivad». Viimatinimetat-
ud teos räägib teatavasti aasta-
kümnefatagusest võitlusest bio-
loogiateaduses. Ent ometi ka
täna, nagu tunnistas Lõssenko
diktatuurist bioloogias rääkides
V. Dudintsev: «On tähtis, et üks-
ikute võimu omavate isikute
vead ja eksimused ei kasvaks
kogu ühiskonna probleemide ta-
semeni, ei muutuks seadustatud
nähtuseks, nagu see leidis aset
Lõssenko puhul. Usun, et meie
elus alanud demokratiseerimis-
protsess välistab säärase mine-
vikueksituste kordamise.»

Oma koht on antud kirjastuse
plaanides kõigile liiduvabariiki-
dele. Meid esindab seal V.
Beekmani romaan «Narva kosk». Kuuluvad siia ka D. Ikrami kapi-
taalne triloogia «Buhaara kaks-
teist värvat», A. Nürpeisovi «Ve-
ri ja higi» ja paljud teised.

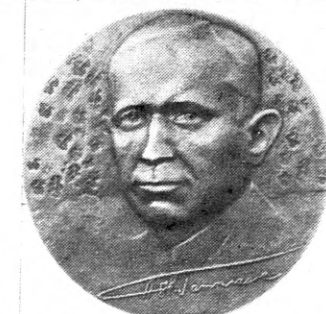
Koostatud on pidupäevaseft
esinduslikke antoloogiad. Kõrg-
tasemega seerias «Poeedi raama-
tukogu» ilmub ulatuslik valimik
pealkirjaga «Oktoober nõukogu-
de luules». Kirjastuse Leningradi
osakond on pannud kokku rikka-
likult illustreeritud valimiku
«Aasta 1917 — Venemaa. Petro-
grad». Väljaanne tahab anda üle-
vaate 1917. a. kõige olulisema-
test sündmustest — nii foto kui
ka sõna vahendusel. Autoritena
esinevad M. Gorki, V. Bond-
Brujevitš, A. Blok, A. Tolstoi, L.
Reisner, A. Lunatšarski, D. Fur-
manov.

Ilmub mitu publitsistikaraama-
tut üksikautoreilt, peale nende
koguteosed «Kirjanik ja aeg»
ning «Venemaa teedel».

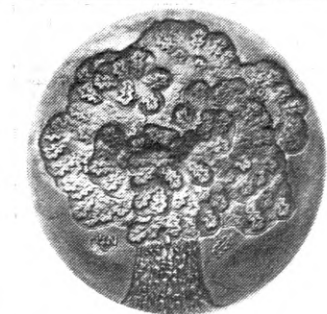
TAMMSAARE MEDAL

Rahvusvahelise Looduse ja Loo-
dusressursside Kaitse Liidu
(IUCN) ja Eesti Looduskaitse Selt-
si põllumajandusliku maastiku-
hoolduse sümposion soovitas
1981. a. hakata välja andma
maastikukultuuri saavutuste eest
kõrgeima autasuna eesti klassiku
Anton Hansen Tammsaare nime
kandvat medalit. 1982. a. fiksee-
riti see ettepanek Uus-Meremaal
toimunud IUCN Peaassambleel,
autasu määraks sai selle ma-
ailmaorganisatsiooni Ida-Euroopa
Komitee (president J. Eilart)
koostöös põllumajandusmaastike
ökoloogilise optimeerimise töö-
rühmaga. Anton Hansen Tammsa-

saare rahvusvaheline teeneteme-
dal (läbimõõt 156 mm) on seni
määratud Brno Põllumajandus-
akadeemia professorile Viastimil
Vainičekile (Tšehhoslovakkia),
Soome Looduskaitse Liidu esi-
mehele, Lammi uurimisjaama ju-
hendajale, rabade ökoloogile
Rauno Ruuhijärvile (Soome), Kri-
kovi Teaduste Akadeemia partei-
organisatsiooni sekretärile ma-
gister Janusz Wiltowskile (Poo-
la), kõrbeökoloogia väljapaist-
vale spetsialistile, nende alade
viljelemise uurijale mitmetes
maades prof. Leonid Rodinile
(NSV Liit). Ja eelmisel laupäeval
anti Münchenis autasu üle Sak-
samaa Liitvabariigi maastikuhool-

duse ühele juhile, looduskaitse ja
maastikuhoolduse akadeemia di-
rektorile professor Wolfgang
Engelhardtile. Autasustamisette-

panekute hulgas on P. Jacobs
(Kanada), R. Benthem (Holland),
Põhjaamaade esimene ökokihi-
kond Suomussalmi jt.

Kemi raudteejaama välja-
kupoolse paraadna ette
sõidab mõnekümne minu-
tise hilinemisega lühike, mat-
sakas PAZ-buss, valgel külje-
tahvil punane kiri «Kem-
Kalevala». Tähed ristis, mis
praegu Venemaal ülipopulaar-
sed ja meenutavad kirikuslaa-
vi kirillitsat, esimese linna ni-
me pehmemärgi sarnaneb
hoolsasti nikerdatud, eestlaste-
le Tootsi lugude kaudu armsa
lõpujätiga. Ent sõna «Kaleva-
la» selles ajalooõngulises ilu-
kirjas virgutab mõtteid aega-
de muutumisest, moekriteeriu-
mide vaieldavusele, maitsevää-
ratustele, aga samas (ja mu
enda jahmatuseks!) ka aegade
võimalikule juhuslikule kohtu-
misele aastasadade pärast. Po-
le ju müütiline Kaleva-Põhja-
la sidemed reaalse Bütsantsi-
ga luul, ja Bütsantsi mõjualu-
selt territooriumilt pärineb see
iidne, nüüd dekoratiivfunktsio-
onis kiri.

Muidugi, milleski ei või kin-
del olla, raskesti dešifreeritavad
mineviku- ja tekstisaladused on
lennukate spekulatsioonide ob-
jektiks, ja annavad eksegeesile
asu ajude gümnaastikaks. Efekt-
sem oleks olnud karjala tohtkir-
ja — läänemeresoome vanima
keelemälestise — imiteerimine.
Ülilumal Ukko on teinud
loisuse ilma, lobjakas heljub
linna keskplatsi murehallide
karpmajade foonil. Pealeminek
võtab aega, närviliseks ooda-
nud rahvas kibeleb. Sarjatakse
transpordikorraldajaid.

Näpuotestest lühemaks lõiga-
tud sõrmikuis konduktor esi-
pingil klõksutab kääre, nüsis
piletid sõiduraha pikkuseks.
Karjala turismiatlase järgi
olen arvutanud, et teekond
Kalevalasse on 186 kilomeet-
rit (mulle väga ja väga tuttav
jagu), aga vaksalis rippunud
teadetetahvil oli kirjas, et reis
vältab kuus ja pool tundi.

Piletiki maksab 3 rubla ja 70
kopikat, täpselt Tartu—Tallin-
na otsa. Ju ei küsita bussis
loksutud aja eest, tasumisele
kuulub läbitud vahemaa. Ja
seda teeoludest ning sõitja mu-
gavusest sõltumatu.

Kujutan selletaolist hinnasead-
mist hästi ette: Moskvas, Sado-
vaia ringbultvari sees asub mü-
rakas, millitsa valvatu hoone.
täis kalfalikke koridore ja trepi-
kodasid, selle valpadege kabinet-
te vildi liiguvad kuude kaup-
kalkulatsioonid, formulad, ette-
panekud, projektid ning nende
kõikide korrigeeringud. Ikka
ühelt korrusest teisele: ametni-
kud, kes ise ühistransporti ei
kasuta, teevad endale oma ole-
masolu õigustamiseks tööd. Vi-
maks on otsus langetatud, siis
venib selle vormistamine, kuid
kunagi ometi kehtestatakse mi-
nistri käskkirja kohustuslik
ühine kilomeetritariff. Kaukaasia
mägede, Eesti lausmaa, Kesk-
Aasia stepide ja kõrbete, Siberi
tundrate ning sinise, Euroopa
taiga jaoks. Pändlikkust peat-
aks nõrkuseks, kohapealist
initsiatiivi, proteste, muutmis-
püüdu omavolitsuseks, alluma-
tuseks. Jäik masinavärk inaleb
ülitsentraliseeritust ja stabiil-
sust, sest ta teab, et liivateragi
võib hammasrattaid murda.

Kemi linn jääb selja taha,
vurame risti üle riikliku täht-
susega Leningradi—Murmans-
ki maantee, suundume Kemi
jõeга кааа loogelides läände.
Algavad laaned.

Ei tea, kas need padrikud on
Sampsu Pellervo külvatud, igata-
hes külgesid nende puude isade
ja vanaisade vahel Elias Lönnro-
ti matkad Viena—Karjalasse, kus
runolaulukürt 1834. aastal leidis
Arhippa Perttuse, pimedat loitsi-
ja, oma suurima saagi, kellelt
ta kirjutas üles 60 runo, ja li-
saks muule ka sampo-tükkli, tu-
levase eepose (ehkki Lönnroti
poolt varieeruvate värsste liit-
mise teel mitu korda pikemaks
paisutatud) südamikku.

Tihedama kuusiku all on lu-
mi niiritipulisteks hangedeks
küürdunud, lõunapoolsed kraa-
viperved on laiuti paljaks
sulanud. Inetu, talvesärata ap-
rillilumi, korbatanud pind tuh-
mistunud matjaks. Põndakuil
kidurad, peaaegu raagus män-
nid, kesk nõmmi sammaldun-
nud graniitrahnu, kohati kir-
jatud eneseväljendusinstink-
tist sündinud, toimetamata sõ-
numitega.

Metsapõlemiskohad. Harvad
sõestunud tüvekõndid meenu-
tavad põikilubata riste jöhk-
ralt rüüstatud kalmistul.

Hüljatud külad, sünge tuul
puhumas läbi räämas loguskite
aknaaukude. Taoti on maha-

jätute kõrvale klopsitud uued
metsatööstusasulad värskevär-
viliste ja kuubikujuliste pukk-
barakkide, sirgjoone ja täis-
nurkse tänavaplaneeringuga:
ei ole kõlvanud tulijale lah-
kunute eluasemed. Puustus-
maad.

Maantee on lagunenud mül-
kaiks, elektriijaamade juures
on pikemad peatused suitsu-
nälja leevendamiseks.

Mõtlen «Kalevala» peale.

OLEV REMSU

KALEVALAMAA

KARJALA TEEKOND 2.

Mäletan lapsepõlves loetuga
kaasnenud, teispoolsust tajuvat
hämaraat muljet, igisaladuste nõ-
duslikku sahinat, sortside kum-
maliselt piiratud vägevust. Mä-
letan, et küsisin endalt: kui nad
nii kõrvõimsad on, miks nad
end siis targemaks ei moon-
daks, miks kättuvad lollilt, enesele
kahjulikult? Mina oleksin talita-
nud ja otsustanud nende olu-
kordades teistsiti, poleks lange-
nud Põhjale emanda lihtlaba-
tesse lõksudesse. Kippusin sei-
sesada aastat kantud ja ise en-
dale sünniks tee rajanud Väinä-
mõist, taevakaane ja sampo ta-
gunud Ilmarist, neidudeablasi
Lemminkäist, enesele oma möö-
gaga otsa teinud Kuulervot ja
kõiki neid teisi õpetama. Kange-
lased ei saa pruuti kositud!

Just «Kalevala» äratas minus
tänapäeval jätav jumalate saama-
tuse probleemi.

Mäletan Gallen-Kallela illust-
ratsioonid, hiljem olen tõdenud,
et see oli mu esimene kohale-
jõudnud kontakt ehtsa juugen-
diga, põhjamaise romantikaga.

Ülikooli ajal läks lugemine
untsu. Vanemal kursusel käijad
olid hirmutanud, et V. A. pom-
mitab eksami umbes sihukeste
küsimustega: millised on Ahti
Saarelase teised nimed? Mida
sööv Väinämöinen hiidtarga Vi-
puse kõhus? Millised maod, sise-
likud ja mardikad ujuvad ölle-
toobis, mille Põhjale teenijapõiga
ulatab Lemminkäisele? Ka olevat
väliskirjanduse professori kon-
trollarsenalis riikud: mis aastal
puhkes Põhjale ja Kalevala sõ-
da? Mitu akent ja nurka on
Sampo? Kes on Ilmatari isa ja
ema? Nõnda ahmisingi eksami-
neelisel kiirtuupimisel mällu de-
taile, mäletan, et häirisid väsi-
tav pikkus ja terviku tabamatus.
Pealegi, minu võetud piletit «Ka-
levala» poinud.

Kolmandal katsel, Karjalasse
sõidu eel tundsin rundest tait
mõnu, aga samuti August Annis-
ti oivalisest ja meeldivalt vana-
moelisest uurimusest «Kalevala»
kui kunstiteose», mida lugemin
eeroosega paralleelselt.

Lummasid teemale keskenda-
matus, faabula fragmentaarsus,
süüze determineerimatus, müsti-
line kompositsioon ja peategelas-
te vaheldumine — sugulus sür-
realistliku automaafiliskirjuta-
mise teel sündinud teostega. Võ-
lus aoloogilisus. Reaalsuse ja fan-
tastika põimimised, totaalse kunst.
Muinasjutu irreaalne atmosfäär.
Ruumi ja aja diskreetus (tõuk-
tiirus), topograafia imaginaar-
sus. Tegelaste muutuv vanus,
kord paus, kord kahanev teo-
ja imevõime. Abituse ja kõrvõim-
suse, kohmakuse ja osavuse, sõ-
eduse ja kavalsuse tasakaalus
dualism. Impulsside motiveeri-
matus nagu moodsa psühhoana-
lüütilises romaanis. Afektiivse-
ne. Tunnete ekstreemne polaris-
raevukas vaen ja vennastuv
liitlus.

Kui sageli väljendatakse möö-
ka — fallose sümbolit — kui
sageli kõlab laul — erektisooni
tribuut. Ja mõök raiub päid ja
laul beatab kosed! Kui sageli as-
keldatakse allilmas: vägilastel
pole maa peal mugav, nad püü-
levad tagasi emaihuu.

Ohenezne rikkuse lahtimine ja
hooldimatus selle vastu. Intiimid
sõlmuvad telerikult ümber nais-
te vähem saamahuu (sampo).
Permanentseid kosiaskäituid Põh-
jalasse. Ja ometi tähendavad
naised surma — heerooste dest-
ruktiivne tung huku poole. Kos-
lode ja talpuste identsus, pru-
did kui toonela neibutised. Tõo-
tuste murdmised, nerrid sõiad.
Intestihalus, toored vägistam-
ised. Vendeta. Brutaalsuse piller-
kaar feminiifoonus. Surmad ja
teassunnid, isetekked. Inimese ja
looduse lahutamatus. Rääkivad
loomad leinavad leinukid, nutvad
nõmmed — elav ja kaasaelav
keskkond animallistik saaga. Ja
meastikud on täis hirmu ning
õudu, ent neistki kaib ürgviha
all väevlevate kanglaste jaksa-
kas vitaalsus üle.

Ja sampo identifitseerimatus
— see on absurdiklassika pärl!

Taotakse, rõõvitakse, ihaldatakse
mõttetust — see on Godot! oota-
mine.

Ning vorm! Barokne struktuur,
barokne värs. Hüperboolitsevad
metafoorid. Gradatsioonid sinu-
soidne evolutsioon. Tsüklike tä-
henduslik ebaproportsionaalsus,
nende tükeldamine ja osade tee-
maarengut pärssiv nihutamine
ikka edasi, tagapoolsematesse
runodesse. Faabulajooksu pidur-
davad loitsud, aga neil on kind-
lasti iseväärtus. Ent küllalt!

Uksepooled kolksatavad lah-
ti, ähkimisi ja pingutamisi ro-

nivad peale kaks eidekest,
närbuvail otsmikel usjad mu-
revaod, ütlevad oma sõidusoo-
vi: Kalevala. Konduktor pa-
randab neid nipsakalt, nagu ta
Kemis mind oli parandanud,
hääldab seda sõna rõhuga kol-
mandal silbil. Eidekesed istu-
vad pooltühjaks jäänud bus-
sis minu ette, hakkavad kuulma
karjala keelt. See on segatud
vene sõnadega.

Teele on langetatud musta-
valgekirju tõkkepuu, verekoer-
ra ja automaatidega sõdurite-
kolmik valvab perval. Siseneb
korvpallurikasvu, rõhutatult
korrektnel, rohelise ribaga no-
katsi ja roheliste lõkmetega
seersant, kontrollib dokumen-
te, lubasid, ka bussijuhil ja
konduktoril.

Kõik on korras, seersant jä-
tab meiega kummardades hü-
vasti, soovib head teed. Liigu-
me edasi. Olen piiritsoonis,
nüüdisaegse administratiivse
jaotuse ja nimega Kalevala
rajoonis.

Miks vanale Uhtoale nõnda
ambitsioonikas nimi, otsekui
oleks hoobilt lahendatud folk-
loristide lõputud vaidlused
eepose Kalevala ja Põhjale
geograafilise lokaliseeringu
üle? Küsimuse teeb põneva-
maks seik, et teisedki topo-
nümimid Karjalas on muutu-
nud, kuid nende muutmisel
on kindel ilme: Karhumäki on
nüüd Medvežjégorsk, Sorokka
Belomorsk, Ysköjärvi Južko-
zero.

Seitse linna antiikmaailmas
ihaldasid endale Homeroose sün-
nipaiga au; Uhtoa Kalevalaks ni-
metamises peegeldub tarbetult
lõkkelepuhutud, profaanne vaid-
lus: kumma, kas karjala või
soome eepos on siis «Kalevala»?
Omandamispuud oli sedavõrd
äge, et 1949. aastal — «Uusi Ka-
levala» tsentenniumil — ilmus
titellehele märgitult Otto Kuusi-
se sülest kohendatud ja karja-
lastatud «Kalevala», mis kajastas
teooriapäraseid klassivõitlust-
ki orjanduslikku ja feodaalset
formatsiooni. Tänaaks on ku-
riositeet unustatud, ja õigusega.

«Kalevala» on läänemeresoo-
me ühiseepos, oma autorisus on
algrunode loomisel meil, eest-
lastelgi. Motiivide geneesi uu-
riline seostab teose aga — ja se-
da on ilusti tõestanud August
Annis — Taga-Indiaga, Hellelase
Skandinaavia saagadega, isegi
Altai ja Muinas-Egiptusega.

Mina olen veendel, et algnimi
olgu püha, las toponüüm paneb
see, kes asula, tänava vms. ra-
jas. Uhtoa ümberristimine on
kentsakas.

Vasakul valendab lumes ja
jääs järv — Keski-Kuitto —
paremal tõrvaga immutatud
palkidest majad. Lõpp-peatus.

Võtan võõrastemajas «Sam-
po» toa, teen Kalevalas esime-
se tiiru. Väikelinnasuurune
küla on sopilise, liigendatud
kaldaga järve poolsaari-
ja neemipidi pikaks ning nurkli-
kuks veninud. Ehitatakse palju
ja eranditult ühepereelamuid,
mansardkorruusega laudmaju.
Aiamaad noorte puudega, isegi
istikutega. Teenistust annab
siin puidutöötlus, puidu hind
aga aina tõuseb, paberipõud on
üldine, asula paisub. Üle Liid-
du värvatud tööjõud on maia-
siinsetele koefitsientidele, mis

palga kõrgeks kasvatavad. Ka
peibutab kombinaadilt pool-
muidu saadud ehitusmaterjal,
ole aga mees ja tee endale sel-
lest ulalune. Ühiselamusü-
teem on kaotamisel, rahvas
tahetakse paikseks muuta.

Kaks bussiliini ühendavad
kaugemaid nurki keskristmi-
kuga. Kino, kaubamaja, raa-
matukogu, poed, paljudel «Ka-
levala»-ainelised nimed. Mul-
jet tõhustavad küla läbivad
ojad, kaldad on ühendatud
kaarsildadega, mille pervedes-
se on uuristatud koobaskeld-
rid aiasaagi säilitamiseks.

Nelja-viie maja peale on
ihine varjualune, prusside
kantud viilkatuse all postkas-
tid ja veenõud — puutoobrid,
metallpaagid, piimamanner-
gud nii plastmassist kui ple-
kist, harilikud ämbrid, isegi
lastevannid, kõigile peale kir-
jutatud omaniku perekonna-
nimi. Kaks korda fikseerin
anuma valdajana Remsu.

Aga siiski: mida see tähend-
ab, miks kogutakse kolmik-
järvest arhipelagi ääres hool-
sasti vett? Hiljem kuulen, et
saastahäädad on küündinud
siigi, laante südamesse, mõnes
mõttes tagumisse pärapõrgus-
se, maailma otsa. Kuittot kat-
val õlikile, suviti ulpivat pin-
nal kõngenud kalad, valged
vatsad ülespidi, järves ei soo-
vitata supelda. Kõlblik vesi
veetakse kolme kilomeetri
kauguselt, juhtun minagi nä-
gema, kuidas tsisternautost las-
takse voolikuga varjualustesse
anumatesse joogiks ja kastmi-
seks vajalikku.

Ent ometi: tänu loodusele on
küla äravahetamatu, jalutades
tekib õndsusetunne. Siin ei hä-
beneta kõnelda karjala keelt,
ilmub teine kahest Nõukogu-
de Liidus trükitavast soome-
keelsest ajalehest — «Kaleva-
lan Kommunismi».

Viivuks on see polaarjoone-
lähedane armsavõitu pärapõr-
gu — loomulikult mitu ja mi-
tu korda pisemana, veel kol-
kalikumana — olnud kogu
Karjala pealinnaks, siin paik-
nes roosakas-vasakpoolne, täp-
semalt formuleerimata auto-
noomiaatolustega nn. Uhtoa
valitsus.

Esimese maailmasõja lõpul ja
järel loomasid poliitilised kired,
rahva meel oli revolutsiooniline
nagu kogu tsaaritajajäänud Ve-
nemaal. Siiaigi ulatus Soome ve-
rine vennatapusõda, kuid Karja-
las ei polariseerunud jõud nii
raevukalt kaheks nagu Soomes.
Siin võitles võimu pärast vähe-
malt viis rühmitust, ideoloogil-
ne plit oli kirju, tekkis kumma-
lisi ühendusi ning mõttetuid rin-
dejono, lisaks muule nõukogu-
Karjala ja Soome vana vaenli.
Käis bellum omnium contra
omnes.

Petrogradi Ajutine Valitsus oli
antanti-lepingu järgi kutsunud
siia inglased, kaitsmaks liitlas-
tele strateegiliselt olulist Mur-
manskid raudteed, mida ahvarda-
sid läbi lõigata üha enam Saksa-
maale orienteeruvad valgesoom-
lased. Inglise toel püsis pool-
puna Uhtoa valitsus, kuniks
Soome enamlased, kes olid nii
valgesoomlastele kui ka valge-
soomlaste vastaste inglaste vas-
tu, selle minema pühkisid, ja
valitsus veel sügavamatesse me-
sadesse. Vuokkaniemisse taan-
dus.

Aga mida «Kalevala»-parast
on Kalevalas?

On (sõnuti hiljuti ristitud
nimega) Runolaulikute neem,
selle tipus teemendist püra-
miidne nelitahukas kahe dolo-
miidist tahvliga. Esimesel neist
on kiri: «Ajaloolestis «Ru-
nolaulikute neem». Rajatud
väljapaistva lauliku Arhippa
Perttuse kahesajanda sünni-
aastapäeva auks.» Veidi all-
pool: «Runolaulikute neem.
Kuulsatele karjala loitsujatele
Arhippa Perttusele (1769—
1841), Ondrei Malisele, Vassila
Kieleväisele (1755—1840),
Miikhali Perttusele (1815—
1899).» Teine tahvel teatab:
«Sellel neemel on oma runosid
laulnud silmapaistvad loitsijad
M. Hotejeva, M. Remsu, E.
Hämäläinen, M. Mihhejeva jt.
Mälestusmärk on avatud 18.
oktoobril 1970. aastal.»

Perttuse-nimelise raamatu-
kogu ette on toodud metsast
väljajuurit ja kohapeal üle-
lubjatud nn. Lönnroti mänd,
selle juures silt: «Selle männi
all kirjutas Elias Lönnrot kar-

jala loitsijailt 1834—1835 üles
runosid.»

Ja peamine: raamatukogu
õuele on naaberkülalt veetud
Maria Remsu vaheldane talu-
maja, selles asub ühiskondli-
kel alustel tegutsev runolau-
likute muuseum.

Kes oli Maria Remsu? Kir-
jaoskamatu runolaulik, elas
aastail 1869—1943, suri välja-
saadetuna Arhangelski oblastis,
tema haud on teadmata. Kord
laulis ta runosid isegi Stali-
nile, 1939. aastal võeti ta
NSVL Kirjanike Liidu liik-
meks, tema biograafia on isegi
«Kratkaja Literaturaja
Entsiklopedijas» sees. Maria
minia, Nasta Remsu oli ka
loitsija, temaltki on kogud
üles kirjutatud nn. tänapäe-
varunosid, mis ülistavad tööd
ja kangelaslikkust.

Raamatukogust saan muu-
seumi perenaise Elsa Kallio
telefoninumbri. Helistan. Ener-
giline naine on kõhku kohal,
keerab lukust lahti kunagise
tulumaja ukse. Siseneme. Ku-
na telefonis olin ennast tut-
vustanud ainult ajakirjaniku-
na Eestist, siis kibelen teata-
vaks tegema oma perekonna-
nime, selleks aga ei leia mahti.

Elsa Kallio näitab kiiruga

vaheldast eksponaatide kogu,

räägib harjunud giidijuttu.

Ruumi on poolteist tuba,

ent rohkem polnud seda ka

suureperelistes karjala taludes.

Seinal ripub Maria Remsu õli-

tehnikas portreemaal, on Ma-

ria Remsu vakk, kirst karjala

rahvarõivastega, peegel, kaks

lauda ja voodid, toolid. On

vene magamisahi, sööginõud

on Elsa Kallio korjanud ise.

Kõik sinne kraam on kingi-
tud, ostmiseks ja ekspedit-
sioonide organiseerimiseks po-
leksi kuskilt raha võtta. On
runolaulikute fotoalbum,
Lönnroti Karjala-matkade
skeem, on Kaljo Põllu ane-
tatud pühendustega raamatud.

Kaljo Põllut ja Lennart Merd
tunneb Elsa Kallio hästi, mõ-
lema mehed on siin mitu korda
käinud. Lennart Merel näikse
Eestis olevat koguni mingi Ka-
jala kultuuriautase staatust. Et
minagi ütlen ennast nii üht kui
teist meest tundvat, saan kuulda
rohkemgi kui harilik külastaja.

Muuseumi saatust on raske.

Kohalelohistatud maja on hal-
vasti restaureeritud, ilmakeer-
tuhtes valesi paigutatud. «Van-
ha Kalevala» 150. a. juubeli eel
alustatud muuseumirajamise
hoog on raugenud, üritust toet-
nand tallevalikomitee esimees sur-
nud, tema mittekarjalasest järg-
lane ei tunne asja vastu huvi.
Kunagi moodustatud õpetatud
nõukogu polegi oleti koos käin-
ud, kogu töö on pensionäril
Elsa Kallio õlgadel. Sissepääsu
eest raha kasseid ei tohi, see
oleks finantsdistsipliini rik-
kumine, isegi kriminaalkuritegu.
Kuid ilma materiaalse baasita ei
tee suurt midagi. Ehkki toeta-
jaskond ei puudu, tammub ette-
võtmine paigal.

Mõistan Elsa Kalliot: entusias-
mi suutlikkusele on piirid, praegu
lähaks tarvis kogenud mu-
seoloogide, folkloristide, etno-
graafide ja lingvistide abi.

End Ilji ja Petrovi loodud
leitnant Smitti pojana tundes
ütlein viimaks oma perekonna-
nime. Naise kuld kortsus
umbusklikult kipra. Tõesti,
sellega oleks pidanud alusta-
ma. Esitan passi, see mõjub.
Nüüd ei ole ma mõnda ilma
hulkuv ajakirjanikutolgu,
vaid sugulasti otsiv juurtega
mees, ja see roll on siin, olu-
de laialipillutatud rahvakilli
hulgas kõrgelt aktsepteeritav.

Võrdleme Maria Remsu ja
minu isa sugupuid, külastame
inimesi, kes võiksid teadust
anda. Kokkuvõtteks: minu
kauge sugulus Maria ja Nasta
Remsuga pole välistatud, kuid
on vähetõenäoline. Remsu on
Karjalas levinud liignimi. Ent
Elsa Kallio lubas asja arhiivi-
des edasi uurida.

Kunagi ehitasid soomlased
liivlastele rahvamaja. Kas po-
leks nüüd meie kord aidata
karjalasi? Meil Eestis õppi-
nud spetsialiste jätkuks. Vai-
musilmas näen loitsijate muu-
seumi uut õpetatud nõukogu
koosnemas meile väga tatta-
vatest positsioonikatest ja teo-
katest meestest-naistest, kes
praegu pooleli ürituse lõpule
viiksid. On see päris võimatu?

JOEL SANG. PÄRIPIDI VASTU-
KARVA. Kirjatööd aastast 1976—
1986. «Eesti Raamat». Tallinn,
1987. 248 lk.

Imelik, et Joel Sang oma raamatule üldse kirjastaja leidis: keelekirjandust annab meil välja «Valgus», «Eesti Raamatus» käivad kirjanduskriitika ja teatralised asjad eri peatoimetuste alla. Niisuguse teose väljaandmine on karuteene igatahes raamatukogu kataloogijatele, kes peavad sellele kõhnale raamatule viitama vähemalt üheksa UDK liigi alt. Ühesõnaga, JS-i kriitikutegevus mahub veel vähem nomenklatuursetesse raamidest kui holalaul, fotokunst või seinakritikad. Vähe sellest, et JS kirjutab keelest, kirjandusest, teatrist ja kes teab millest veel. Ka kindlalt rubritseeritavatel erialadel harustab ta vahepealseid ja perifeerseid nähtusi. Võtame või kirjanduse, millest raamatus kõige rohkem juttu on. Jüri Talveti luule koosneb JS-i järgi kahest selgesti eristuvast poolusest: Jüri Üdi luule võib küll Juhani Viidingu oma olla, Viidingu luulet aga Üdi omaks kuidagi pidada ei saa; Kalju Saaberi lugudel oleks justkui kõik kirjanduse tunnused, ometi pole tegemist ehtsa kirjandusega. Perifeerestest nähtustest on JS arvestanud veel lastekirjandust, laulutekste, Vetemaa näkimäärajat N. Baturini «Oaasi» retsensiooni võiks kanda pealkirja «Ema-keele ääremailt», JS oli ainus kriitik, kes arvustas V. Härmi —P. Toomingu luule- ja fotode raamatut «Sina, jõgi».

Raamatusse kogutult on JS-i seiklustel ühe marginaalse nähtuse juurest teise juurde paradoksaalne, just kultuuri tervikkusele ja pidevusele viitav mõju. Paraku ainult viitav, sest tegemist on ikkagi üksikute nähtustest killustatud ja põgusa vaatlusega.

Laulutekstiraamatuid arvustades toob JS eestikeelses kättesse mõiste «poploor», kodumaiste näidetega ilmutatult, ja see on kõik. Teisel kõneleb ta graffitist, aga keeleteadusest lähtudes, sest «Punk on lahe» ilmus «Sirbi ja Vasara» keeleveergudel. Need vaatlusobjektid on tavatud ainult meil. Teiste maade folkloristid, etnograafid ja sotsioloogid on juba mõnda aega tegelnud rahvakultuuri tänapäevaste il-

ÜHEST KENTSAKAST RAAMATUST

mingutega. Soomes näiteks on sel teemal ilmunud populaarne ülevaade «Folkloor tänas» (1974), mille sissejuhatavas artiklis käsitleb professor Matti Kuusi poploori mõistet tervelt 13 leheküljel. Meie ainsa rahvaluuleprofessori toodangust on JS leidnud ainult ühe lause, mis ta poploori-õiku sobis: «Rahvaluule on kunst.» Pole kuulda olnud, et keegi oleks pärast JS-i kirjatööde lugemist asunud seinakirju koguma (isegi eelmaintitud professor mitte, kuigi JS juhib tähelepanu ta õpetaja prof. W. Andersoni innustavale eeskujule) või poploori uurima. Samuti pole pärast Tepandi plaadi arvustust ilmunud Eestis ei Anne Maasiku ega Priit Pedaja kauamängivat. Kuni JS-il pole jüngerid ja õpilasi, kes ta osutatud teemasid uurima või probleeme lahendama asuksid, jääb JS hüüdjaks hääleks Eesti kultuuriperifeerias.

Üksiku gurmaanse hundina tegutsemine ei lase JS-il täita ka kriitiku sanitaarrolli, millest ta kirjutab leheküljel 146. Kuigi ta on printsipiaalselt arvustanud Kreutzwaldi-nim. raamatukogu metoodilist kirja (lk 70—72), võivad sealsed metoodikakirjanikud edaspidigi rahun kirjutada mida tahes, sest nad teavad, et keegi peale JS-i nende tööd kritiseerima ei hakka, JS on aga seda juba teinud. Ja kirjutavadki: «Raskem on mõista kirjanikke, kes kasutavad oma loomingu sümbolit. Näiteks eksistentialistid, kes lähtuvad inimese sisemisest eksistentsist /—/—/. Nende tähelepanu on koondatud surmale, armastusele, elu mõttele.» (Kirjandus esteetiliselt arendajana. Metoodiline kiri. Tln., 1986, lk. 11. Paar rida allpool on juttu G. G. Marguezi nimelisest kirjanikust.)

Et perifeeriast üht-teist parimini näeb, võib otsustada mõne teatriartikli järgi. Kuigi kirjutises «Teater ja teater» aetakse elegantelt segi tuba-

teater, mitteametlik teater, ühemehe teater ja luuleteater (ühed perifeersed nähtused kõik!), on seal tabatud mõndaagi, mis professionaalsetel teatralidel kahe silma vahele jäänud. M. Unt oli küll juba varem osutanud literatuursusele kirjandusvaenulikeks tunnistatud Hermaküla ja Toomingu 1970. aastate alguse lavastustes, aga JS seletab ära, kust see pärit oli. Ka Undi esimeste lavastuste kohta on JS-il mõistlikku öelda. Kui teatralid pidasid «Hamleti laule» eelkõige kirjanduslikuks nähtuseks, siis JS tõdeb teisel katsel: «see lavastus on teatrilooline stuudium, kus on katsetud esile tuua läinud kümnendi teatrite iseloomulikke jooni» (lk. 151). Kahju, et sellest, Undi järgmistegi lavastuste puhul olulisest niidijupist pole keegi viitsinud kinni hakata. Ka Viidingu—Rätsepa teatritegemine pole minu meelest adekvaatsemalt seletust saanud kui aritklik «Tõe ja lihtsuse vaim».

Keelekorraldusdiskussioonile «Keeles ja Kirjanduses» lisas JS-i kirjatöö «Viis aastat hiljem» sotsiolingvistilist ja sotsiaalpsühholoogilist võrtsi. Kolm aastat tagasi liiga terav tundunud kirjatükk paistab nüüd, kui kired on vaibunud, hoopis mõistlikum. Eks ole sotsiaalpsühholoogia parim alus iga vaidluse vaatlemiseks, toimugu vaatlus pealegi ainult ühe markantse näite varal. Keelekorralduse jälle peaks loomu poolt just sotsiolingvistikaga tihedalt seotud olema. («Faktist et keel on vahend järgneb, et keelt võib muuta, reguleerida, parandada /—/—/. Seda tehes me peame arvestama keele teist olulist tunnust, nimelt et keel on sotsiaalne institutsioon...» — V. Tauli. Keelekorralduse alused. Stockholm, 1968, lk. 7.)

Ei saa tõsiselt võtta spetsialisti, kes oma erialal nalja ei mõista. JS niisuguste hulka ei kuulu. Tema keelealased jälje-

tonid pärinevad ajast, kui ta ise ja U. Uibo «Sirbi» keeleveerge toimetasid. Needki on põhiliselt sotsiolingvistikast või selle ääremadelt. «Tegemist ei olnud siiski palja ulakusega, siht oli hoopis õilsam: avada keele uusi tahke, üllatada lugejaid tavatu lähemise ja kõigutada seeläbi tavateadvust ning harrast suhtumist keelekõnustesse.» (Lk. 205.) Kõigutada oli ju ka vaja, aga hoopis olulisem on, et lugeja JS-i jäljetonidest paari asja teada saab. Mõni kirjastus võiks tellida Sangalt niisama lõbusa, aga süstemaatilise raamatu sotsiolingvistikast. Kui muude keeleteaduse harude kohta võime lugeda paarist «Mosaigi» köitest ja «Keel, mida me...»-raamatutest, siis see distsipliin on eestikeelses kirjanduses siiamani esindamata.

Ennist valetasin natuke. Lingvist JS-il on õpilasi olnud küll (ta oli mõnda aega TRÜ-s õppejõuks) ja keelekorralduse alal on ta nendega koos küll praktilisi tulemusi saavutanud. Võib muidugi vastu väita, et aeg oli lihtsalt muutusteks küps. Eks ta olnudki, kuid ikkagi on selge, et ilma TRÜ keeleringita ja JS-ita oleks Tapa keelepäev pidamata jäänud.

Lk. 84 kahtlustab JS end osavuses, ja sugugi mitte aluseta. Küllap ei leidu Eestis ühtki teist literaati, kes oskaks kahe leheküljega piirduda, kui on juba alustanud. Lühike jutt ei tule küll rahakotile kasuks, aga «ilu ei panda padajele» ning lühidalt, selgelt ja vaimukalt väljendumise oskus peaks olema väärus, mis ei lase end rublades mõõta. Üks on kindel: JS-i loetakse, ja mõnuga.

Vahel läheb JS-i osavus siiski liiale. Väitakse, et «pärimaalaalsete tätoveeringutes võib näha nahkehistõõlgust» (lk. 197), võib veel täiesti rahule jääda. Kui aga lk. 131 kaevatakse ebarõõmsat aluvallatuse üle eesti lastekirjanduses ja sealsamas kahest kentsakast tegelasest tõeline vürdas ilmsaks meisterdatakse, hakkab imelik ja kõhe. Mõnikord võib iligne osavus lausa segadust tekitada. Noam Chomsky peaks siiani elus olema, kuigi lk. 240 räägitakse tema «keelesuureõilisest testamentist». Sellest hoolimata, et ta viimastel aastatel näib rohkem poliitikat huvitatud olevat ja et generatiivne grammatika enam moes pole, ei saa keegi garanteerida, et Chomsky enne surma veel midagi olulist keelefilosoofiast ei kirjuta. Lk. 153 on JS-il vaja öelda, et esimene osa etendusest «Suits pööritööluhtadelt» «võeti omal ajal tun-

nustusega vastu». Tegelikult puhkes selle pärast äge mõttevahetus (TRÜ lehes, aga ajutusmujalegi), kus lavastuse vastaste hulgas polnud sugugi ainult paadunud reakttsionäreid.

Päris korrektset pole raamat ka toimetatud. Puudu on bibliograafilised andmed artiklite ilmumise kohta, samuti nimeregister. Ühtlustamata on viitamine. Seda on püütud vabandada asjaoluga, et autor tahtnud vältida liigset akadeemilisust, et niisama lahe lugemine justkui mingeid lisandmeid ei vajaks. Valejutt. Niisugune lahe raamat nagu «Päripidi vastukarva» vajaks hädasti kommentaare, sest JS-i kaudpoleemika kaotab oma aja kontekstist väljarebitult suure osa mõttest. Näiteks «Elust enesest» püüab öendada, üle seletada ja välja vabandada kirjatöö «Elavad või surnud» seisukohti. Kelle ees? Raamatust sellele vastust nõuda on meil alust seda enam, et JS on ise kirjutanud: «Tehes juttu elavaist ja surnuist, polnudki mul muud mõtet, kui nõuda kriitikale samu õigusi, mis on kirjanduslool, nimelt õigust piiluda vahel ka autori teose tagusesse ellu.» (Lk. 18.) JS-i kriitilised teosed vajavad niisugust taustapiilumist küll. Ning miks ei võiks seesugune piiluv kriitika olla kommentaarina raamatus? Ja veel: lk. 121—122 on avaldatud JS-i tänuavaldus G. Naanile, seekord korrektset, viitega. Tuglas analoogsetel juhtudel «Kriitikas» enamasti viidet ei anna, nii et progress on silmaga näha. Kuid kas ei oleks veel ausam kirjatöö, millega polemiseeritakse või millele tänu avaldatakse, samas peenema kirja kas või osaliselt ära trükkida? Lugeja ju iga viite pärast raamatukokku joosta ei viitsi. Autoriõiguse probleeme ei peaks meil tekkima, kui al-tera pars ka honorari saab.

Kui mõni vaimse kultuuri ümber kiibitseja sõna «kultuur» (või «Tammisaare» või «kunst» vms.) murduva häälega lausudes ebaloomulikkupoosi tardub ja tähtsana ning surmotsise näo pähe teeb, on mul alati tunne, nagu oleksin matustel. JS-i niisuguses poosis ma küll ette kujutada ei suuda. Küllap ongi «Päripidi vastukarva»-raamatu põhiline tähtsus ja tähendus selles, et ta annab meile märku: kultuur on elus.

PEETER SASS

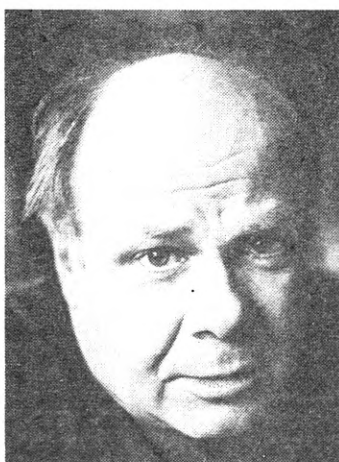
■ EINAR MAASIK, teil on praegu kirjastuses ilmumislärke ootamas kaks romaani. Mida ütlesite nende iseloomustamiseks?

Esimene neist, pealkirjaga «Ning majades, linnas, tänavatel» on memuaarromaan — minu lapsepõlvemälestused 1930. aastate Narvast. Tegemist pole siiski ainult lapse silmaga nähtu kujutamisega, teos on poliifooniline, siit kõlab läbi mitu häält (näiteks lasen oma mälestustega paralleelselt kõnelda samadest sündmustest oma emal ja veel mitmel teisel). Raamat peaks lugejateni jõudma septembrikuus.

Teine romaan «Ole mulle sõbraks» (mida sulgudes nimetan seiklusromaaniks) on kaasaegne ning käsitleb eetilisi probleeme. Romaani motii-

MIS
ON
VALMIS,
TEOKSIL,
KAVAS?

vi olen võtnud Faulknerilt: noor naine läheb otsima meest, kes lubas temaga abielluda, aga siis kadus. Oma teekonnal kohtub ta paljude inimestega, see annab võimaluse panna kirja mitmesuguseid vestlusi, kujutada erinevaid inimesi ja erinevaid elusaatusi. Romaanis olen katsetanud teistsugust kompositsiooni. Mulle on ikka olnud uue teose kirjutamine ühtlasi vormiprobleemiks.

■ Mis on praegu käsil?

Praegu kirjutatan jutustusi, paar on valmis, paar tuleb

veel. Tuleval aastal tahan jutukogu kirjastusele üle anda. See peaks tulema tervikkogu, mis kõneleb inimestest ajas, viimase kuuekümnenda aasta elust külas, ääriinimese valiku-probleemidest jm. Jutustusi ühendab omavahel eetiline ja filosoofiline joon.

Sisuliselt sobiks jutukogule pealkirjaks «Tants pörssa ümber» (nagu Mats Traadi «Tants aurukatla ümber»), tegelikult pealkirjaks saab irooniline «Pörssa vingerka».

■ Kaugemad plaanid?

Olen mõelnud kirjutada ühe poolfantastilise, satiirilise loo, mõnevõrra teravama, kui mul seni tavaks olnud. Tahaksin käsitleda selles uusväikekodanlikku ellusuhtumist, kõigi

vahenditega läbilöömist elus jms. meie ümber esinevaid nähtusi.

Veel olen mõelnud looduslähedaste novellide kirjutamist. Ka loomadest tahaksin kirjutada. Võib-olla tuleb siit mõni lugu lastele.

Elan juba pikki aastaid Võrtsjärve ääres Rannakülas, oma ema sünnikodu kandis. Rannaküla on olnud aluseks mu Koorukeste-lugudele, üldse tunnen, et mul on kandmaas, kui mul on see küla silme ees. Siit on pärit ka kogu minu loomingut läbivad põhimotiivid: maa hoidmine, looduslähedus ja loodusearmastus, kodutunne. Need teemad peaksid ka minu tulevase teoseid kandma.

**TEISED
MEIST**

1986. a. ilmus Bulgaarias Var-na kirjastuse «Georgi Bakalov» väljaandl Rein Saluri proosavallimik pealkirja all «Mälu», mille on tõlkinud Dora Janeva-Mednikarova. Lisaks nimiraamatu kolmele jutustusele sisaldab see juttu kogumikest «Kõnelusi», «Rebane räästa all» ja «Üksed lahti, üksed kinni». Elavast huvist raamatu vastu annavad tunnistust

mitmed kriitikute ülesastumised nii ajakirjanduse veergudel kui ka Tõlkijate Liidu aastakoosoleku kõnetoolist.

Kiril Kaditski oma 1986. a. septembris ajalehes «ABV» ilmunud arvustuses märgib ära Saluri loomingule omast paradoksaalsust, «mis pole tingitud mitte soovist originaalseda, vaid lähtub elu enda paradoksidest ja on ses mõttes reaalsem iga sorti pseudorealismist, mille taha sageli peidab end keskpärane anne».

Nii kirjanik Georgi Veličkov poolt raamatule kirjutatud järelelõpp, mis on Ognjan Stamboliev arvustuses (ajakirjas «Pakel» nr. 1, 1987) märgitakse, et Rein

Saluri kuulub nende belletristide hulka, keda pole lihtne lugeda. Tema proosa on keeruline, assotsiatiivne, sellega harjumine käib järk-järgult ja nõuab lugejalt peale tähelepanu ja huvi ka omapoolset aktiivsust. O. Stamboliev näeb retseptisooni raskust veel R. Saluri «äärises avameelsuses»: «Kirjanik nagu ei tahakski meile sisendada midagi enamast sellest, mis ta on kirja pannud. Ta püüdleb selle poole, et asjad, millest ta kirjutab, ei muutuks kulunud sümbolitiks... Tänapäeva lugeja on harjunud allteksti, vihjete, teisitiütlemise, isegi kahemõttelisusega, ja kui kirjanik räägib otse, midagi varjamata, hakkab lugeja kõigele vaatamata otsima tagamõtet, saladust.» Kriitiku arvates kannab

Saluri erilist hoolt oma põhiidee nähtavuse eest, iga võrdlus või vastandamine, iga assotsiatsioon töötab selle idee heaks. Ainult nii saavutatakse pisi-juhtumite ja eluolustikulist üksikasjade virvarri jutustuses «Mälu». «Mälu» osutavalt arvustajad erilist tähelepanu, pidades seda kogumiku parimaks.

Georgi Veličkov, kes Rein Saluri raamatu Zanni määramisel kõhkleb fantastika ja Kalka stililis loogilise absurdid vahel, näeb kirjaniku sõnumit nii: «Keerulises, mitmetasandilises, sassis reaalsuseki tuleb elada. Kuidas end reaalsusega lepitada? Kas leppimatus on süüdi inimene ise või reaalsus? Kõige tõenäolisem vastus sellele on: mõlemad

pooled; kuid Saluri ei suru oma arvamust peale, laseb seda vaid aimata. Saluri kangeldes pole supermenid, nad on helled, kergesti haavatavad ja hirmul ümbritseva maailma ning oma siselise sissetungimise ees. Neil jääb üle kas see välismaailm välja mõelda ja kohandada oma sageli mitte vähem absurdsed loogikaga («Mälu», «Krahvi poeg», «Vältekiri»), selle eest peitu pügada («Mees teab») või lihtsalt edasi karta («Kolm kartulit»).

Osutades Rein Saluri rikkale keelele ja keerulisele lauseehitusele, tõstab kriitika esile ka tolle head taset, märkides ära tolle suurt tööd tegutsenalt lahenduste otsimisel ja buigaaria keele ladusust.

OLEMISE KERGUS JA KEERUKUS

Käes on aeg, mil hulk veel hiljuti tõrjutud kirjanikke on astunud pjeDESTAALILE. Juba neid idealiseeritakse, mängitakse ülejäänute vastu välja. «Loomingu» Raamatukogus tänava trükitud Valentin Rasputini kahe jutustuse saatesõnas teeb seda ka tõlkija Paul Mõtsküla.

«Valentin Rasputin on elanud selle töö järgi, mida ta tunnustab,» kirjutab P. Mõtsküla. «Alati. Olgu see talle nii raske kui tahes. Tõelise kirjanikuna on tal õigus muiata (võimalik, et kurba muiet), kui kusagil räägitakse mitte ainult üksikute kirjameeste, vaid koguni terve kirjanikkonna sotsiaalsest väsimusest, sotsiaalse väsimuse, nõtruse sündroomist. Avalikkusele on teada Rasputini osa pikka aega väldanud sõjas looduserüüstajate ja -rühvetaajate vastu, tema võitlused Siberi ja Balkani nimel. Selles võitluses on olnud kriitilisi, dramaatilisi momente, mille puhul sündroomistid oleks õhates käsi lautanud: «Mis teha, olud ja objektiiused tingimused.» Jne.

Kõik oleks nagu õige, kui pikapeale ei mõjuks juba algeriliselt igasugused kroonimised ja kukutamised, patee-tiliste hinnangute magistraal-tilis. Tõde on plastilisem, varjundilisem. Soovimata hoopiski kahandada Rasputini valulise ande suurust, tuleks teha ometi kontekstilis täpsustusi. Näiteks polnud ju Rasputin kaugeltki esimene ja ainus, kes astus lodust tapva silmitu kasuiva vastu ja lõpmuliku elukeskkonna poolt, kelle surve aitas tühistada vana ja vastu võtta vastseid otuseid. Juba kuuekümnendate aastate publitsistikas kaitses jõesid arutu maakuivendamise eest G. Trojepolski. Hulk aega enne «Hüvastijätku Matjoraga» tulekut protestis valjult maa-alade ülejutamiste vastu Sergei Zalõgin. Kilovatte saagu teadus tehiskul teel, mitte maid anastades, kunstlikku maad pole meil kusagilt võtta, kirjutab ta. Hiljem on teaduse ja tehnikarevolutsiooni mehaanilise kummardamise vastu üles astunud veel paljud.

Ent hüva. Riigi kirjanduslikus õhustikus on peatähtsiks, et lõpuks ometi seisavad avalikus ja ametlikus valgusvihus literaadid, kes seadnud endale sihiiks aususe, vääramatu tõe kuulutamise, «Parema juba ilma tõeta, kui pooliku tõega,» ütles Rasputin «Tulekahjus». See arusaam on meilgi välja öeldud, meenutan kas või Ülo Vooglau kirjutist «Pooltõed on halvemad kui vaikimine». Tõepoolest, otse hirmutav, kuid oleme jõudnud võõrduda jäägitust tõest. Terve ühiskonna eetiliseks tuumaks pole ju tõerääkimise võimalus, vaid ikkagi kohustus tõtt rääkida. Sinnani pole me veel jõudnud. Esialgu naudime tõerääkimise vabadust. Ka kirjanduses. Muide, ma ei soostu päriselt Joel Sanga «Edasis» avaldatud hirmuga, et «järsku kaob piiramatu vabaduse korral kirjandusest kujundlikkus», noh, et, kui kõike tohib öelda, siis ei sunni literaati enam miski kõnelema sümbolite keeli ja hakatakse «otsesõnu lahmi-ma». Igatahes tõrgun usku-mast, et ülima kunstilisuse sisevedruks oleks tsensuur. Või et kujundlikke sügavusi saab sündida vaid Aisopose keeles.

Kuid omad vaevad on sõna-

VALENTIN RASPUTIN. RAHA MARIALE. TULEKAHI. Kirjastus «Perioodika». Tallinn, 1987. «Loomingu» Raamatukogu nr. 9—11. 152 lk.

vabadusel ikka ka. Näiteks tundub mulle, et Rasputin ja mitmed teised hiljaaegu veel tublisti kritiseeritud kirjanikud peavad nüüd, täielikus tunnustuses (Rasputin on tänaseks sotsialistliku töö kangelanee) kunstiliselt ja juht-mõtteliselt ümber orienteeruma. Nende püüdlused on ametlikult omaks tunnustatud, ühiskond on hakanud end korraldama, nende teostest on saanud programmiline lektüür. Kohtlane ja tüütu oleks valjuhäälselt hõikuda truisme, destilleerunud tõesid. Või on veel peidus letialuseid defitsiit-tõesid? Nojah, vähemasti filosoofiline tõetsimine ei lõpe küll iial.

«Raha Mariale» ja «Tulekahi» ühes kaanevahes pole just õnnestunud ühendus. Vahepeal peaks olema «Hüvastijätk Matjoraga», on see ju «Tulekahju» otse vere-ringeliselt seotud. Kunstiliselt käsitlusel küll lahknivad, kirjanduslikult tiheduseltki eriväärtusega, suhestuvad «Hüvastijätk Matjoraga» ja «Tulekahi» ometi nagu kuri-töö ja karistus.

Rasputinile on liginetud aina kaheti. Osa kriitikuid võtab tema raamatuis toimuvat punktuaalselt, in concreto. Ja neil arvustajail on olnud autorile enam ette heita. Näiteks jutustuse «Hüvastijätk Matjoraga» käre kritiseerija O. Salõnski paneb Rasputinile patuks, et too ei uuri oma teoses «ümberasustuse praktilisi probleeme». Valgevene kirjanik V. Kazko toob «Tulekahju» arvustades ja kaagipolk-laste nähtust harutades õpetlikke positiivseid näiteid koduvabariigi eesrindlikust kolhoosist. Dokumentaalsusele püüdlust kriitikast on hõlpsam ka välja kasvatada süüdistusi a la Rasputin on «lubamatult ületanud objektiivsuse joone». Mõnes trakteerinus nähakse «Hüvastijätk Matjoraga» üksnes halemeelset «reekviemi kaduvale Siberi külale». Jne.

Sümpaatsemad on arvustajad, kes suhtuvad «Tulekahjus» sündivasse kui kirjanduslikku mudelisse, kui kahjutules leeviva ühiskonna võrdkujusse. Nõndamoodi häälestub teos sootuks jõulisemalt. Ja ära kukub põhjus norida Rasputini karakterite kõhnuse üle, näiteks on ikka ja jälle arvatud kahvatuks Rasputini raamatust raamatusse rändavat haldjalikku naistüüpi. Mudelkirjanduses jääb tegelastel täita rohkem meediumi rolli.

Tundub, et Rasputin, rõhutatult rahvusliku kirjanikuna tõstab tegelasi ja sündmusi sümboliseiks ka kuidagi erilisel rahvuslikult. Ta ei lasku kramplikult stilisatsiooniga, ütlemine, Fellini oma «Orkestriproovis». Rasputini proosa sümbolika juurdub ram-musasse, ehtvenelikku realismi. Ka filosoofilis-allegooriline «Hüvastijätk Matjoraga» ei tardu mõtetarkat tinglik-kusse. Küllap oli õigus Herzenil: «Erandid abstraktne gaand on venelaste iseloomu-ga täielikus vastuolus.»

Muidugi, Rasputini puhul tuleb arvestada veel talle omast sisemist publitsistlik-kust. «Tulekahjus» ei suuda ta

aga kahjuks žurnalisti endas paitsestada ja pinnale purskub hulganisti, tõsi küll, kirglikku, ent seletavat, kunstiliselt viljastamata teksti. Kirjanik kiirustab, tõepoolest kiirustab, ja neis paigus hakkab mängima ka juba Walter Scotti poolt kunagi täheldatud paradoks — kes kiirustab, ei suuda kirjutada lühidalt. Kunstiliselt pingestamata on jutustuse amorfne lõpp.

Aksel Tamm arvab Rasputini, Astafjevi, Ajtmatovi viimaste rutuliste raamatute kohta: «Jah, korralik kirjanduskriitika peab muidugi vaatama, kuidas raamat kirjutatud on, samal ajal peame olema inimlikult tänulikud selle eest, et need teosed meil üldse olemas on — viie aasta pärast, olgu kui tahes viimistletuna, poleks nende roll enam see, mis praegu.»

Selles väites on küll vastu-oksus sees. Ent olgu kuis on, kirjanike kärsitus hüüda tõde enne, kui see teisi kanaleid mööda üldiseks saab, tõestab mitmete muude külgede kõrval veel kord ka seda, et Rasputini plejaadi literaatidel tuleb nüüd, varjust valgusesse astunult leida tõepoolest uusi positsioone.

Pean tunnistama, et Rasputini raamatud mõjuvad minusse üksjagu vastuoluliselt. Omas ajas toimivad need ju progressiivselt, ometi helen-dub neis ka minevikuvaatelist naivismi. Rasputiniga ühendu-s jõuan ikka teise vene kü-ladeoloogini — nobelist Ivan Buninini. Midagi tema patriarhaalset Venet igatsevast idealismist aiman ka Rasputinis peituvat.

Kõlavust armastanud Gorki kirjutas sajandi algul Bunini «Küla» kohta: ««Küla» oli tõukeks, mis sundis lõhutud ja laostunud vene ühiskonda juba tõsiselt mõtlema mitte ainult talumehest ja rahvast, vaid seisma karmi küsimuse ees — kesta või mitte kesta Venemaal.» On säherdust tähenduslikku võimsust ka Rasputini proosal? Kas «Tulekahju» näiresireenlik pingestatus ei kipu rahulikemal päevil lõtvuma? Aeg näitab.

Praegu jaksab aga «Tulekahi» kindlasti erutada ka eesti lugejat, sest kahandas ju meiegi kindlust tublisti «see kurnav ja laostav ajutiolek». Ei ole veel meiegi kohalt pärsi sel hajunud pelg, «et isegi maapind kaob su jalge alt ära». Liigub ju meiegi maala-pil laialt lahtist rahvast, kelle loosungiks võiks olla ubi bene, ibi patria.

Jutustuses «Ela ja mäleta» kirjutab Rasputin: «Kui kerge ja lahe on elada õnnelikel päevil, aga kui kibe ja valus õnnetuseaegadel! Miks ei ole inimesele osaks antud üht varuks koguda, et siis teise raskust leevendada? Miks on ühe ja teise vahel alati kuristik? Kus olid sa, inimene, siis, milliste leludega mängisid sel ajal, kui sinu saatust sepsit-tati? Miks sa sellega nõusse jäid? Miks laskisid sa järele-mõtlematult lõigata ära oma tiivad just siis, kui sul neid kõige rohkem tarvis läks, kui suult ei nõutud enam rooma-mist, vaid juba lendamist, et õnnetusest pääseda.»

Kas nüüd on õnnetusest pääsetud? Kas nüüd on kirjanikul käes õnnelikud päevad? Kas nüüd on kerge olla Rasputin?

VAAPO VAHER

LUULEVEERUD

27. juulil saab 50-aastaseks poeet ja publitsist RUDOLF RIMMEL.

KAKSIKVÄRSID

* * *
Ma olen ainult jälg, mis jätnud nemad — mu jäljetuina läinud esilad, esilad.
* * *
Mina põlvnen matsist. Miks siis ütled mulle Teie? Sina põlvne kas või orjast, siiski mina pole Meie.
* * *
Jah, meie ilm on väga vana, kuid tema mõte muus. Kõik vana läbi kordumiste on kordumatult uus.
* * *
Ärkvel, küürakil öisel ajal. Ühiskond magab ta öla najal.
* * *
Head saatust palu, et su tee ükski tuulik satuks. Kuid pole tähtis, donkihote, kas saad surematuks.
* * *
Ka rahuajal saatust austab vaprat meest. Infarkt on kõrgeim orden mehisuse eest.
* * *
Me rõõmud on vaid purded ühest valust teise. Ent valu üllaks teeb. Ja tõde selles seisneb.
* * *
End tappis, jättes kirja: «Ma ei anna alla!» Nii saatust keeraski ta hõlpsalt kannu alla.
* * *
Ta küünal kustus, Elu kokkuvõtte tegi: ta oli endale — ta polnud kellelegi.
* * *
Me elus vastased meid eriti ei sega. Ei tulda toime ainult surnutega.
* * *
Koosolekud, kähmlused, mängumaad, vanded. Kirbutsirkuse kähmluses kanguvad anded.
* * *
Eesti poegil läbi teha õnnis topelteenistus: igal pojalt hinges märter, valmus aga geenius.
* * *
Aeg ründas õiglust. Oiglus ründas aega. Nii saadi põrand ühekõrgusele laega.
* * *
See oli aeg, mil anti ohtralt head nõu. Lääks lõpuks andjatel ja saajail üle jõu.
* * *
Said võim ja vägi kurvalt otsa maises ajas — ning vaikset rõõmupidu peeti leinamajas.
* * *
Nemad lähevad võimsalt siit ilmast ära: kõht kõrge ja võimas ja võimas ta sära.
* * *
Kui ongi inimesel üks ja rahval teine ideaal, jääb rahvas rahvaks ainult omaenda maal.
* * *
Kui sulle kodumaa halb tunduma ehk peaks, siis küsi endalt, mis sa tegid tema heaks.
* * *
Ka lühikeses elus peitub pika ehtsus: ta suurus pole aastates, vaid tehtus.
* * *
Riigijuhid ei määra, kas maailmal hukka on ees. Maailma saatuse otsustajad on naine ja mees.
* * *
Teeb naise kauniks armastus ja laps, ja ilu nendeta on elu kättemaks.
* * *
Ema ütles: poeg, sa sündisid päeval ja päikesega. Täna vastan: ema, ma ei lase end matta pimedusse.
* * *
Mu tütar, hoia liblikat kui väikest venda. Ei ole meie elu pikem. Aga me ei lenda.

Rudolf Rimmel

MOSKVA FILMI- FESTIVALI AUHINNAD

17. juulil tehti Moskva XV rahvusvahelise filmifestivali lõpetamisel Keskkontserdisaalis teatavaks festivali auhinnad. Konkursižüriide esimehed, USA näitleja Robert de Niro (täispikad mängufilmid), nõukogude kirjanik Aless Adamovits (lühifilmid) ja India ühiskonnategelane Parvatti Menon (lastefilmid) andsid laureaatele auhinnad üle.

Festivali peaaubinna, grand prix' sai Federico Fellini film «Intervjuu» (Itaalia). Mängufilmide konkursi eriauhinnad määrati filmidele «Kaskjalg» (NSVL, rež. Karen Šahnazarov) ja «Aasta kangelane» (Poola, rež. Feliks Falk). Aubinna parima naisosa

Federico Fellini festivaliauhinnaga.

eest pälvis Dorothea Udvaros Ungari filmis «Suudlen, ema» ning parima meesosa eest Anthony Hopkins inglise filmis «Charing Cross Road, 84». Lühifilmide žürii otsusega anti Aukuldpreemia nõukogude filmiloojatele, kes elu ning tervisega riskides filmisid sündmusi Tšernobõlis (mitte ühele konkreetsele filmile). Hõbeaubinna pälvisid filmid «Mosambiik. Portreevisandeid» (Mosambiik) ja «Auto-

biograafia» (Tšehhoslovakkia). Kolmas hõbeaubhind jäi välja andmata.

Lastefilmide kuldaubhind määrati USA filmile «Naffy Ganni teekond», hõbeaubinna said Poola film «Wunderkind», Itaalia film «Räägi julgelt» ning Kanada film «Bach ja Broccoli».

NSVL Kinoliidu eripreemia anti Poola mängufilmide programmile sotsiaalselt teravate teemade käsitlemise eest.

SÜDAME ETTEKIRJUTUSE JÄRGI

INTERVIUU STANLEY KRAMERIGA

Moskva festivali häälekandja «Спутник кинофестиваля», mis oli lugejate hulgas populaarne (andis operatiivset informatsiooni ning kajastas festivali mitmekülgselt, ka varju-külgedes), avaldas mitmeid intervjuusid festivalikülalis- tega.

Esitame siin intervjuu Nõukogude vaatajale hästi tuntud USA režissööri, mitmendat korda Moskva festivalil viibinud STANLEY KRAMERIGA.

■ Kuidas hindate Nõukogude Liidu, sealhulgas filmielu praegu toimuvaid muutusi?

Mulle tundub, et saabunud on kõige erutavam aeg sellest peale, kui hakkasin Nõukogude Liitu külastama. Veel kahteist aastat tagasi rääkisid teie stsenaristid ja režissöörid vajadusest saada suuremaid õigusi, suuremat loominguvabadust, suuremat otsustus- ja kritiseerimisvõimalust. Nüüd on neile avanenud kauaoodatud perspektiivid. Olen väga rõõmus selle üle, mis teil toimub. Täna maailmas tuleb meil kõigil koos elada, vabalt kohtuda ja arvamusi vahetada, kontaktivõimalusi otsida — seda tingib elu ise...

■ «Me peame mõistma iga inimisuse väärtust» — need on teie sõnad, mr. Kramer?

Jaa, see on ainus tõde, mida ma tunnen.

■ Ning kõik teie filmid on sellest?

Loodan. Vahest peale «Meeletu, meeletu maailma».

■ Kuuldavasti on teil kavals lavastada film Tšernobõlist?

Olengi siin just selleks, et leppida teie kirjanike ja ametiisikutega kokku selles, milline see film peaks tulema. Ma arvan, et see ei peaks olema Nõukogude ega Ameerika film. Tahaksin teha internatsionaalse filmi. Tingimused sellise filmi loomiseks on paremad kui kunagi varem ning meie, filmiinimesed, peame tegema kõik võimaliku.

■ Teie filmi «Ja looksja komistab» näidati Moskva XIII filmifestivalil. Mis on olnud pärast seda?

Ma läksin Hollywoodist ära, et pisut puhata. Kirjutasin ajalehtedele artikleid, võtsin osa tele-show'st, esinesin loengutega Washingtoni ülikoolis. Kuid nüüd tunnen uuesti teravat eneseväljenduse vajadust, vajadust välja öelda kogunenud, tunnen vastutust toimuva eest. Lühidalt öeldes, tahan teha filmi Tšernobõlist.

■ Kas olete praegu režissöörina heas vormis?

Kas olen heas vormis? Vaatame, vaatame... Ma pole endaga kunagi rahul olnud, kuna minu kunstikriteeriumid on väga kõrged.

■ Te olete teatavasti režissöör, kes armastab näitlejaid ja keda näitlejad armastavad. Piisab, kui loetleda tähtede paraadi teie filmides: Spencer Tracy, Gregory Peck, Marlene Dietrich, Burt Lancaster, Vivien Leigh... Millised on teie lemmiknäitlejad praegu?

Praegu on asi hoopis teine. Tähti on hulganisti, palju on häid, kompetentseid, professionaalseid näitlejaid — ma ei või nimetada mingeid erilisi lemmikuid. Kõik sõltub filmi süžest, sisust, mõistate? Probleem pole näitlejates, probleem on materjalis. Ma ei tea, miks see nii on, kuid praegu orienteerub filmitoodangu põhimass 16–22-aastastele noortele. Mulle aga tundub, et me peame need vanusebarjäärid murdma ja tegema filme, mis oleksid vajalikud ja mõisteta- vad kõigile, east sõltumata.

■ Mis siis ikkagi toimub praegu Ameerika kinoelus? Hollywoodi «kuldse ajastu» USA film on üks maailma filmiajaloo hiilgavamaid lehekülgi. Meistritele nagu John Ford või Frank Capra ei tea võrdseid. Kuid need filmid, mis praegu meie ekraanidele satuvad — erandeiks muidugi Formani, Lumeti ja teiste suurte meistrite tööd —, tekitavad tihti lausa masendust...

Muidugi, olen nõus teie hinnanguga vanale Ameerika filmile, kuid ma ei arva, et

praegu toimuks meie filmis midagi katastroofilist. Paraku hakkab tootmine tihti valitsema kunsti üle ning ma ei tea, mida siin tuleks ette võtta. Kuid Ameerika tänases filmikunstis on palju tõeliselt andekaid loomingulisi inimesi ja ma olen veendunud, et nende pärast on tulevik. Eriti noorte pärast. Olen näinud palju suurepäraseid töid üliõpilastelt, mis on mind vaimustanud.

■ Millisena näete Nõukogude — Ameerika koostööperspektiivi filmi valas?

Kõige roosilisemana. Hilja- aegu näiteks võtsime Hollywoodis vastu Nõukogude kinematograafistide ja ajakirjanike suure delegatsiooni. Nende hulgas oli ka minu ammu- ne sõber Vladimir Pozner. Mulle tundub, et praegu läheb meie koostöö üle mingile väga kõrgele ja tõsisele tasandile. Kordan: on palju probleeme, mida me peame lahendama koos. Sellesse ei usu mitte ainult mina, vaid ka teised USA loomingulise intelligentsi esindajad.

Stanley Kramer vastas veel mitmetele teie ennast puudutavatele küsimustele.

Kas ma olen tõsine inimene? Loodan, et jah, kuid veel rohkem loodan, et mul on huumorimeel... Millised on mu harrastused? Näiteks sport. Mängin tennist, armastan pesapalli ja jalgpalli. Minu põhimureks on hoolitsus oma teismeliste tütarde eest. Mul on neid kaks ning ma annan neile rõõmuga oma aja ja tähelepanu. Ja ikkagi on põhiliseks filmitöö, millele kord pühendudes oled kadunud. Kas vaatan teiste režissööride filme? Jah, põhiliselt Ameerika omi. Lemmikžanr? Kui film on hea, siis on ta hea, kui halb — siis halb, žanriga pole siin mingit pistmist.

Kui mul tekib vajadus filmida, siis ma filmin nii, nagu pean seda vajalikuks, ja teen seda nii, nagu süda ette ütleb.

TEATER SEISAB TEELAHKMEL

Ajalehes «Sovetskaja Kultura» 16. VI 87 ilmus artikkel «Vastutus ja ambitsioonid», mis näitas olulisi puudusi ENSV Riikliku Vene Draamateatri töös. Samuti on ENSV Kultuuriministeeriumisse ja ajalehtedele toimetustesse laekunud hulk kodanike kirju, kus tuntakse põhjendatud muret Vene Draamateatri pärast. Seetõttu püüakski alljärgnevas loos valgustada teatris toimuvat, et näha lahendusi kriitika osutatud kitsaskohtadele.

19. novembril 1986 arutati Vene Draamateatri olukorda ENSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumil, kus küll märgiti mõningaid positiivseid nihkeid teatri tegevuses, kuid üldiselt leiti teatri töös olulisi puudusi. Teatri mängukavasse on tõepoolest ilmunud huvitavaid nimetusi, sealhulgas kauaoodatud vene klassikat, on käinud häid külalislavastajaid, kuid loodetud lahenemist pole teatri muredele tulnud. Nii J. Jerjomini lavastatud «Žanna», V. Rajevski «Revident» kui ka teised uuslavastused pole toonud vajalikku kunstitaseme tõusu. Teatrisisene mikrokliima pole paranenud, probleeme on statsionaari külastatavuse ja gastrollide proportsioonidega. Endiselt on vähetähtsaks Kultuuriministeeriumi nõudmised vabariigi vaataja teenindamisel.

«Sovetskaja Kultura» artikkel juba andis põhimõttelise hinnangu teatri taotlustele seada ennast väljapoole kriitikat. Selle tegevuse vilju tuleb kollektiivil sumbunud sisemise õhkkonna näol veel mõnda aega maitsta — ega kaotatud konstruktiivset «vahekorda teatri ja ajakirjanduse vahel pole lihtne taastada. Peab leidma jõudu olla üle isiklikust solvumisest... Andsid tunda grupi- ja üksikisikute mõjud kollektiivis, sealhulgas ühiskondlikes organisatsioonides, mis soodustas voluntaristlikke meeleolusid.

Teatri keeruline mikrokliima ja situatsiooni emotsionaalne pingeline avaldasid mõju ka loomingulise koosseisu tänavusele atesteerimisele, mille tulemusena vabastati töölt kolm näitlejat, nende hulgas ENSV teeneline kunstnik T. Solodnikova. Viimane on käesolevaks ajaks direktiooni poolt tähtsajalise lepingu alusel teatrisse tagasi võetud.

ENSV Riikliku Vene Draamateatri tööd arutati ka juuli-

kuus EKP Tallinna Linna Leonini Rajooni Komitee bürool. Teatri moraalsed-psühholoogilist mikrokliimat parandavate abinõude õigeaegse rakendamatajätmise ja mõõdalaskmise pärast teatri juhtimises määrati teatri direktorile A. Iljinile noomitus koos arvestuskaardile kandmisega. Teatri parteiorganisatsiooni sekretärile V. Lapteville tehti märkus ja juhiti tema tähelepanu rajoonikomitee büroo otsuse täitmisele rakendatud abinõude madalale efektiivsusele.

Mis saab edasi, kuidas kujuneb ENSV Riikliku Vene Draamateatri saatus? 7. juulil toimus teatri lahtine parteikoosolek, kus tõmmati joon alla viimase hooaja tulemustele. Koosolekul räägiti avameelselt puudustest ja kavandati edasist tegevust. Seoses tervise seisukorraga on lahkumisavalduse esitanud peanäitejuht N. Seiko. See, et teater just praegu juhita jääb, lisab olukorrale omakorda keerukust, seda enam, et N. Seiko tulekul peanäitejuhiks tekkisid lootused teatri tõusuks. Otsustati kujundada uus kunstinõukogu. Tuleb ju kunstinõukogul vähemalt lähemal ajal eriti pingeliselt tegelda teatri kunstilise juhtimisega. Teatril tuleks luua asjalikud suhted loodava Eesti Teatriliiduga, aktiivsemalt lülitada meie vabariigi teatriellu.

Lähimal ajal nähakse ette uute lavastajate kaasamist teatri töösse. Tõenäoliselt täidetakse pealavastaja ja lavastaja kohad konkursi korras, kusjuures kaalukas sõna kaasa rääkida peaks siin olema kollektiivil endal. Teater peab suutma valida endale liidri, kes viiks ta kunstilisest ja psühholoogilisest seisakust välja. Siin on suured ja samas keerulised ülesanded teatri direktioonil ja kõrgemalseisvatel organitel.

ENSV Riiklikku Vene Draamateatri kujutav pilt tuli ehk liigagi troostitu ja kõle. Kuid mis parata — selline on praeguse hetke seis, hoolimata olukorra mõningasest paranemisest. Kui teatri kollektiiv mõistab praegusi raskusi, kui juhtide sõnad ja teod lähevad kokku, loobutakse omavahelisest näaklemisest, teatrilisest süüdistustest — siis on ka lootust olukorra normaliseerumisele, kaalukatele kunstisaavutustele. Publik ootab.

LEONTI VESKIMAE

FILMIUUDISEID

USA produtsent ja režissöör Stanley Kramer asus taas filme lavastama. Filmikorporatsioonile «Columbia» valmistas ta ette kaht filmi, «Tšernobõl» ja «Beirut», kus leiavad kajastamist hiljutised sündmused neis piirkondades. Esimene neist teostatakse eeldatavasti koostöös Nõukogude Liiduga.

Andrzej Wajda alustas märtsis Prantsusmaal oma uue filmi «Sortsid» võtteid. Fjodor Dostojevski samanimelisel romaanil põhinev stsenaarium valmis ta! koostöös Jean-Claude Carrière'iga. Peaosi kehastavad prantsuse näitlejad Lambert Wilson, Isabelle Huppert ja Bernard Blier.

Rohkem teatrilavastajana tuntud USA režissööril Elaine May'1 valmis hiljuti muusikafilm «Istar» Warren Beatty ja Dustin

Hoffmaniga peaosades. Kui film USA-s ekraanile jõudis, asus seda ründama «Araabia»-Ameerika Diskrimineerimisvastane Komitee. «Istaris» kujutatakse kahe ameeriklase matka araabia- maadele. Film on küllastatud araablast kujutatavatest negatiivsetest stereotüüpidest. Komitee taotleb filmi demonstreerimise keeldu ja «Columbia» filmilaenu- tuse ametlikku vabandust.

Claude Chabrolil valmis hiljuti psühholoogiline film «Maskid», millel on kõik klassikalise thriller'i tunnused. Filmis teevad kaasa populaarset telestari kehastav Philippe Noiret («Vanatüdruk»), «Atentaat», «Vana jahipüss», «Tatarlaste kõrb», «Aafriklane» ning noored näitlejad Robin Renucci ja Anne Brochet. Kõigi kolme tegelase tõelist olemust hoitakse saladuses filmi lõpuni, maskid eemaldatakse alles lõpus.

EESTI NSV TEATRITEGELASTE LIIDU (EESTI TEATRILIIDU)

PÕHIKIRJA PROJEKT

I. EESTI NSV TEATRITEGELASTE LIIDU (EESTI TEATRILIIDU) EESMÄRGID JA ÜLESANDED

- 1.1. ENSV Teatriringkonnade Liit on vabatahtlik ühiskondlik loominguorganisatsioon, mis ühendab Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kutselisi teatritöötajaid.
- 1.2. Liidu eesmärgiks on teatrikunstiks soodsa loominguolukorra loomine, demokraatliku ja omavalitsusliku juhtimise tagamine teatritöö korraldamisel ja suunamisel ning teatritöötajate erialane ja elukondlik abistamine.
- 1.3. Liit lähtub oma tegevuses NLKP, NSV Liidu ja Eesti NSV valitsuse otsustest ning NSVL Teatriringkonnade Liidu põhikirjast ja otsustest. ENSV Teatriringkonnade Liit on iseseisev, oma põhikirja alusel tegutsev organisatsioon, mille liikmeskond kuulub NSVL Teatriringkonnade Liitu.

II. ENSV TEATRITEGELASTE LIIDU PÄDEVUS

Oma ülesannete täitmiseks ENSV Teatriringkonnade Liit:

- 2.1. Aitab teatril luua lavastusi, mille eesmärgiks on nõukogude paljurahvuselise teatrikultuuri arendamine, vaatajaskonna esteetiline kasvatamine ning kõlbeline kujundamine kommunistliku moraali humanistlikest printsiipidest lähtudes.

- 2.2. Võtab osa teatrite repertuaarisuuna kujundamisest ning uute lavateoste loomiseks tehtavate riiklike tellimuste esitamise ja annab sellealaseid soovitusi.

- 2.3. Võtab osa juhtivate teatritöötajate kohalemääramisest, nende ettevalmistamisest ja teatrikunstide edendamise riiklike vahendite jaotamisest, taotleb vastavalt seadusandlusele teatrikunstide puuduvate ebaadevate administratiivsete muutuste, vajaduse korral teeb ettepaneku oma kohustustega mitte toimetunud või häbiväärse käitumise teatritöötajate ning teatrielu suunavate administratiivsete vahendite vahetamiseks.

- 2.4. Korraldab üritusi teatritöötajate ideoloogilise silmaringi laiendamiseks ja erialase meisterskuse arendamiseks.

- 2.5. Võtab osa teatritöötajate loominguolukorra atesteerimisest, esindab oma liikmete huve riiklikes tarifitseerimiskomisjonides.

- 2.6. Suhtleb teatritegelaste liitude ja teiste loominguorganisatsioonidega Eesti NSV-s, NSV Liidus ja välismaal; üldistab meie teatritegelaste kogemusi, tutvustab neid ja suunab oma liikmeid loominguolukorra enesetäiendamisele teistes liiduvabariikides ja välismaal.

- 2.7. Võtab osa Rahvusvahelise Teatriinstituudi, ASSITEJ, UNIMA ja nende allorganite tegevusest ning tagab ENSV teatritegelaste osavõtu üleilmailise ja rahvusvahelise foorumite, seminaride ja laboratooriumide tegevusest.

- 2.8. Korraldab teatrikunstide festivalide, ülevaatusi, kursuseid, loominguõhtuid jne. ning võtab neist osa.

- 2.9. Jälgib ja suunab NSVL Teatrikunstide Propaganda Büroo Eesti Osakonna tegevust, avab ja toetab õppetunde, eksperimentaalteatreid, teatriklubisid; abistab harrastusteatreid ja kultuuriüliõpilaste teatrilasest tegevuses.

- 2.10. Suunab teatrikriitikaalast tegevust, taotleb selle kutseoskusskuse tõusu; algatab ja toetab teatrisotsioloogilist ning teatrimajanduslikku uurimistööd, seisab hea edumaise teatrimõtte levitamise eest oma häälekandjate kaudu.

- 2.11. Korraldab teatriajaloo uurimist, kirjastab eesti ja maailmateatri ajalugu ja tänapäeva käsitlusi teosteid.

- 2.12. Hoolitseb teoreetiliste kirjutiste tõlkimise ja ajundamise eest, loob ulatusliku erialase raamatukogu, foto-, foto- ja videoteegi.

- 2.13. Jälgib ja suunab teatriõppeasutuste tööd, annab oma soovitusi õpetajate valimisel ja õppekavade koostamisel. Toetab õppeasutusi aineliselt (inventari soetamiseks, määrab stipendiume eriti võimekatele üliõpilastele).

- 2.14. Kontrollib teatritegelaste autori- ja ettekandmise õigustest kinnipidamist; esindab ja kaitseb nende teatritöötajate huve, kelle loometöö leiab kasutust teistel kunstialadel ja massiteabevahendites.

- 2.15. Algatab või toetab auhinnetuste, riiklike autasude ja loominguolukorra preemiate määramist teatritegelastele.

- 2.16. Hoolitseb teatrite loomingu ja väljapaistvate teatritegelaste pärandi jäädvustamise, säilitamise ja levitamise eest. Annab omapoolseid soovitusi Teatri- ja Muusikamuuseumi tegevuseks.

- 2.17. Võib anda oma liikmetele ainelist abi, toetust ja laenu, abistab teatrikõrgkoolides õppijaid, enitab ja peab üle teatritöötajate puhkekodude, sanatooriume, kohvikuid ja sööklaid, elatanud teatritegelaste kodusid, lasteaedu ja -laagreid, aitab teatritöötajaid kindlustada elamispiinaga, hoolitseb oma lahkunud liikmete haudu. Kõik see toimub ENSV Teatrifondi kaudu, kelle tegevust ENSV Teatriringkonnade Liit kontrollib ja juhib.

III. ENSV TEATRITEGELASTE LIIDU LIIKMED, NENDE ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

- 3.1. Liitu võivad kuuluda kutseliste teatrite loominguorganisatsioonide töötajad, samuti dramaturgid, heliloojad, teatrikriitikud ja -teadlased, pedagoogid, kunstilised juhid, teatrite direktorid, nende asetäitjad ja tehniliste alade juhid.

Märkus. Liidu liikmeteks võivad olla ka teised teatritöötajad, kes oma tööga on andnud olulise panuse teatrikunstis arengusse ning välvunud sellega avalikkuse tunnustuse. Liitu võib vastu võtta ka need rahvateatrite kutselisi lavastajaid ja kunstnikke, kelle tulemusrikkas töö selleks õiguse annab.

- 3.2. Liidu liige on kohustatud oma tööga teenima teatrikunstis ja osa võtma liidu ühe osakonna või loominguorganisatsiooni tegevusest.

- 3.3. Teatriliidu liikmeks astujal on vaja esitada avaldus, Teatriliidu kohaliku osakonna soovitus (kutselises teatris töötajate puhul) ja kaks vabas vormis soovitus ENSV Teatriliidu liikmeilt, kellel on vähemalt 5-aastane liikmestaaž. Teatritegelaste puhul, kes ei tööta kutselises teatris, asendab kohaliku osakonna soovitus loominguorganisatsiooni juhataja soovitus. ENSV Teatritegelaste Liitu vastuvõtu otsustab igal üksikjuhul ENSV Teatriringkonnade Liidu juhatus.

Teatritegelaste Liidu liikmed saavad NSVL Teatritegelaste Liidu ühise liikmekaardi.

- 3.5. Teatriliidu liikmel on õigus:

- valida ja olla valitud liidu juhtivateks organiteks;
- teha ettepanekuid liidu töö parandamiseks ning kritiseerida kõigil liidu ja tema all-lülidel koosolekudel liidu juhtorganite ning sinna valitud esindajate tegevust;

- kasutada kõiki liidu poolt osutatava erialase, õigusliku ning materiaalse abi vorme;

- kasutada loominguorganisatsioonide liikmeile NSVL Ministrite Nõukogu määrusega tehtud erisoodustusi (NSVL Ministrite Nõukogu määrus nr. 213, 14. veebr. 1987);

- pöörduda liidu juhtorganite või tüllilahenduskomisjoni poole kõigis küsimustes, mis on seotud tema kutsealase õiguste või kunstniku eneseväärikuse ja loominguvabaduse kaitsega.

- 3.6. Teatriliidu liige on kohustatud:

- täitma liidu põhikirja ja juhtivate organite otsuseid;
- maksma liidu liikmemaksu, mille suuruseks on 5% palgast. Sisseastumismaks on 1 rubla. Teatriveteranidele on liikmemaks 1 rubla.

- 3.7. Liidu põhikirjale vastukäiva tegevuse ja käitumise eest võib ENSV Teatritegelaste Liidu juhatus büroo karistada liidu liiget ja ta liikmeskonnast välja arvata. Karistus tehakse teatavaks liidu häälekandjas.

- 3.8. Liidust väljaarvamine võib toimuda:

- isikliku avalduse alusel;
- sellise käitumise korral, mis on vastuolus au ja inimväärikusega;

- liikmemaksu aastase võlgnevuse korral;
- põhikirja rikkumise korral;

- seoses lahkumisega kutselisel teatritööl kolme aasta pärast, juhul kui pole tegemist pensionile siirdumisega või traumajärgse invaliidistumisega.

IV. LIIDU ORGANISATSIOONILINE STRUKTUUR

- 4.1. ENSV Teatritegelaste Liidu kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku üks kord viie aasta jooksul. Liidu erakorraline kongress võidakse kokku kutsuda juhataja otsusel või vähemalt ühe kolmandiku liidu liikmete nõudmisel. Esindusnormi kongressile määrab ENSV Teatriringkonnade Liidu juhatus.

- 4.2. Liidu kongress on otsustusvõimeline, kui sellest võtab osa vähemalt 50% valitud delegaatidest. Kongressi otsused võetakse vastu lihthäälteenamusega.

- 4.3. ENSV Teatritegelaste Liidu kongress:

- kuulab ära juhataja ja revisjonikomisjoni aruanded, püstitab põhiplaanid ja seab suuna liidu edasiseks tegevuseks;

- kinnitab liidu põhikirja ja teeb selles vajaduse korral muudatusi;

- valib liidu juhataja, revisjonikomisjoni ja määrab kindlaks valimiste protseduuri reeglid;

- valib delegaadid NSVL Teatritegelaste Liidu kongressile.

- 4.4. Kahe kongressi vahel juhib liidu tööd juhatus, kes käib koos mitte vähem kui neli korda aastas. Põhikirjast ja kongressi otsustest lähtudes juhatus:

- analüüsib teatrielu olukorda ja arutab teatrikunstis arengu olulisimusi;

- kuulab ära ja kinnitab liidu aastaaruande, eelarve ja tööplani;

- kuulab regulaarselt ära liidu loominguorganisatsioonide ja osakondade ning häälekandjate tegevuse aruanded;

- kinnitab Teatriliidu töötajate struktuuri ning määrab ametisse ja vabastab töölt liidu koosseisulisi töötajaid;

- kinnitab teatrikunstis aastapreemiate ja nimeliste preemiate määramise ning nende preemiate žüriide koosseisud;

- kuulab ära NSVL TL juhataja koosseisu kuuluvate ETL esindajate tegevusaruanded;

- moodustab ETL tüllilahenduskomisjoni ja kuulab ära tema tegevuse aruanded;

- omab õigust liikmeid vastu võtta ning neid liikmeskonnast välja arvata;

- valib esimehe, esimese sekretäri, esimehe kaks asetäitjat ja juhataja sekretärid, kes juhivad ETL-i tööd. Juhataja esimees ja sekretärid võivad olla valitud mitte üle kahe valitusaja järgest;

- moodustab juhataja büroo, kuhu kuuluvad esimees, esimehe sekretär, esimehe asetäitjad ja juhataja sekretärid, tüllilahenduskomisjoni esimees ja vajaduse korral veel mõned juhataja liikmed;

Märkus. Teatriliidu juhtotajateks, k. a. koosseisuliseks esimeheks asetäitjaks, võib kinnitada ka ENSV Teatriliitu mittekuuluvaid isikuid, esimehe asetäitjal ei ole sel juhul juhataja ja büroo koosolekul otsustavat hääleõigust.

- kuulab kord aastas ära juhataja büroo aruande, annab hinnangu tehtule ja juhised büroo liikmete tööks;

- valmistab ette kongressi ja annab seal aru oma tööst.

- 4.5. Teatriliidu juhatusel on õigus kongressidevahelisel ajal oma koosseisust liikmeid välja arvata ja vabanevatele kohtadele liikmeid juurde koosteerida. (Koopteerimine kinnitatakse salajase hääletamisega ja vajab vähemalt 2/3 juhataja liikmete toetust.)

- 4.6. Teatriliidu juhatus võtab otsuseid vastu lihthäälteenamusega. Juhatus on otsustusvõimeline, kui tema koosolekul on üle 50% valitud liikmetest.

- 4.7. ETL büroo:

- juhib ja korraldab tööd kongressi ja juhataja otsuste täitmisel;

- tagab liidu eelarve täitmise, kontrollib seda ning jaotab raha kinnitatud eelarve piires;

- määrab oma liikmete hulgas konkreetsete tööloikude juhtijad ning suunab nende kaudu liidu sektioid ja osakondade tööd;

- on tihedates sidemetes NSVL Teatritegelaste Liidu juhataja, büroo ja sekretariaadiga, töötab välja, esitab ja kaitseb neis organeis ENSV Teatriliidu seisukohti ning avalikustab NSVL Teatriliidu otsused ja tegevusi;

- esindab Eesti Teatriliitu rahvusvahelistes suhetes ja kinnitab ETL-i väliskomandeeringud ja kandidaadid erialastele reisidele.

- 4.8. Kutselises teatris töötavad Teatriliidu liikmed moodustavad oma teatris ETL-i kohaliku osakonna. Osakonna tööd kavatseb üldkoosolek, kes valib ka osakonna juhataja ja esimehe. Teatriliidu kohaliku osakonna esimees kuulub teatri kunstnikkoguusse ja esindab seal osakonna liikmete huve, võttes osa teatri loometööga seotud küsimuste arutamises ja teatritöötajate atesteerimisest. Kohaliku osakonna tööd koordineerib üks juhataja sekretäre. Osakonna korraline aruandevalimiskoosolek toimub kord aastas.

- 4.9. Teatriliidu liikmed jagunevad erialade järgi loominguorganisatsioonide sektioides. ENSV Teatriliidu juures tegutsevad drama-, ooperi- ja operetisektsioon, balleti- ja orkestrisektsioon, lavakulunduse sektsioon, lavatehniline sektsioon, kriitikasektsioon ja lavaveteranide sektsioon. Sektsioonide tööd korraldavad nende juhatused, kelle koosseisud kinnitab TL-i juhatus teatrite kohalike osakondade ettepanekute põhjal. Sektsiooni juhatus valib oma liikmete hulgas esimehe. Sektsioon annab oma tegevusest aru TL-i juhatajale ja tema tegevust koordineerib üks juhataja esimehe asetäitja või sekretär.

- 4.10. ETL-i tegevust kontrolliv organ on tema revisjonikomisjon.

Revisjonikomisjon:

- valib oma koosseisust esimehe ja sekretäri;

- kontrollib juhataja, büroo ja palgaliste töötajate tegevust liidu põhikirja, kongressi otsuste ja kinnitatud eelarvete täitmisel;

- revideerib liidu finantsmajandustegevuse ja materiaalse väärtuste seis.

- 4.11. Revisjonikomisjon on juhatajast sõltumatu organ, kes annab oma tegevusest aru liidu kongressile. Revisjonikomisjoni liikmetel on õigus osa võtta juhataja-koosolekust, revisjonikomisjoni esimehel aga juhataja büroo tööst nõuandva hääleõigusega. Revisjonikomisjoni liikmeteks ei või olla liidu juhataja liikmed, samuti liidu koosseisulised töötajad.

- 4.12. ENSV Teatritegelaste Liidu tüllilahenduskomisjoni ülesandeks on erapooletult ja oskuslikult lahendada nii teatrisisesed, teatritevahelised kui ka teatrite ja kultuurilaste vahelised loominguorganisatsioonide tüllid. Tüllilahenduskomisjoni poole võivad pöörduda kõik liidu liikmed, liidu kohalikud osakonnad, teatrite juhtkonnad ja kultuurilaste lahenduskomisjonid. Lahenduskomisjon esitab oma tegevuse järeldused koos konkreetsete ettepanekutega tüllide lahendamiseks ETL-i juhataja büroole, kes vajaduse korral edastab need direktiivorganitele.

V. ETL-I VAHENDID

- 5.1. ENSV Teatriliidu vahendid koosnevad:

- sisseastumise- ja liikmemaksudest;

- NSVL Teatripropaganda Büroo Eesti Osakonna tuludest;

- ENSV Teatrifondi eraldatavate dotatsioonist.

VI. ETL-I JURIIDILISED ÕIGUSED

- 6.1. ENSV Teatriliidu on juriidilise isiku õigused NSV Liidu kaitse seaduse alusel. Tal on õigus — soetada ja võrandada vara, sõlmida lepinguid, rajada isemajandavaid ettevõtteid, mis vastavad ETL-i põhikirjaliste eesmärkidele, kasutada krediiti, avada konto ja arvelduskontod pankades; — esitada, nagi ja vastata hagidele kohtutes ja riiklikus arbitraazis.

- 6.2. Voitustele, lepingutele ja teistele dokumentidele kirjutab ENSV Teatritegelaste Liidu nimel alla juhataja esimees või tema asetäitja. Rahalistele dokumentidele kirjutavad alla juhataja esimees või tema asetäitja ja pearaamatupidaja.

- 6.3. Liidul on ümar- ja nurgapitsat pealdisega «ENSV Teatriliit».

- 6.4. ENSV Teatriliidu tegevuse võib lõpetada ETL-i kongressi otsusega. Kõik pärast liidu likvideerimist ülejäänud vahendid ja vara antakse üle riiklikele asutustele või ühiskondlikele organisatsioonidele vastavalt kongressi otsusele.

* Mitmeid mõisteid on tekstis kasutatud ebajärjekindlalt, jättes nii võimaluse keeleliste ja sisuliste alternatiivide esitamiseks. Teatring on tänuks kõigi täienduste ja ettepanekute eest.

Keraamik Made Evalo praegu avatud personaalnäitus toob vaatajate ette suurtelt tarbekunstinautustelt tuttava kunstniku loomingut oma ainulaadsuses, nagu seda vaid isiknäitus väljenduda laseb. Huvitavaid üksikteostega silma paistnud, kuid mitte eriti produktiivse ja efektsusega hiilgava keraamiku looming avaneb personaalnäitusel üllatavalt meeleolukana. Mitte ühtki tarbevormi — kui nendeks mitte nimetada peegelraame, kus peegelpind on siiski pigem keraamilise kompositsiooni osa. Mõõduka suurusega dekoratiivvormid, väiksemad kogutud Adamson-Ericu muuseumi vaheldasse näitusetupa, suuremad kivisel õuel. Puhtdekoratiivne saviteos eeldab kunstiliselt palju suuremat enesetõlgust kui tarbenõu. Iga Made Evalo keraamiline vorm väljendab mingit ideed või meeleolu, kusjuures raske savi võib lennukalt kõrguses pürgida («Tõus lendu», 1986, kõrgkumus), lehvikuks vibreerimise illusiooni luua («Suve-meenuksed», 1984, kõrgkumus) või küütlevala lüsterklaasuuriga oma kohmakust peita («Puhkemine», 1987, kõrgkumus). Need on õnnestumised — toekas, tuse materjal väljendamas õhulisuse või sädelevuse ideed.

Selge areng on olnud vormi ja materjali meisterlikuma valdamise, mõtte allutamise suunas. Varasemad teosed, samuti vabad tarbelisusest, kordavad ja kasutavad loodusmotive, näiteks seinaplaadid «Üksik liblikas» (1975, šamott, portselanimass), pannoo «Pöder» (1979, kõrgkumus, šamott, puit) või «Linnuvärv» (1972, madalkumus, šamott). See laad on jutustav, loodusvorme kirjeldav, võimaldades aga ka nii jõuda tunnetusliku pingeni. Esile tõstaksin gruppi «Must lendav perekond» (1975, madalkumus), mille suured mustad õõnsad liblikakujulised vormid sisendavad mingit kirjeldamatut leinatunnet. Taimemotiive kasutab ka peeglitelise seinaplaad «Primavera» (1979, kõrgkumus). See töö on olnud ilmselt esimene suurest seinapeeglist seeriast, mis võimaldas näituseinterjööri kujundada peegeltöana. Uuemate peeglite (sarjad «Rütmid», 1982 ja «Tiib», 1986, mõlemad kõrgkumus) juures on keraamiline osa rohkem raami rollis, kuid ei loobu siiski täielikult skulptuursest iseloomust.

Miskipärast näivad «Primavera», «Pöder», «Roheline maa» (1980) ja teised seda laadi kompositsioonid olevat pärit varasemast ajast, kui nende loomisdaatumid tegelikult on. Võib-olla tundub nii sellepärast, et aeg, kui lillede-liblikate-lindude sümbolika tähendas eesti tarbekunstis uudset ja põnevat, oli millal-

gi 1960. aastate lõpul. Nii või teisiti, Made Evalo kui keraamiku areng ei ole olnud kiire, kuid ta on jõudnud suurepärase tasemeni, mille iseloomutamiseks sobivad sõnad: naiselik tundelisus ja üldistusjõud. Väljapanekus on õnnestunud teoste kõrval muidugi ka vähemütlevald («Sinine helin», 1985, või «Pesad», 1987, mõlemad kõrgkumus), kuid ka need ei lange näituse üldhäälestusest välja, vaid pigem kujundavad tausta.

Made Evalo keraamikanäitus Adamson-Ericu Muuseumis on seotud kunstniku esimese juubeliga. Õnnitleme teda sel puhul ja esitame mõningad küsimused.

■ Oled õppinud Tartu kunstikoolis ja ERKI-s (lõpetasid 1966). Kas keraamika on olnud sulle ainus valik või oled katsetanud ka teistel elualadel?

Lapsena õppisin muusikat, 5-aastaselt hakkasin klaveritunnis käima. Usun, et muusika on minu keraamikatõidki mõjutanud. Laks nii, et muusikaõppimine jäi pooleli, aga varakult hakkasin ka kunsti vastu huvi tundma. Tol ajal selliseid ERKI ettevalmistuskursusi, nagu need praegu nii populaarsed on, polnud. Tallinna 17. keskkooli lõpetamise järel läksin ERKI sisseastumiseksamitele. Keraamika huvitas, kuid sel aastal keraamikasse vastuvõttu ei olnud ja ma astusin nahkehistöösse. Põrusin kompositsiooniga läbi. Pinnalise kompositsiooni loomine ei ole minu ala, tänapäevani huvitab suur vorm, väikesi asju ma teha ei taha. Edasine käik oli Tartu kunstikooli, kus õppisin kaks aastat kunstipedagoogika erialal. Tartu aega on tore meenutada, meie grupis oli mitmeid praegu tuntud kunstnikke — Malle Leis, Helle Vahersalu, Enno Ootsing. Kaks aastat sai Tartus õpitud, siis oli ERKI-s keraamika erialal vastuvõtt ja tegin sisseastumiseksamid sinna. Instituudis oli meil põhiõppejõuks Evi Mardna, meelde on jäänud ka Helene Kuma, kes oskas üliõpilasi tööle panna.

Pärast instituudi lõpetamist suunati mind tööle kombinati «Ars», kus töötasin kuus aastat teostuses toppija kohal. 1979. aastal sattusin üsna juhuslikult Kunstimuuseumi restaureerimisosakonda. Luule Maar, kes seal naharestaureeritorina töötas, kutsus. Alguses restauraatoritöö ei istunud hästi, aga nüüd olen seal olnud juba 11 aastat. Jah, keraamika ongi olnud ainus valik.

■ Kui suure osa energiast võtab igapäevane töö RKM keraamikakogude restauraatorina? Mida see tegevus annab vabaloomingule juurde?

Restaureerimine on mulle palju andnud. Arheoloogia ja kunstiajalugu, millega pidevalt kokku puutun, annavad kindlasti impulsse loomingule. Katkiste asjade lappimine on töö, mis tuleb lihtsalt ära teha. Samal ajal teiste asjade parandamisel võin ka õppida viigadest.

■ Kuidas hindad praegust olukorda meie tarbekunstis? Mida sooviksid ja tahaksid võimaluse avanedes muuta? Oled ju ka küllalt aktiivne tarbekunstnike organisatsioon.

Tarbekunstnikke on meil palju ja ka näitusi korraldatakse palju. Uusi näitusetapakku on võrreldes varasemaga hulgaliselt juurde tulnud. See on tore. Kunstniku seisukohalt oleks kõige parem umbes iga viie aasta tagant personaalnäitus teha. Meeldivad grupinäitused eri tarbekunsti-

aladelt (nahk-tekstiil, tekstiil-keraamika jne.)

Tarbekunstnike teostusbaas on praegu põhiliselt kombinati «Ars» juures (vähesed saavad töötada ERKI-s või mujal). Aga see teostusbaas tõmbub kokku, sest tarbekunstnike juurdevool on pidev ja ka kombinati oma plaanid suurenevad. Teostusbaas peaks ajaga kaasas käima. Nõrk koht on ka näiteks keraamikasse, et puudub hea tehnoloog. Nüüd on kombinatis uus inimene, kelle peale me loodame. Aga muidu — glasuurid jne. —, see kõik on natuke juhuslik.

Noorele, kes tahab keraamikuks saada, võiks soovida eelkõige seda, et ta saaks erialal tööd, et ta saaks savi sisse. Paljud ei saa pärast instituudi lõpetamist suunamist, jäävad kõrvale ja kaovadki keraamikast. See on ka füüsiliselt raske ala. Näiteks kedrakeraamika on ikkagi jõukohane mehele. Aga meil, peale üksikute erandite, on keraamika kujunenud naiste alaks. Noor-mehi peaks keraamikasse rohkem tulema.

Üldiselt on keraamikud kokkuhoidev rahvas. Põletamine käib kindlatel päevadel, siis ollakse koos ahjude juures, nähakse üksteise uusi asju, antakse neile esimene hinnang. See kõik liidab.

Kirja pani ANNE LÕUGAS

See ilus asjade maailm ajab mind oksale. OSWALD. OSWALD ON LOLL.

Ei, ei ole Oswald loll. Tõeliselt originaalset autorimõtet näeb vaid 3–4 eksponaadi juures. Kõik muu on siledamalt võõbatud, kui nägema ol-lakse harjunud.

Lõpetage kiiremas korras see näitus ja hakake juba tootma, muidugi, mõistlikes kogustes.

Need olid ridamisi neli sissekannet külalisteraamatust Kunstisalongis disainibüroo «Ars-design» näituselt. Näitus on läbi. Kuigi külalisteraamatu sissekanded peegeldavad rohkem publikut kui näitust ennast, on siiski põhjust alustada just nendega. Sest esiteks — aastaid on meie sisen-datud põlgust asjade maailma vastu; teiseks — küllap lollegi leidub, mõnda neist püütakse ka targemaks kasvatada; kolmandaks — meid on aastaid lollitatud saavutuste ja lubaduste näitustega. Kas nüüd on siis ka Kunstisalong sellesse etendusse lülitunud?

Küllalt palju lahtisi otsi jättis ka näituse enese ülevaatamine, sest salonginäituste arvustussmallidega (kui tahes ekstravagantseid me poleks viimasel ajal ka näinud) sellele ligi minna ei saanud, puudus n.-ö. kunstinäituse koosseis. Samas oli sündmus seda väärt, et temast kunstielu anna-alides märk maha jääks. Ja vaevast teatab viimase instantsi tööde ka see väike, kuid teemades laialihargnev vestlusring, kus osalesid «Ars-design» grupi liikmed Matti Ounapuu ja Hugo Mitt, Kunstifondi peakunstnik Ando Keskküla, kunstiteadlane Mart Kalm ja SV poolt korrespondent Tiina Käesel.

MART KALM: Minu jaoks oli suurim küsitavus just koha valik — miks Kunstisalongis? Sellel kohal on väljakujunenud prestiiž ja publikuootus. Ja kuna ta siin toimus, siis kriitikuna ootasin eelkõige esteetilise programmi ja kindla stiili väljapakkumist.

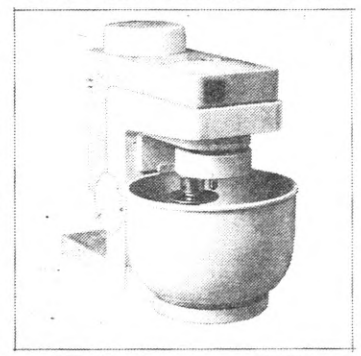
Siin aga — iga asi esindab en-nast...

MATTI OUNAPUU: Meie pakkusime näitust kui aruan-net oma disainibüroo tööst, mis projekteerib seeriatooteid. See tähendab, et ükski eksponaat pole valminud näituseks, need on valminud koostöös firmadega ja nende nõudmisi arvestavalt — see aga tingib juba iseenesest väljendusvahendite erinevuse. Mis puudutab büroo stiili, siis kahe aasta jooksul, mil meie grupp on koos töötanud, tegime kõik, et olemasolu õigustada, ja veenvaim õigustus iga ametimehe silmis on ikkagi raha. Meie büroo aastakäive oli üle 100 000 rbl., kusjuures «Arsile» tegime kulutusi minimaalselt. Tuli hankida klientuur ja omandada töökogemused. Tellija ei oota sinult mitte esteetiliselt programmi, vaid hästi väljatöötatud ja konkurentsivõimelist tootenäidist, nende firmastiili arendamist ja toetamist.

ANDO KESKKÜLA: Formaalselt põhjendab näituse asukohta toine seos, «Ars-design» on Kunstifondi Tallinna kombinati alluvuses, tal peab olema võimalus esineda võrd-selt teiste ateljeede ja kunstnikega. Ja kas olemas kõike, mis siiani salongis esitatud, vaadeldud programmisena, ikka võrreldakse üksiktooteid vaikselt kokkuleppel, et tege-mist on kunstiga. See näitus ei esita taotlust kunstile, kuid siin ilmneb just Kunstifondile omane kunstiliikide omavahe-line side, külgnevus, vaimne seos. Mina pean seda näitust väga oluliseks, vajalikuks ja meie kunstikultuuriga orgaaniliselt haakuvaks.

TIINA KÄESEL: Minu alg-arusaamised disainist aastate eest olidki midagi sellist, mida näitus pakkus. Kujutlesin, et disainerid ongi kutsutud ja seatud tegelema nimelt asjadega, mis kõige enam puudutavad keskkonda, otsest eluolu. Aga ligi 20 aastat disainiharidust ERKI-s on selles valdkonnas küll vähe vilja kandnud. Muidugi mahub disaini mõiste alla väga palju, samuti on loo-dud mitmesuguseid lohutusteooriaid näitustel pakutava ainudisaini (K. Kodrese termin unikaaldisaini asemel) ja väike-seeria ideid andvast ja mõt-teviisi muutvast mõjust keskkonna väärtustamises. Miks on siiani ainudisain olnud preva-leeriv?

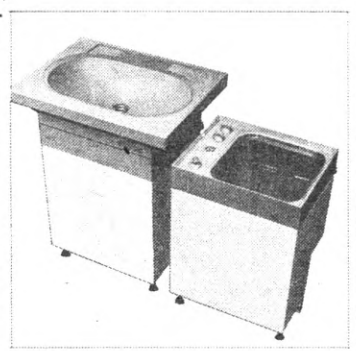
A. KESKKÜLA: Ainudisaini niga tegelemine on muidugi omaette nähtus, arenenud tööstuse ja tehnoloogiaga maa-des on see tööstusdisaini luskuslik kaasanne, meie tingi-mustes seni disaini enesetead-vustuse ainuvõimalik variant.

Köögikombain. Tootenäidis tehasele «Znamja Truda».

See pakub esinejatele loomingu-arahuldust, mõnele võimalusi suurejoonelisteks ülesas-tumisteks, vabamat ja lennu-kamat eneseväljendamisvõimalust paljudele rutiinses tegevus-es, teeb nime. Ainudisaini näitusi võetakse kui ideede väljapakkumist, mis siiski esitatakse lõpule viidud valmis-objektidena — ja selleks need ka jäävad.

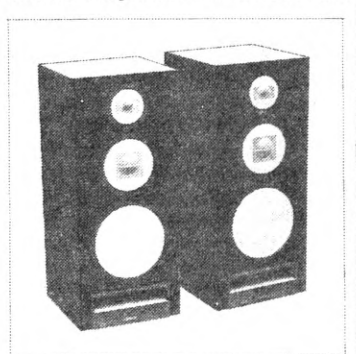
M. OUNAPUU: On ekslik arvata, et ainudisainil oleks eeldus mõjutada mõne ettevõtte toodangut suureseerias, nad on lõppresuldaadid ja

Pesuplokk. Tootenäidis tehasele «Znamja Truda».

neist ei arene enam midagi. Konkurentsivõimelise seeria-toodangu väljatöötamisel tuleb juba algsest lähtuda paljudest olemasolevatest tingimustest — ettevõtte tehnoloogiast, turupoliitikast, mitmesugustest normidest, haakuvusest ettevõtte muu toodanguga. Meie töö valmib seestpoolt välja-pool, koostöös ettevõtte teh-noloogide ja konstruktoritega; kui toote väliskujus saavad määravaks mehaanilised töö-organid ja sõlmed, osaleme ka meie nende konstrueerimises.

T. KÄESEL: Näituse järgi on teie põhilised koostööpart-nerid väljaspool Eestimaa pii-re. Kas olete meie ettevõtete suhtes tõrjuvad või milles asi?

Kõlarid. Tootenäidis. Tellija RET, Tallinna Raadioelektronika Konstrueerimise Büroo.

M. OUNAPUU: Töösuhete tekkimine — nendest on iga-üks omaette lugu. Alguses, juba enne büroo moodustamist, viis juhuse kokku moskva-las-tega, kui nad olid hädas rah-vatarbekaupa plaaniga. Töö-tasime neile välja auto haa-gissuvila, jäidi rahule. Selle-le järgnes tellimus tehasele «Znamja Truda» kodumasi-na-te, konkreetne koostööleping on sõlmitud 1990. aastani, põ-himõtteline veelgi kauemaks. Nüüd on meiega ühendust võtnud nii mõnigi ettevõtte, kelle eesmärgiks on toota vä-hemalt sotsialismimaade kau-baga konkureerivat toodangut. Muidugi oleks lihtsam teha koostööd ettevõtetega Eestist, kontakt kergem ja ka arusaad-mad eeldatavasti ühtsemad. Praegu töötab heaks partne-riks kujuneda RET. Me võik-sime põhimõtteliselt oma tööd pakkuda Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi mitmele ette-võttele, kuid nende juhtkon-nal on nähtavasti lihtsam koo-lutada sinna ametisse määratud disainerit mõnd kataloogi-mudelit ümber disainima või kaubanduspalati näidist ko-peerima.

M. KALM: Ja jõudsimegi meie disainile omistatud põhi-patu, eeskujude matkimise juurde. Paljudel vaatajail-tarbijail on kaks seisukohta: kui asi on välismaalt — on see hea, ja kui asi on hea, saab see olla ka ainult välismaalt. Neid hoiakuid peegeldas ka külalisteraamat. On raske olla süüst puhas, kui ühiskond kannatab patoloogilise pla-gieerimise all. Samas on mõel-damatu, et meie siin oleksime uudse suuna väljatöötajad.

HUGO MITT: Disaini põhi-hoob on ühiskonna majandus-lik areng, mis peegeldub eel-kõige tehnoloogias, kaubandu-

se arengus, keskkonnas. Halb ja risustatud keskkond ei teki meil probleeme, imestust. Aga kui näed mõnda eset kerkiat kõrgemale kesktasemest, selge, et maha pandud. Disainer peab projekteerima sisse ka tarbija, aga see on tihti orienteeritud Läände, «tänu» tohtule mahajäämusele eeltoodud põhihoobades.

M. KALM: Miks mitte usaldada maailma kogemusi, meil on ju samasugune psüühika, sama ergonoomika. See jäärpäine ise- ja ümbertegemine on mitmes mõttes kalliks maksma läinud.

M. OUNAPUU: Neid kogemusi usaldades on siiski võimalik mitte rikkuda patendi-seadusi, sest meil kasutatavad materjalid nõuavad teistsuguseid konstruktsioone, teisi viimistlusvõtteid. Kuid rahvusvahelist kujundusjoont, moesolevaid värve tuleb jälgida.

T. KÄESEL: Ja kui nüüd võtaks läbivaatuse küsimise raamatust — millal ükskord...

M. OUNAPUU: Lootusetud ohked olid ilmaeagu. Viited etikettidel «toode», «tootenäidis», «autorimudel» tähendasid, et osa eksponaatide on juba toodangus ja ka meil müügil, osa juurutamise staadiumis, osa omavad autoritunnistust või on vormistamisel. Lihtsalt ideestaadiumisse on jäänud mõni üksik, kuid neilgi on olnud oma ülesanne ettevõtte tootmisvõimaluste väljaselgitamisel. Projekteeerijal ei ole tootmisjuurutamise määramise õigust, kuid ta peab tegema kõik temast sõltuva, et näidis eviks neid väärtusi, mille tõttu teda toota tasuks.

T. KÄESEL: Mida ütlete veel enese tutvustamiseks?

M. OUNAPUU: Disainibüroo «Ars-design» ei peaks olema mingi erandnähtus. Ta on lihtsalt Eestis esimene tellimuste alusel tootedisainiga tegelev projektgrupp — mujal maailmas on selline büroode praktika laialt levinud. Meie büroo põhigruppi kuuluvad peale minu veel Hugo Mitt, Arvo Pärnson, Raimo Sau ja Heiki Zoova. Näitusel osalesid lepingute alusel valminud töodega veel Tõnu Riit, Peeter Parker, Viktor Pismennõi, Riho Vahtra, Jaak Aavik, Tiit Jürna, Marko Kekišev.

Kuna oleme tellijatega seotud konkreetse tähtsuse ja rahalise lepinguga, arvestame partneri tehnoloogiliste võimaluste ja turupoliitika, siis peaksid suhted meiega olema ühesed ja mugavad. Praegu on mõnes pikemaajalises töölepingus ka punkt projekteeritava tootepartide ühtsete stiililiste võtete väljatöötamiseks, mida soodustavad jätkuvad tellimused uutele modifikatsioonidele. Muidugi on eesmärgiks töötada välja oma kindel esteetiline kontseptsioon.

Kirja pani TIINA KÄESEL

ARHITEKTUURI AASTAPREEMIA

ENSV Ehituskomitee ja ENSV Arhitektide Liidu ettepanekul võitis Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastu määruse arhitektuurialaste aastapremiate asutamise kohta: kaks Alar Kotli nimelist arhitektuurialast aastapremiat 1000 rbl. ning üks noore arhitekti aastapremia — 750 rbl.

Kandidaate 1987. a. aastapremia saamiseks võib esitada kuni 31. juulini k. a. ENSV Ehituskomiteele. Premiad tehakse teatavaks ehitajate päeval.

Suve esimesel poolel oli Näituse väljaku sinises paviljonis avatud Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministreeriumi suurüritus «Meie kodu». Kahel korral eksponeeriti «Standardi», Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinaadi ning Narva, Võru ja Pärnu mööblikombinaadi toodangut, väljas olid nii praegu valmistatav mööbel kui ka perspektiivsed näidised.

Näitus oli esinduslik ja ilus, kergitas aga üles mitmeid probleeme, millest vaatatajale jääb lõpuks ikka kõige olulisemaks küsimus: kust ja millal seda mööblit osta saab? Seetõttu ei ole käesolevas arvustuses võimalik piirduda üksnes meie praegushetke tööstusmööbli kunstilise külje lahtirääkimisega, vaid peab veidi kommenteerima ka tausta. Alles näituse paigutamine konkreetse ühiskondlikku konteksti lubab seda hinnata enam-vähem objektiivselt.

Eesti mööblitööstuse tänastest võimalustest andis näituse arutelul ülevaate «Standardi» peakunstnik T. Velbri. Tööstuslikul mööblil (erinevalt nn. originaalmööblist) on terve hulk piiranguid, millest mainigem markantsemaid. Kõigepealt üliüldine GOST-i näol, mis näib kindlalt arvavat, et kõigi inimeste ergonoomilised mõtted on sarnased. Seetõttu valmistatakse näiteks siseturu jaoks voodeid kahe pikkusega — 186 ja 195 cm, eksporti lähevad 2-meetrised magamisasemed. Piiratud on materjalide nomenklatuur: praegu toodetakse mööblit põhiliselt puitlaastplaatidest, pealisteks saare-, punase puu ja kasespoon. Minimaalne on lamineeritud plaatide (mustri, värvi) valik. Värvitud mööbli värv tuleb Soomest, väheses koguses ja piiratud värvitoonides. Nagu märkame, puuduvad sellised XX sajandi mööblimaterjalid nagu nikkeltoor (seda saadakse minimaalselt), klaas, plastik. Edasi: piiratud on mööbli polsterdamiseks vajalike pehmendustmaterjalide valik, kasutatav uretaan on istumiseks lamamiseks üsna kõva ja kaotab kiiresti vormi. Piiratud on ka tekstiilivalik, enamik näituseeksponaatide oli kaetud asendusmaterjaliga, mis pikemaks koduseks kasutamiseks ei sobi. Nende, n-ö. subjektivistsete piirangute kõrval eksisteerivad mööblitööstuses veel ka objektiivsed piirangud, mis on suurtootmise paratamatuks kaasnähtuseks. Eelkõige on selleks paindumatus, võimetus kord seadistatud liine uue toodangu huvides kiiresti ümber seadistada. Ja ega selleks ole eriti vajadustki olnud — olukorras, kus nõudmine ületab pakumise. Mööbli kujundus, vorm ja kvaliteet on enamasti olnud kujundaja-disaineri südametunnistuse asi. Majanduslikke hoobasid korrigeerides ja kunstnikku-mööblukujundajat usaldades on aga mõndagi võimalik teha ka suurtootmises. Näitus oli muide selle otseseks kinnituseks. «Standardis» ning Vineeri- ja Mööblikombinaadis, kus tegutsesid tugevad disainerid, on juba praeguseks saavutatud arvestatavalt tugev tase. On sümptaatne, et eelmainitud arutelu, milles osalesid KL-i kujundajate sektsiooni esimees T. Gans, ERKI ruumi- ja mööblukujunduse kateedri juhataja L. Leesaar, «Eesti Projekti» juhtiv sisearhitekt A. Padar, ruumikujundajad I. Sneider ja J. Kermik ning kunstikriitik M. Kalm ja allakirjutanu, oli kokku kutsutud nimelt mööblitootjate endi poolt, saamaks hinnangut «Meie kodule» ning eesti mööblitööstuse tänasele päevale üldse.

Nagu öeldud — näitus oli ilus. Õnnestumises mängis suurt osa üldkujundus (Helle

«MEIE KODU»

Kull), mille põhikontseptsiooniks on olnud mööbli funktsionaalsed ja vormiväärtuste demonstatsioon. Funktsionaalsed väärtuste all mõtlen eelkõige mööbli ruumiväärtusi; kujundaja tahtis näidata erinevaid paigutus- ja kombinereimisvõimalusi. Oieti oli see ka kogu ekspositsiooni üks taotlusi — osutamise variatsioonidele. (Muuseas on see suurtootmise edenemisvõimalusi — ühe või mitme põhitüübi raamides erinevate viimistlusmaterjalide, detailide, furnituuri jne. kasutamine muudab kogutulemuse palju mitmekesisemaks).

Näitusel näha olevat mööblit võis selekteerida mitut moodi: funktsiooni, stiili, materjali jne. alusel. Kõige õiglasem tundub siiski teha seda kunstnike kaudu, kuivõrd ideede autoriks on nemad (näituse korraldajatele-kujundajale etteheiteks: mööbli kõlavate nimetuste suures šriftis esitamine on tore, samas mõõduks oleks aga pidanud kirjas olema ka kunstniku nimi, tegemist on ju näitusega ja see ei saa olla impersonaalne. Asjatundlikku vaatajat häiris küllap ka, et puudusid aastaarvud — tean, et mitmedki ideed on juba üsna vanad —, novaatorluse järgimise teeb see võimatuks).

Kõigepealt «Standardi» büroo. H. Kulli suurimaks õnnestumiseks tuleb tunnustada liigendmööbel «Anti», meeldiv kõigis oma muutmistes, erakordselt utilitaarne (omadussõna, mis mööbli juures on ainult kiituseks), lihtsa vormiga, kohati postmodernistlike nipidega ilmetatud, mis puhta näitusekunsti jaoks ehk aegunudki, kodumiljöösse aga ilmselt sobivad. E. Holmi noorukitoa mööbel, kõõgi klapplaud ja -tool, must söögitoomööbel — ilus konstruktsiooniloojika, vormi ja funktsiooni sobivus. K. Soansi lahendused mitmes suunas, retrolik pehme mööbel «Nostalgia», postmodernistlik «Must ruut» ja aaltolik «Arco». H. Ostonenilt oli mööblit samuti mitmes laadis: sümmeetria kaarduvate küljetugevate pehme mööbel «Galla» (siinkohal kiitus E. Kõrvitsale tekstiilide eest, need rikastasid näitusepilti tugevasti ja tõestasid kas või sama «Galla»

peeter kraasi fotod puhul, kui oluline on efektse kanga osa), painutatud käetugevate tugitool «Terts», esik «Midi», painutatud mööbli hulga üldse sümptaatseim «Ego». Ülakorraldusel T. Velbri mustvalge köögmööbel «Kadri».

Teine näituse suuremahuline eksponent oli Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinaat, kus mõned aastad tagasi hakkasid tööle T. Veimer ja K. Pabuti. Eriti vormimeenev on T. Veimeri must painutatud tugedel «Derbi», aga ka «Safari» kerge konstruktsiooni ning impregneeritud katetega. K. Pabuti õnnestuvad kahtlemata kõige enam toolid: «Henriku» must istmepehmen-duseta variant võiks kujuneda klassikaks, nii nagu seda olid Lutheri vabrikutoolid, mille vormi taaselustamine on samuti K. Pabuti teene («Lutherim»). «Standardi» ja TVMK-i kõrval ei paista kahjuks meie teised mööblivabrikud eriti kõrge vormikultuuriga silma, neis puudub praegu teotahteline ja stabiilne disainikolektiiv.

Üleüldise maitsekuse ja korrektsuse kõrval oli näitusel siiski ka mõndagi häirivat. Kõigepealt võiks ette heita värvigamma üldtonaalsust: ootamatut värvi oli vähe, roosat ei saa selleks enam kahtlemata lugeda. Vaatajale soovitusena — kuivõrd, nagu eespool mainitud, niikuinii kasutati palju asendusmaterjale: võinuks tekstiili- ja värvitud puitosade suhtes hulga intriigerivam olla. Teiseks: väga mitmete esemete konstruktsiooniline kvaliteet võinuks vähemasti näituse tarbeks tehtuna olla parem, suurepealsed robustsed kruvid või lohakalt ühendatud raamkonstruktsioon torkavad ju siin, hea valgustuse all, eriti silma. Kolmandaks: on ju tore, et tootjad müüvad eesti mööblit ka piiri taha, selle näitusel esitamine oluks auasi aga ainult siis, kui kvaliteet ja materjalid kohalikele pakutavast nii silmatorkavalt ei erineks. Lõpuks (selle mõtte ütles välja kolleeg M. Kalm) — näituse pealkirjale vastavalt võinuks suurema õpetlikkuse huvides demonstreerida midagi ka mööbli juurde kuuluvat — tekstiile, valgus-

teid jms., ametkondlikest bar-jäidest hoolimata.

Meeldis see, et näituse parimate autorite looming on valdavalt modernistlik (nime-taksin modernistlikuks isegi K. Soansi pehme mööblikomplekti «Nostalgia», kuivõrd ajaloolise vormi interpretatsioon on siin niivõrd kaasaegne, kogu historitsismile omast keerulisust abstraheriv). Painutatud vineermööbli paljususe annab põhjust mainida Skandinaavia modernismi mõjusid. Tootjad ütlevad, et rahvas ei tahvat seda tüüpi mööblit eriti osta. Võib-olla aitab, kui elda, et painemööbel on mujal omandanud XX sajandi klassika maine, selle projekteerimisega on tegelnud niisugused maailmakuulsused nagu B. Breuer, M. van der Rohe, A. Aalto. Ning rõhutada tasub sedagi — seesugust tüüpi mööbli esteetiliste väärtuste kõrval —, et ta ei lähe katki, on vastupidav, kerge, meie väikeseruutmetritesse madalatesse korteritesse väga sobiv. Lõpuks: lihtsa vormi tõttu sobib ta enamiku muude mööbliesemetega, ei suru end ruumis peale.

Hoopis teiselaadne on nn. itaaliaalik mööbel, õigemini öeldes, selle kohalikud variandid, mis oma prototüüpidest erinevad tagasihoidlikumal, konstruktsioonil ja vormilt kainema käsitluse poolest. Oma põhjamaalaskus ratsionaalsuses nudime vormi- ja värviabsurdile olematuks, jääb järele ainult kerge viide alg-päritolule. Argu olgu see näitusel väljapandu lahtuseks (mõned H. Kulli ja E. Holmi mööblikomplektid), vaid üldisemaks mainimiseks.

Retromööbel moodustas näituse üldpildist väikese osa, torkas aga kohe silma oma luksuskattematerjali ja massiivsusega. Ostjaskonnas olevat seda tüüpi mööbel eriliselt hinnas, väitsid tootjad-turustajad. Miks ka mitte, kui on olemas sobivad avarad ruumid, ajaloolistes hoonetes või eramajades. Teisalt on ajaloo-pärasest vormikõnes teostatud mööbel ostja suhtes nõudlikum, see vajab mingeidki eelteadmisi möödaniku miljö kohta või vähemalt oskust sobitada seda muidu nüüdisaegsesse interjöörü. Nii või teisiti, ka sellise mööbli tootmine on vajalik, sest romantilisi ostjaid on ka edaspidi. Kindlasti aga vajab täiustamist retromööbli vormiline külg, näitusel pakuti selles suhtes just ei hiilunud (T. Kõrvitsa «Retro»; jumal tänatud, puudusid maitsetusega hiilgavad «ajaloolise» furnituuriga sektsioonid).

Lõpuks selle juurde, mida näitusel oli vahest kõige enam, nimetaksin seda kõige parema meelega stiilituks või tavamööblis (jällegi pole määratlus hinnanguline!). Tegemist on sisustusega, mis vormilt valdavalt modernistlik, milles aga stiili kui elitaarse mõiste kriteeriumid on kadunud. Ma ei ole isegi veendunud, et igasugustel väikestel riulikestel ja laudadel, kõõgi või riidekappidel, lillealustel vms, need alati olema peavad. Praktiliselt on ju mööbli juures juba omaette väärtus, mida alati vormi või nipiga rõhutama ei pea (mitmed toolid, sektsioonikapid, magamistoad, köögid).

Ja lõpetuseks: «Meie kodu» oli igati õpetlik näitus nii mööbli ostjale kui ka tootjale. Ta sisendas mitmeid roosilisi lootusi meie mööblitööstuse homse päeva suhtes, veenis selles, et kõigest hoolimata üritab eesti mööblukunstnik hoida kõrget sisustuse vormikultuuri ning sisendada seda ka tarbijale. Mööblitootjate prestiiži asjaks jääb vastata positiivselt artikli alguses esitatud — saan aru küll, et pretensioonikale — küsimusele: «Kust ja millal seda mööblit osta saab?»

KRISTA KODRES

Sooime suvised kultuurifestiivalid (kümnekond neist on rahvusvahelised) toovad igal aastal kokku tuhandeid turiste ja esinejaid paljudest maailma maadest. Tuntuimad on tõenäoliselt siiski Helsingi pidunädalad ja Savonlinna ooperifestiival. Mõlemad esindavad Soome ja Euroopa Muusikafestivalide Assotsiatsiooni teatmikud, mis informeerib 25 riigis toimuvast 45 festivalist.

Tänavu, nagu teame, on Savonlinna ooperifestiivalile kutsutud «Estonia» teater. Estoonlased alustavad keskaegse Olavinlinna õuel ooperietendustega esmaspäeval. Mängitakse Bizet' «Carmenit», mis Savonlinnas kõlab esimest korda. Teine kaasatoodud ooper, Mussorgski «Hovanštšina» on selle teose esmaettekandeks Soomes ja Põhjamaades (mõnedel andmetel olevat «Hovanštšina» 1920. aastail Rootsis siiski mängitud). «Estoniaga» algab Savonlinna ooperifestiivalil külalis-teatrite esinemissari. 1988. a. suvel on järg Pekingi ooperi käes, kes samuti toob kaasa «Carmeni».

Esimest korda koguneti Savonlinna ooperietendust jälgima 75 aastat tagasi, 1912. aasta suvel. Ooperipidustuste mõtte algataja ja teostegija, legendaarse Soome lauljafari Aino Acté mõte oli tookord soome rahvusliku ooperikunsti arendamine ja viimine võimalikult laia, ka rahvusvahelise publiku ette. Ja kuigi ooperipidustused Savonlinnas muutusid järjepidevaks alles 1967. aastast (varem on mängitud a. 1912—1916 ja 1930), võib praegu öelda, et on läinud just nii, nagu alustajad olid tahtnud. Savonlinna ei hiilga võib-olla nii kuulsate ooperinimede poolest kui Bayreuthi või Salzburgi festivalid, kuid sel väikesel sise-Soome linnal on iga aasta juulis muusikasõpradele vastupandamatult külgetõmbajad. Savonlinna on tuntuks saanud stabiilselt kõrgetasemeliste etendustega, kus on kaasa laulnud kõik Soome tunnustatud ooperikooli parimad jõud, ja huvitava repertuaari poolest, milles mitte just viimasel kohal on soome oma algupärase ooperid. Olavinlinnas on ette kantud kogu soome ooperiliteratuuri paremik. Mitmete teoste loomisele on aga Savonlinna fes-

SAVON-LINNAS

tival otseseks tõukeks olnud. Kui tuua näiteid Aulis Sallise loominguist, siis tema «Ratsanik» on kirjutatud Olavinlinna 500. aastapäeva tähistamiseks ja etendus 1975. aastal ning ka «Kuningas läheb Prantsusmaale» esietendus Savonlinnas (1984). Samas on ette kantud ka Sallise «Punane joon» ja Joonas Kokkose «Viimased kiusatused».

Ooperipidustuste menukaim etendus on siiski olnud Mozarti «Võlulööd», mida tänavu mängitakse viieteistkümnendat suve ja mida on näinud üle 200 000 inimese. Nagu ajalehed pidulikult teatavad, on tänu «Võlulöödile» ooperi lakanud Soomes olemast eliidi kunst. Homme, «Võlulöödi» viimasel etendusel teevad loodetavasti kaasa mõlemad soome ooperikunsti maailmamehed Martti Talvela ja Jorma Hynninen. Oskuningannat on 1982. aastast käinud laulmas Osceola Davis. Ooperit juhatab teist aastat noorema põlve andekas dirigent Osmo Vänskä, lavastaja on August Everding Münchenist. Savonlinna saadi ta tänu Martti Talvelale, kes tõi kuulsat lavastajat Olavinlinna tutvuma oma kulu ja kirjadega. August Everding, kellel 1972. aastaks oli leping Salzburgiga, vaimustus keskaegsest Olavinlinnast sedavõrd, et kaikesas lepingu Salzburgiga ja tuli Soome «Võlulöödi» tegema.

Martti Talvela rahvusvaheline autoriteet on kahtlemata palju kaasa aidanud Savonlinna festivali tuntustegemisele. Olles ooperipidustuste kunstiline juht a. 1972—1980, piisas tema nimest Soome ooperifestiivali vastu huvi äratamiseks. Martti Talvelaga on seotud ka teine menukas Savonlinna lavastus. Aastail 1974—1976 ja 1978 mängiti siin «Boriss Godunovi», Martti Talvelaga peaosas, kes Borissi on laulnud paljudel ooperilavadel, mitu aastat suure menuga ka Metropolitan

Operas. Kunstiliselt üheks nõudlikumaks peetakse praeguseeni Verdi «Don Carlos» G. Tovstonogovi lavastuses ja Leif Segerstami dirigeerimisel. Nõukogude kunstnikest on Savonlinnas esinenud mitmed, esimene oli meie Hendrik Krumm, kes 1970—1971 laulis Semeikot A. Merikanto «Juhas». Vana Savonlinnas käija on Mati Palm, kes «Lendavas hollandlases» laulis aastail 1981—1985.

Tänavu alustati Savonlinnas ooperifestiivaliga 3. juulil. Kavas on Verdi ooper «Aida», mida dirigeerib Leif Segerstam ja teevad kaasa Pauleta de Vaughn (Aida) ja Amnerisena Gail Gilmore, kui nimetada tuntumaid külalislauljaid. Kriitika ennustab «Aidale» vähemalt niisama suurt menu, kui oli «Don Carlosel», ja jagab kõige enam turvastust Leif Segerstamile ning Gail Gilmore'ile. Soome oma ooperitest etendatakse A. Sallise «Kuningat», milles pärast aastast vaheaga osalevad jälle kolm soome ooperikunsti suurt nime: dirigeerib Okko Kamu, Kuningat laulab Jorma Hynninen ja Peaministrit Jaakko Ryhänen. Lavastaja on Kalle Holmberg.

Eelnev huvi estoonlaste «Carmeni» vastu on olnud väga suur. Savonlinnas kehtib sama reegel mis mujalgi — publik tungleb tuntud ooperite etendustele. Aga kerge meie «Carmenil» olema ei saa. «Carmeni»-faolise ooperi puhul on publikul ja kriitikutel olnud võimalus kuulata ka maailmakuulsaid hääli ja tõlgitsusi ning seega on ka alust võrrelda. «Hovanštšina» vastu lisab teadagi ootuspõnevust Jevgeni Nesterenko, Irina Arhipova ja Vladislav Pjavo osalemine meie lavastuses. Ka Boriss Pokrovski nimi ei vaja Soomes tutvustamist nagu Eri Klaski, keda siin hästi tuntakse orkestridirektina ja kelle õnnestunud «Rigoletto» Soome Rahvusooperis on üsna värskest mees.

«Estonia» alustab ooperietendustega Olavinlinnas esmaspäeval, kuid tegelikult on Eesti muusikakollektiivide esinemised Savonlinna ooperifestiivalil juba alanud. Nimelt liitub ooperietendustega ulatuslik kontsertide ja kammeretenduste programm. Need toimuvad Savonlinnas

paarikümne kilomeetri kaugusel asuvas «Retretti» kultuurikeskuse maa-alustes kaljusaalides ja lähedastes kontserdipaikades.

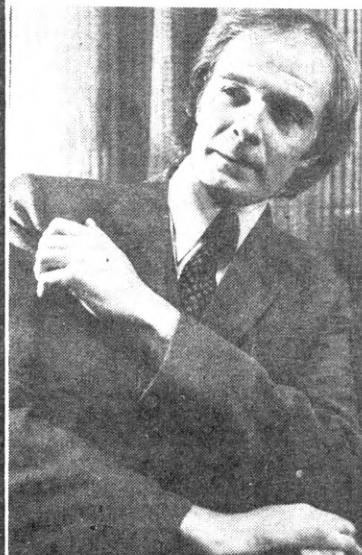
Mul ei ole käepärast täpseid andmeid, kuid arvatavasti on selle suve esinemised Savonlinnas meie muusika kõige ulatuslikum väljasõit Eestimaa piiridest.

Peale «Estonia» balleti, kes esitab «Retretti» K. Singi «Karje ja vaikuse» ning Berlioz «Romeo ja Julia», osalevad kontserdiprogrammis veel RAM ja «Hortus Musicus», Kalle Randalu ja «Estonia» solistid. Soolokontserdid on Irina Arhipoval ja Jevgeni Nesterenkol ning Vladimir Tšernovil, keda kutsuti esinema kui Mirjam Helini lauluvõistluse võitjat.

26. juuni SV-s rääkis kõigest sellest pikemalt Arne Mikk ja kordamiseks pole põhjust. Võib-olla on aga huvitav teada, kes veel tänavu Savonlinnas on esinenud. «Retretti» etendati J. Offenbachi koomilist ooperit «Orfeus laskub põrgusse». Kontserte on andnud Müncheni Kammerorkester ja Keelpillikvartett, The London Virtuosi, poiste-koor Les Petits Chanteurs de Monaco, Alberni-kvartett Inglismaalt. Gail Gilmore'il oli gospelkontsert Toomkirikus, soolokontsertidega esinevad Osceola Davis, meesosopran Ortrun Wenkel Saksamaa LV-st (kes «Aidas» laulis Amnerist), «Retretti» andsid kontserte veel soome tuntud tšellokunstnik Arto Noras, bariton Tom Krause ja ooperifestiivali uus, vastvalitud kunstiline juht Walton Grönroos, klaverikunstnik Cristina Ortiz Brasiiliast, kitarrivirtuoos, tšehh Vladimir Mikulka jpt. Neljateistkümnendat korda toimus ooperilaulja Timo Mustakallio nimeline lauluvõistlus, mille võitis 23-aastane Kirsi Tiitonen. Teiseks kolmandaks jäänud 19-aastasest Johann Tillist loodetakse Martti Talvela mantlipärijat.

Viimased kümme päeva Savonlinna ooperifestiivalil on suures osas eesti muusikute sisustada. Meile on see hea võimalus teada saada kahtlemata asjatundliku publiku ja kriitika reageeringut, aga samavõrd pingutuseks kutsuv on võimalus esindada oma maa muusikakultuuri. ELLE ANUPOLD

EDU LISSABONIS

FAIVI KLJUTSIKU foto.

Oleme juba harjunud, et eesti muusikuist suudavad end suurteil lavadel maksma panna kas dirigendid või pianistid. Värskeim kinnitus selle kohta jõudis meieni TASS-i napi teatena, kus kirjas, et Portugali pealinnas Lissabonis toimunud Viana da Motta nimelisel X pianistide konkursil tuli laureaadiks ja võitis neljanda preemia Ivari Ilja Nõukogude Eestist. Ka kuulus talle eripreemia Chopini teoste parima esitamise eest. Konkursi võitjaks kuulutati 18-aastane portugali pianist Arturo Pissaro.

Nagu paljude teiste õnnitlused jõudsid SV head soovid Ivari Iljani vaid kaudselt — vaevu kodulinna naasnud, tuli tal laevale minna, et osaleda «Estonia» kultuuriretkes Soome.

«ARMUJOOGI» JA SELLE VALMISTAJAIST

ristuudio etendused ka heaks kooliks noorte lauljate lavateel. Siit saavad tulevased teatrijõud kogemusi ja oskusi mängida karaktereid, tegelaste hingeseisundeid ja nende muutusi, oskuse jagada jõuvarusid ja proovida hääle vastupidavust. Lavastaja N. Kuningas, hoolimata vähestest lavastajakogemustest, suudab anda tudengitele kõik vajalikku. Tal on tahtmine midagi ära teha. Leidlikult on ta kasutanud Matkamaja saali võimalusi. Tegelaste liikumine eri ustest tekitab tunde, nagu võtaks publik tegevusest osa, lauljatega ollakse otse silmitsi. Üldse on Matkamaja selle etenduse jaoks sobiv paik.

Siit saab noor laulja ka muusikalise enesesealduuse, partneritunnustuse. Etendus läheb klaveri saatel; puudub dirigent, kellelt otsida abi

sisseastumistes. Aga lauljad võivad täielikult usaldada muusikalist juhti ja kontsertmeisterit Ellen Maistet. N. Kuningas ja E. Maiste ongi «Armujooki» ette valmistanud. Nägin, kuidas nad etenduste järele osatäitjatega koos arutlesid äsjatehtut. Ja ilmselt kuulubki lauljate tänu neile kahele, kes selle väikese trupi on ühise eesmärgi nimel pannud tööle.

Kai Parmas (lõpetas TRK 1985. a., L. Issakova) Adina oli kõigil etendustel stabiilne, särtsakas ja löi kõigiti meelde jääva karakteri. Vokaalselt ei lange ta alla poole oma kooli taset. Nemorino osa mängivad kaks — Mati Kõrts (1987, R. Gurjev) ja Tiit Aruvee (1986/87, õ.-a. III kursus, H. Krumm). Raske öelda kumb on parem, mõlemal on meie tenorite plusse-

minuseid, rollilahendus on usutav, aga kõrged noodid tulevad vaevalt. Tahaksin väga soovida ja loota mõlema jätkuvat arengut. Jaan-Villem Sibul (1986/87, õ.-a. IV kursus, T. Maiste) Belcorena loob väliselt ulja seersandi, aga tema hääles on rabadust ja kohati intonatsioonivääratusi, eriti kõrgetes nootides. Tubli tohter Dulcamara, bufo-bass, on tänuväärne, mis vabandab välja nii mõnedki vead. Osas on Thomas Mürk (1987. a., T. Maiste) ja Taimo Toomast (1986/87, õ.-a. III kursus, E. Kärvet). Mõlemad on rolli sisse elanud ja teevad seda ilmse mõnuga, kuigi hääli kõrgis kohtades kooliliselt veel ei küündi. Toomast on siin õnnelikumas olukorras, sest ta on olemuselt vabam ja sündimatum. Mürgi ilmselt vaikselt loomus ei aita kaasa nii särtsakale osale. Aga mõlemad on omamoodi tublid. Riina Kadaja (1986/87, õ.-a. IV kursus, T. Levald) laulab Gianettat korralikult, aga vist pole subretil rolli tema ampuu. Omaette väärtus on noortean-sambel ise — hoog, siirus ja tahtmine teha säravad etendusest vastu. Kümnekond nooremate kursuste üliõpilast moodustavad koori ja tulevad sellega tublilt toime. Koor on liikuv, osavõttlik, reageerib tegevusele ja seegi on hea kooli teatritöösse sisseelamisel. Koor pole ainult koor, vaid enne ja pärast etendust ka lavatöölistes; nad toovad ja viivad ära

vajaliku minimaalse dekoratsiooni. «Nii näevad teatritööd iga kandi pealt,» arvab N. Kuningas. «Armujook» toetub suuresti tudengite entusiasmile. Jätkugu neil seda entusiasmni ja Matkamaja pererahval mõistvat suhtumist saali rentimiseks.

P. S. Seoses nähtuga, mis täiesti hinnaalanduseta süm-paatse mulje jättis, tekkis siiski mõte, miks eesti laulukool oma õpetajates nii kinni on. Rääkimatagi on saalisistujale selge, kes kelle õpilane. Loomulik muidugi, et õpetaja peab olema eeskujul, aga on ka vana tõde, et õpilane peab õpetajast kõrgemale ehitama, muidu tasub ta halvasti oma õpetajale. Me teame maailma asjadest küllalt palju (ehkki mitte nii palju, kui tahaksime). Me kuulame ja kuuleme, näeme ja vaatame, loeme ja räägime. Mis oleks näiteks, kui Maarjamaalt Itaalias õppimas käinud (paljuke neid siis ongi) ei hoiaks omandatud tarkusi vaka all, laseksid paljudel oma metoodilisi tähelepanekuid, teeksid lahtisi tunde jne.? Lihtne tõde — igale kuulajale meeldib sundimatu, maneerlikkusest vaba, intonatsioonipuhast ja sisukas esinemine. Arvan, et me kõik tunnustame rõõmu ka noorte lauljate edust. Juba kolmandat aastat mõtlen, miks meil pole kas või G. Otsa-nim. konkursi võitjat, rääkimata suurematest konkurssidest. Paljud võivad minuga ju mitte nõus olla, aga see ei muuda asja. Ehk vajaksime värsket verd, värskeid tuuli. Rahulolu lõikab läbi arenemisseaduse.

RAILI SULE

19.–21. juulini k. a. peeti teine Lahemaa folkloorifestival «Viru säru», kolm nädalat varem, 20. juunil, esimene Viljandi rajooni folklooripäev «Viljandimaa virred». Mõlemat ühendab püüe taastada sild oma kodukoha muinaskultuurist nüüdisaegse Viljandi rajooni folklooripäeva kavalehelt loome: Igaüks meist peaks tundma ja mäletama oma rahva kombeid. Need aitavad tänapäeva inimesi sadade nähtamatute lõngadega siduda kodukoha ja selle minevikuga, panevad meid meenutama neid, kellele oleme suuresti võlgu selle eest, mis me oleme ja mis meil on. «Viru säru» korraldajad formuleerivad oma ürituse eesmärgid täpselt ja üksikasjalikult. Need on: eesti folkloori edendamine, folkloorimälu taastamine eelkõige noorte hulgas, võimalikult autentse folkloori — rahvapäraste kommete, laulude, tantsude, pillilugude, mängude, juttude jne., tutvustamine; folklooriharrastajate esinemiste ja kokkusaamiste korraldamine; rahvarõivaste valmistamise ja kandmise propageerimine; rahvapäraste käsitöö ja folklooriaineliste kunstiteoste tutvustamine; Läänemere-äärsete ja soomeugri rahvaste folkloori tutvustamine; Lahemaa rahvusparki kultuurfunktsioonide laiendamine. Et folkloorifestivali korraldajaks sai Lahemaa rahvuspark, on täiesti loogiline: kuulub ju rahvusparki funktsioonide hulka peale looduse kaitsmise ja uurimise ka kultuuriväärtuste kaitsmise ja propageerimine. See vastab ka Lahemaa rahvusparki aastapäeval allakirjutatud Rahvusvahelise Looduse ja Loodusressursside Kaitse Liidu (IUCN) Ida-Euroopa Komitee Tallinna deklaratsiooni deviisile — looduse ja kultuuri ühtsus rahu nimel kogu maailmas.

Mõlemal festivalil esines hulk kodurajooni taidluskollektiive kavade, milles rahvapärasmusikud laulud, mängud, tantsud, pillilood olid enamasti seotud mingi tavandi või raamjutustusega ühtseks tervikuks, olgu need siis kosjad, pulmad, kalendritähtpäevad, simmanid, talgud või karjas ja õitsil käimised. Siia juurde kuuluvad ka asjakohased rekvisiidid — etnograafilised tööriistad ja vahendid, käsitöösed, samuti nende valmistamine, kodukandi rahvarõivaste kandmine jne., mis kõik koos loovad ettekujutuse vastavast miljööst, aidates paremini tajuda folkloori sotsiaalolustikulist tausta ja kultuuririvist. Selline kontekst, kuigi paratamatult lavastatud, avab enam kui üksiknumbritest koostatud kontsertkava rahvaloomingu süneristliku olemuse, pakub enam nii vaatajale kui ka tegijale endile. Eriti oluline on see vanade laulude puhul, millest suur osa ongi ju algselt kuulunud üldisemas tavandilise konteksti ja mille sisu sellest eraldatult jääb paratamatult ähmaseks. Kõigist muudest kontsertidest ja suurematest pidustustest eristab autentse folkloori festivali võimalus lauldes, mängudes, tantsudes kaasa lüüa, mis samuti kuulub folkloori põhiolemusse. Osa etteasteid oligi suuresti orienteeritud ühislaulmisele, -tantsimisele, -mängimisele, millele lisaks kuulus mõlema ürituse juurde eraldi seltskondlik osa — simman ehk säru sõna otseses mõttes.

Seekordne «Viru säru» algas regilaulude õhtuga Palmse lossi ees tiigiäärsel lõkkeplatsil. ERKI kammerkoori esitatud, Tormise seatud vadija pulmalauludele vastas «Leegajus» regilaulu «Pulmades laulikuks saanud» kohaliku Kuusalu variandiga, millega liitus vähehaaval kuulajaidki. Siis võtsid lauluotsa enda kätte Viljandi Kultuurikooli tüdrukud ja nende hakkajad noored õppejõud. Seejärel jälle «Leegajus», siis lahemaalased. Õhtul polnud kindlat kava ega stsenariumi. Ain Sarve selgelt ja kõlavalt eeslaulud «Venna sõjaloo» liitus juba pea kogu kuulajate ring. Vahepeal astusid tantsupõrandale külalised — saamid Murmanskis oblasti Lovozero asulast. Nende «Kadrill» lõppes vanadest ringtantsudest pärineva figuuriga, mis meil kannab nimetust «kagar», saamid aga «oijar» ja tähendab ringlaineid, mida figuur ka tõepoolest meenutab ja millest ansambel on saanud oma nime. Sama tantsufiguur on tuntud mitmetel Läänemere-äärsetel rahvastel, sealhulgas skandinaavlastel, ja näitab, nagu mitmed muudki festivalil korduvad tantsu- ja mänguelemendid rahvusliku ja internatsionaalse dialektist ühtsus folklooris. Seejärel hakkaski Igor Tõnurist vedama sama figuuri sisaldavat «Mustjala pulmarongi», haarates kaasa ka saame ja teisi kohalolijaid ning

loogeldes tantsupõrandalt rahva sekka nagu muiste pulmadeski. Vanad regilaulud vaheldusid ringmängudega, millega vaatajad meelsasti liitusid. Vahepeal tegid ilma «Leegajuse» pillimehed, kelle hulgas seekordsel särul hiilgas eriliselt noor Joel Sarv hästi omandatud rahvaliku viiulimängutehnikaga. Regilauluõhtu lõkke ääres oli siiski vaid suurte pidustuste algus.

Kõige sisukam ja huvitavam oli tegelikult teine päev, kus iga kollektiiv esitas oma tervikliku. Päeva alustasid ja lõpetasid Rakvere rajooni rühmad. Kontserdi avas juba teenekas Lahemaa folklooriansambel, kes on tubli nii laulus, tantsus kui ka pillimängus. Traditsiooniliselt tundus tugevam olevat just tantsus ja pillimängus, regilauludes domineeris kõigile taidlusrühmadele iseloomulik ühe viisimall muutusteta kordamine kogu laulu ulatuses. Enamikus muude kavades olid ülekaalus uuemad rahvalaulud, tantsud ja mängud, mida esitati lavalise krambita, ehtsa tantsu- ja mängulustiga, tihti peale ka kuulajaid-vaatajaid kaasa haarates. Rakvere TREVI sätulised olid kaasalaulajale laiali jagada kenasti kujundatud laululehed tantsulaulude tekstidega, mida väga meelsasti kasutati ning tänu millele kollektiivne laulmine ka hästi edenes. «Tarvanpää», kelle juht Maie Orav on üks säru peakorraldajaid ja mõtte algatajaid, pakkus vaatamiseks kaks kava — esimene oli koostatud Ida-Hariu ranniku eedatse tantsudest, teine sisaldas tantsuseadeid üle Eesti. Esimene oli muidugi stiilne ja särulisem. Palmse, Võhma, Põdrangu, Vinni ja «Kungla» rühmad laulsid, mängisid. Tantsisid veel vanemate inimeste mälus säilinud või rahvaluulearhiivi talletatud kohalike rahvapärasmuslike lugusid. Enamikul rühmadel olid seljas ka kodukandi rahvariidid. Ainult üksikjuhudel võis näha kogu Eestis

ARVET MÄE foto

moodi läinud saarte rõivaid, mis kohalikus kontekstis tundusid eriti võõrastena.

Palmse, Põdrangu ja teiste rühmade esinemist ilmestasi lapsed oma vahenditu kaasaelamise, tantsu- ja mängulustiga. Mõni laps ei tahtnud tantsupõrandalt lahkuda veel pärast etteaste lõppemistki, teine jälle hõikas rahva seast: «Ema, lase mind ka teiste laste juurde!» Palmse algkooli rühm koosnes algklasside mudilastest, vähemalaste käsitööõhtul tantsisid veelgi pisemad. Oma värvilistes triipseelikutest või pikkades takukleitides ja lillepärgetes olid nad peo tõeliseks ehteks. Laste lahutamatuks kaaslasteks oli väike valge kutsikas, kes pärast mõneajalist omapäi tegutsemist tantsupõrandalt väljus sealt peorahva lõbusa naeru saatel porist tilkuma musta kutsikana, teisel päeval aga ühe Põdrangu mudilase kaenlas taas lumivalgena tantsuplatsile ilmus. Kõik see kuulus säru juurde, lisades sellele erilise

MILLEKS MEILE «VIRU SÄRU»?

annuse soojust ja inimlikkust.

Kõige omapärasema ja huvitava kava esitasid aga Kunda klubi kerge muusika koori noored lauljad. Kava koostas ja lavastas klubi kunstiline juht Tiit Alte. Selle raamjutustuseks oli ilus murdeline muistenditekst kolmest uppunud vennast, kes koju tagasi tulid kurjade mardustena. Ainult kolmanda venna naisel, kes tundis nõiatarkusi, õnnestus hukkumise pääseda ja ka oma lapsed päästa. Lisaks muistendis endas leiduvatele laululistele vaheosadele oli sellesse õnnestunult põimitud muidki rannarahva loitse, laule ja mänge. Tulemuseks oli mõjuv kunstiline tervik.

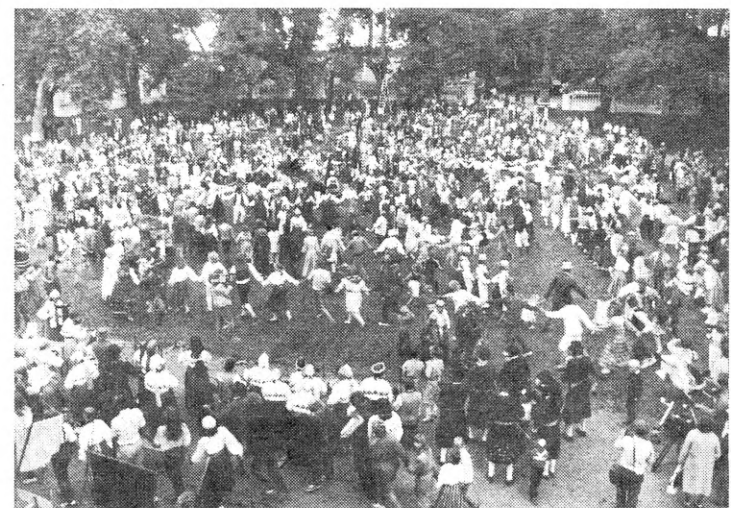
Rakvere rajooni taidlejate folkloorisõnades vaheldusid külalisrühmade omadega. «Leegajus» esitas fragmente oma

gu vanade rühmastki, oli särul kaasas vaid osa. Lapsed laulavad ja tantsivad meelsasti nii ansambelis kui ka tegelikes pulmades, kus Kihnu pärimuslik kultuur elab veel tänapäevalgi oma tõelist elu, olgu juba suuresti regenereerunud kujul, Setu kohalike leelõrühmade keskmine vanus kipub paraku aina kasvama.

Laupäevase kontsertosa lõpetasid kaugemad külalised — Helsingi Rahvatantsuõprade Ühingu tantsurühm, Koola saamide «Oijar» ja liivlaste «Skandiniaki». Viimaste meeleolukas esinemine, mis eriti soojalt vastu võeti, kujunes päeva tõeliseks kulminatsiooniks. Päev lõppes poole ööni kestvate ühislauludega esinejate laagris ja ühistantsudega peoplatsil, kus rahvalikku ja kantrimuusikat tegid «Kukerpillid» üksi ning koos vahelduvate laulu- ja pillilolistidega muude piduliste seast. Viimaste hulka kuulus ka Järsumäe pererahvas Kihnust. Virve Kõstri laulu «Meri on, meri jääb» on «Kukerpillid» laiemaltki populaarseks laulnud.

Rööbiti Palmse tiigi kaldal ja Kloostrikivide juures peetud peoga esineti Võsu koolimaja juures. Lisaks kontsertidele võisid külalised vaadata, kuidas sulatatakse soorauda ja tehakse sepatööd, oma oskusi näitasid Paide rajooni käsitöömestrid ja korvipunujad. Palmse mõisa härjatalis oli Rakvere Koduloomuuseumi etnograafianäitus, valitsejamaas Aianud- ja Mesindusseltsi Lahemaa osakonna ravimtaimede näitus. Triiphoone juures kivimüüridel eksponeerisid oma töid Rakvere rajooni taidluskunstnikud. Avatud olid tarbekunsti müügiletid.

Pühapäev, 12. juuli jäi meelde eelkõige oma rõõmsa, laulva ning tantsiva rongkäiguga. Järgnes Lahemaa Rahvusparki folklooriauhinna kätteandmise tseremoonia. Auhind antakse kord aastas silmapaistvate teenete eest folkloori tut-

LEMBIT KITZELI foto

vustamisel ning populariseerimisel massiteabekanalites. Züri otsuse kohaselt tunnistati esimeseks laureaadiks ajakirja «Kultuur ja Elu» toimetis.

Lõppkontserdid, kus iga eelmisel päeval esinenud kollektiiv andis oma kavast väikese läbilõike, lõid neile, kes alles lõpupäevaks kohale jõudsid, teatava ettekujutuse rühmade repertuaarist ja esituslaadist, teistele pakkusid eeskätt äratundmise rõõmu. On tõepoolest kahju, kui kogu see kaunis pidu jääb vaid olnud hetkeks. Loodetavasti sai see vähemalt osaliselt jäädvustatud filmi- või videolindile. Kuid tõelise ettekujutuse peomeeleolust sai muidugi vaid osaleja. See oli pidu, kus polnud ametlikkust, ega paraadi, kus noored ja vanad, lapsed ja täiskasvanud, esinejad, korraldajad ja külalised sulasid üheks rõõmsaks tervikuks, pidu, mis seob eilse ja tänase ning annab jõudu homseks.

Igal sünnimisel on oma põh-

jused ja tekkeluugu. Viljandi rajooni folklooripäeva ajendiks sai «Viru säru», «Viru säru» ajendiks aga ansambli «Tarvanpää» osalemine rahvusvahelises folkloorifestivalis, selle nakatav eesküü. Põhjused on hoopis sügavamad. Meie folklooristika pole mitte ette valmistatud ühe poolt kogu eesti folklooristika ajaloogu — folkloori kogumine, uurimine, publitseerimine, samuti propageerimine ja senine kasutamine oma plusside ja miinustega, mida viimasel ajal on hakatud kriitiliselt hindama ja analüüsima. Kahtlemata on siin oma osa ka meie muude rahvapäraste traditsioonide — vabariiklikud laulu- ja tantsupeod, aga samuti Lahemaa senised folklooriüritused. Kuid seegi pole veel kõik. Folkloorihuvi tõusu võib märgata kogu maailmas. Meie folkloori elavnemine pole üksnes selle vastukaja. Siin toimib rida ühiseid süvapähi, mille ühiseks nimetajaks on tehnika üldise progressi ja industriaalühiskonna arengu kaasnev sotsiaalsuhholoogiline neuroos, mis ilmneb suuremal või vähemal määral erinevates ühiskondades.

Vanasti inimene suhtles inimese ja loodusega, omandas nii kõik oma teadmised ja oskused. Kõik üldise kirjaoskuse levikuks kasvas oluliselt kirjaku vahetamise osa. Tehnika ajastul suhtleb inimene inimesega suurel määral. Tehnika vahendusel — põhiline info, ka oluline osa kunstist jõuab temani raadiolainete, magnetofonilindide, teleekraani ja filmilina kaudu. Sõukats väheseks on jäänud isetegevus, kunsti osalemine, mis kunagi kuulus inimese normaalseks eksistentsi — folkloor ei olnud elukutse ega harrastus, vaid kollektiivne suhtlemisvahend. Raamat on inimesele, inimese suhe temaga on individuaalne. Massikommunikatsioonivahendite kaudu leviva massikultuuri ees on inimene kaitsetu, selle agressivsust on nimetatud kultuuriimperialismiks.

Tehnika pealetung kõiges — töös, infos kui ka kunstis, tarbimise eraldamine tootmisest, mis kehtib ka kunstilooja ja -tarbi suhetes, eemaldumine loodusest ja looduslikust, lihtsast ja loomulikust, inimlikust ja rahvuslikust on tekitanud sotsiaalse väsimuse, füüsilise ja vaimse allergia. Lisaks kõigele tööstuslike suurlinnade hüved ja pahed oma järele suurenenud migratsiooniprotsessiga, kus inimene kaotab sideme oma kodukoha, maa ja rahva, kaotab identiteeditunde — ei kuulu kuhugi ega ole seotud kellegagi, sest töökollektiiv, tutvusringkond ja perekondki on paljudele ajutise ja pinnalise iseloomuga.

Kõik kuhjub ja kuhjub, kuni ring saab täis ja inimene hakkab taas otsima inimest, igatsema lihtsat ja loomulikku, vajama püsivat toetuspinda — kohta, kuhu ta kuulub, suhu ja rahvast, kust ta põlvneb. Tagasi-pöördumine keemialt looduslike ravimite juurde, tung linnadest loodusesse, suguvõsakkutulekud, kodukandipäevad, kohalike ja rahvuslike kultuuritraditsioonide taaselustamine — kõik need on ühe ja sama üldisema protsessi avaldused. Muidugi, osa ühiskonnast kohaneb kõige- ga või maandab end kuidagi teisiti, see pole lahendus iga- ühe jaoks, kuid ühe olulise teharuna ilmselt seaduspärane ja vajalik.

Kuidas mõista demokraatiat? Kas nii, et igaüks avalikustab kõva häälega oma arvamuse ning kõik karjuvad korraga, soovimatagi üksteist kuulda ja mõista? Või nii, et kõik hõiskavad ühel meelel ja ühel keelel? Ehk võiks demokraatlikku ühiskonda mõista hoopis erinevate arvamuste, erinevate mõtteviiside, erinevate keelte, kultuuride, kultuurivoolude, ja -stiilide harmoonilise kooskõlana, kus igaühel on eluõigus ja kus taunitav on vaid vägivald, agressiivsus ja võimu kuritarvitamine, ka vaimses sfääris. Pole paremat vahendit sellise eluhoia kasvatamiseks kui suhtlemine eri rahvastega, nende keelte, kultuuride, tavade, elu- ja mõtteviisi tundmine ja mõistmine. Folkloor pole üksnes materjal, mida ümber vormides midagi uut saab luua, kuigi ka see funktsioon jääb oluliseks nii tänapäeval kui ka tulevikus. Folkloori peamine väärtus on folklooris eneses, temas peituv võtmes mõista, et mitmekesisus on rikkus, ning et rahu ja maailma ühtsus peitub mitmekesisuse harmoonias.

INGRID RUÜTEL

Keel ja kool — need küsimused, mis puudutasid samavõrd majandust ja poliitikat, kerkisid seetõttu eelnimetatud kõrval esmastena ning eriti teravalt päevakorraale vahetult Veebruarirevolutsiooni järel. Probleem ise polnud revolutsiooni tõstatatud, kuid uutes oludes loodeti vanadele, üldisest koolisituatsioonist võrsunud raskustele lahendust.

Eestis valitses tollal ühtluse, astmeline haridussüsteem, kus mitut tüüpi algkoolid olid õppeprogrammide suure erinevusega rangelt lahutatud gümnaasiumidest ja reaalkoolidest. Alates 1887. aastast käis õppetöö kõigis koolides vene keeles (maa-algkoolides alates kolmandast klassist), mis sai hariduse omandamisele oluliseks tõukeks. 1905.—1907. a. revolutsiooni käigus võideti õigus emakeelse õpetada erakoolides, kuid need olid valdavalt algkoolid. Lisaks oli õppimine enamalt jaolt maksuline.

Haridust ja haritust oli ärkamisajast peale valguseks, ülimaks väärtuseks peetud. Selles nähti ühtaegu nii majandusliku edasiliikumise eeldust kui ka teed vaimse eneseteostuse saavutamiseks.

Edumeelse haritlaskonna taotlusi annab hästi edasi Peeter Põllu sõnavõtt (trükkis avaldatud 8. märtsi 1917. a. «Postimehes»):

Kõik rahvalapsed peavad ühisel alusel haridust saama. Algkoolides tööd jätkab maksumata keskkool. Kehvemaandlastele lastele avatagu kutseklassid. Mõnigiuguseid eesõigusi ei tohi kool tunda. Kooli töötavad rahva enese valitud koolimehed. Ülikooli peab igaüks astuda võima.

Ettepanek arhitektidele ja ehitajatele

Tutvunud ajakirjanduses ilmunud kokkuvõtetega arhitektide kongressist tahaksin «Sirbi ja Vasara» kaudu pöörduda meie arhitektide, ehitusinseneride ja nende juhtide poole konkreetse ettepanekuga.

Vaevast, et arhitektid ainult oma jõududega tuleksid toime väärtuslike elamute ja tootmis- hoonete ehitamisega. Igati väärtuslik objekt saab valmida vaid tellija, projektori ja ehitaja tiheda mõistva koostöö tulemusena.

Praegu valminud objektide käikuandmisel on põhiliselt räägitud ehitusfirmast, mitte niivõrd ehitise autorist. Ehitusfirmadele on eluliselt vajalik reklaamida oma õnnestunud objekte, seda kas või tööjõuturul konkurentsivõimelisena püsimiseks. Nii teame paljusid EEK-e, MEK-e ja KEK-e, kuid objekti loojat — arhitekti ei tea. Ehitajad ei pääse oma tööde tutvustamisest ka tulevikus. Kuid oma plaane ja projekte peavad palju rohkem tutvustama ka projektori — nii ajakirjanduses kui ka näitusel. Propaganda on vajalik konkurentsivõime tõstmiseks, oma ametiprestiiži säilitamiseks.

Õks tähtsam propaganda eesmärk on tellija huvi äratamine. Kui meil, tellijail, oleks kordki aastas võimalus näitusesaalis näha elamute, korterite, klubide, farmide, kaupluste, lasteadeade individuaalseid projektlahendusi, küll siis leiduks ka need, kes oleksid nõus välja kaupluse õiguse projektori ehitisi individuaalprojekti järgi. Miks mitte võtta asi käsile juba tänavu?

Ado Eigi sõnavõtt arhitektide kongressil selgus, et arhitektidel on puudus sobilikust tööst. Majandijuhina aga olen kogu aeg hädas projektori leiutamisega.

Pärnu rajooni ATK süsteemi majandid teevad aastas majanduslikul teel ehitustöid ca 3,7 miljoni rubla eest. Kindlasti on nende objektide hulgas palju ka neid, mida võiks ehitada individuaalprojekti järgi. Sellesuunaline järjekindel töö viiks aja lootsul omanäoliste asulate kujunemisele.

Toetan täielikult ENSV Arhitektide Liidu juhatuse aseesimehe Ado Eigi mõtet luua suhteliselt

HARIDUSE REFORMIMISE KAVADEST

70 AASTAT TAGASI

keda ülikool ise selleks kõlbliku leiab olevat.

Maarjamaal tegutsevad kooliõpetajate seltsid ja ühingud korraldasid koosolekuid, kus esitati miinimumnõudmisena emakeelne maksuta kohustuslik algkool ning maksimumina — eestikeelne ülikool. Mõistagi leidis ka kahtlejaid, kes kinnitasid, et kui lapsed koolis riigikeelt ära ei õpi, siis kaotab kool suure osa oma mõttest ja vanemad lapsi sätasessse kooli ei pane. Kahtlustega esinesid vene koolmeisterid, kes tundsid muret oma koha ja staatuse pärast. Tegelikult vene keele kui õppeaine (esimese võõra keele) vastu ei astunud, tarvilikuks peeti aga proportsioonide muutmist eesti keele, Eesti ajaloo ja maateaduse kasuks.

Õppeprogrammide muutmiseks-parandamiseks tehti teisi ettepanekuid, näide Tallinna Eesti Kooliõpetajate Seltsi koosolekult, mille «Tallinna Teataja» 16(29). mail 1917 ära trükkis:

... Ühel meelel toonitati, et just käsitöö puudumine senisest koolist üheks ta suurematest pahedest oli. Samuti ühel meelel olid koosolejad ka arvamusel, et käsitöö peab puhast pedagoogilist otstarvetel koolides aset leidma, kui üldisemalt hariduslik õppeaine kui meetod, aga mitte ameti äraõppimise sihtidel.

Kõrgkooli eestikeelseks muutmist tollal reaalseks siiski ei peetud. Liialt harjunud oldi kõrgkoolide kui mitte rahvusvahelise, siis vähemalt üleriikliku iseloomuga ja ka eestlaste osakaal Tartu ülikoolis ei andnud selliseks nõudmiseks alust. Reaalseks peeti eesti keele, kirjanduse ja ajaloo õppetoolide sisseseadmist. Kõrgkooli probleemidest lahenes Haridusministeeriumi korraldusega varakult üks — õppejõudude valitavus:

... kõik vana valitsuse poolt nimetatud (mitte ülikoolide enesest valitud) professorid peavad ametist lahkumise palvekirjad ära andma. «Postimees» 10(23). märts 1917

Nende kohad kuulutati vakantseks ja toimusid valimised, kus endine õppejõud võis kandideerida võrdsetel alustel. Nurinat tekitas, et kohe ei laiendatud valitavust ka koolivalitsuse ametnikele, ennekoike rahvakoolide direktoritele ja inspektoritele.

Hariduse ümberkorraldamist püüti kohe ellu viia. Eestimaa Rahvahariduse kongress Tartus võttis vastu otsuse:

Emakeelne õpetus tuleb algkoolides 10. aprillist 1917. a. peale sisse seada. Kus selleks isearalisi raskusi peaks olema, seal jääb selle maksmapanemine kohaliku koolivalitsuse ja pedagoogilise nõukogu otsustada. Käesoleva aasta sügisel peab emakeelne õpetus tingimata algama kõikides meie algkoolides, kõrgemates algkoolides ja progümnaasiumides.

Esitati üleskutseid tööotsingul Venemaale läinud eestlastest õpetajatel ja kõrgkooli õppejõududel tagasi pöörduda, sest muutuste jõustudes oli tekkinud hulganisti õpetajakohti.

Parema, demokraatlikuma kooli eest võitlesid ka õpilased ise. Keskkooliõpilastelt võeti keeld käia avalikel koosolekutel ja pidustustel, neid lubati korraldada kooli ruumides pärast õppetöö lõppu. Näiteks Rakveres korraldas u.

500—600 koolinoort lippude ja plakatitega demonstratsiooni, kus loosungitel samad üldtuntud nõudmised. Õpilased pidasid ise kõnesid. Lastevanemate nimel esines sõnavõttu Jakob Liiv. Mais toimus õpilaste organiseerumine — Tartus loodi Keskkooliõpilaste Liit (sotsialistlik, internatsionalistlik), millest seejärel eraldus rahvuslik-kodanlik Eesti Noorsoo Rahvuslik Liit ja teisi väiksemaid organisatsioone.

Uue kooli loomiseks ja arendamiseks oli vaja kindlamat organisatsioonilist alust. Teoks oli saanud Ülevenemaalise Kooliõpetajate Ühingu asutamine, kuhu pidid koonduma loodavad piirkondlikud ühingu. Eestis loodi sellise organisatsioonina 14. mail Eestimaa Kooliõpetajate Keskkliit, millele omakorda allusid maakondade kooliõpetajate liidud. Kuigi Ülevenemaalise kooliõpetajate organisatsioonide kongressil, kus oli kinnitatud organisatsiooniline süsteem, haridusminister lubas oma sõnavõtus vähemusrühvastele emakeelset algkooli ja üldise nõudmisel ka keskkooli, niisugust ametlikku korraldust ei antud. Vastav Ajutise Valitsuse seadus anti välja alles 17. sept. 1917. Paljud eesti kooliõpetajad õpetasid lapsi eesti keeles juba kevadel, kuid see oli ise võetud õigus. Seega toimus õppetöö õppeaasta lõpuni ametlikult vene keeles ja Eesti kooli suurimaks võiduks tol kevadel jäi eestikeelse Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarlastegümnaasiumile antud õigus oma kooli juures lõpuksameid vastu võtta.

LEILA KRUUSMAA

POSTIMEES

väikesed projekteerimisbürood. Jäagu suured projekteerimisasutused vabariikliku tähtsusega objektide tarvis. Väikebürood projekteerisid majandite ja rajoonilise tähtsusega objektid. Selline büroo peaks olema igas suuremas majandis või vähemalt regioonis.

Väikebürood aitaksid kaasa, et meie külad saaksid aja jooksul oma tervikliku näo ega muutuks suvaliste ehitiste kogumikeks. Nii oleks tagatud ka pidev arhitekti järelevalve. Arhitektile avaneks võimalus luua kindla tellijale, suureneks projektgrupi vastutus, sest kriitika on võimalik sel juhul suunata otseste süüdlase, mitte kaugel oleva nimetu projektori pihta.

Arvestades NLKP Keskkomitee peasekretäri M. Gorbatsõvi juunipreenuil öeldud mõtet, et «lubatakse teha kõike, mis ei ole seadusega keelatud», ei ole meil vaja jääda ootama instruksiooni vastava büroo loomise kohta. Selle tööga tuleb alustada kohe. Pakun kas või eksperimendi korras välja ühe projektbüroo baas-ettevõtteks Pärnu rajooni «Kalevi-poja» kolhoosi. Majandi suuruse kohta teeme suhteliselt palju omaehitust nii elamute, tootmis- hoonete kui ka kultuuriobjektide rajamisel.

Usun ENSV Arhitektide Liidu toetusele ning kutsun arhitekte ja ehitusinseneri looma bürood, mis töötaks käsikäes tellijaga. Meie aadress: 204 674 Pärnu rajoon, Aruvälja jsk, kolhoos «Kalevipoeg».

Juhatuses esimees ADO VHK

Ökoloogiline printsiip

Süvenemata looduskaitse põhi-probleemidesse, mida saab kokkuvõtlikult lugeda J. Eilarti raamatust «Inimene, ökosüsteem ja kultuur», tahaksin peatuda kahel tekstis esiletõstatud sõnal selles raamatus — maksimaalne mitmekesisus.

Oleme harjunud sõnaga «looduskaitse». Paraku mõistavad mitmed, kes oma koolipõlves

loodushoiu teaduslikke aluseid süstemaatiliselt õppinud pole, seda sõna liiga piiratud. Endis-aegne valdav suund, nn. klassikaline looduskaitse taotles teaduslikke, esteetilisi ja pedagoogilisi eesmärgi. Nüüdseks on looduskaitse inimene igapäevast elu mõjutav, mõnede arvates koguni tootmist piirav nähtus.

Nüüdiseaegse looduskaitse aluseks on õpetus ökosüsteemidest. Ökosüsteem on suhteliselt iseseisev Maa elusfääri osa, mis hõlmab elutu (ökotoop) ja elusa (biotoom) poole oma keerukais vastastikuses suhtes. Looduslikes ökosüsteemides valitseb toiduvõrgust tuleneval iseregulaatsioonil põhinev tasakaal üksikute liikide arvukuses. Üldiselt on liigirikkamates ökosüsteemides üksikute liikide arvukus stabiilsem ja selline ökosüsteem vastupidavam ning töökindlam. Sellest kasvatki välja põhioone toetada maksimaalselt mitmekesisust looduses. Looduskaitset on isegi defineeritud kui maksimaalse ökoloogilise mitmekõlguse säilitamist või loomist. Eesti fototsünteesispetsialist Heino Toomingu väidab, et mitmekesisemad taimekooslused on stabiilsemad oma suurema informatsioonisalduse tõttu ja et püsivamad on nad just muutuvate keskkonnatingimuste korral. Seetõttu saab ökoloogiline printsiip meie kiiresti muutuvast maailmast üha olulisemaks.

Maksimaalselt mitmekesisust taotleva ökoloogilise printsiibi dialektiliseks vastandiks on meie argielus tootmise suuremat kontsentratsiooni ja spetsialiseerimist toetav ökonoomiline printsiip. Mehhaniseerimist võimaldav suurtootmine tehasest, põldudel, farmides lubab küll väiksema otseste töökuluga ning enamasti odavamalt toota, kuid seda vaid seni, kuni pole unustatud J. S. Huxley väljendatud mõtet: «Ära too igavest ja kestvat ohvrit vajalikuks, kuid ajutiseks!»

On üllatav, et üldalkirjeidatud ökoloogiline printsiip laieneb ka teistele eluvaldkondadele, sealhulgas majandusele ja poliitikale. Majanduses tähendab see loobumist suurtootmise monopolist ja eluõiguse andmist erinevatele ettevõtetele suurimast individuaalse kodutööni välja. Ökoloogilise printsiibi rakenduseks kultuuris on kõigi humanist toetavate vastuoluliste voolude vaba arengu lubamine, hariduses koostööpedagoogika jne. Kui räägime uut moodi mõtle-misest, siis tähendab see ka ökoloogilist mõtlemist põhimõtte:

mitmekesisem süsteem on stabiilsem ja töökindlam. Inimese õigus oma mõtet välja öelda, teavahendite õigus neist originaalsemad avalikustada, loob soodsa võimaluse ideede evolutsiooniks.

Paraku toimib seni kogu maailmas valdavalt ökonoomiline printsiip, mis väljendub küsimuses: mis kasu sellest tuleb? Kasulikkus väljendub aga alati kellegi suhtes. Nii pole suur kaalu-luive kasulik seale, võitlus rahva eest relvatöösturile. Ökoloogilisel mõtlemisel lisandub kasulikkusele kahjulikkuse mõiste, mida vältida püütakse. Tänapäeva maailmas saab üha laiemaks kolapinna A. Schweitzeri öeldu: «Ma olen elu, mis tahab elada, keset elu, mis tahab elada.» Selle teadmise valguses laieneb kasulikkuse mõiste isikliku, perekonna, ettevõtte kasulikuks üldisemale. Kasulik on kõik see, mis toetab elu tema väiksemaikali avaldumisvormides. A. Schweitzeri järgi pole vaja loomsest toidust loobuda, kuid muna pannile lüües peame alati enesele aru andma, et meie hommiku-eine tõttu jääb üks elu maailma tekkimata. Vaevast saab nii toimiv inimene raisata toiduaineid ja muid nii looduse kui ka inimeste endi loodud väärtusi. Suhtlemine sellise inimesega saab olla eelarvamustevabam, kuna tema mina on laiem ainult endale mõtleva egoistist omast. Sellelt, kelle mina hõlmab ka osakese minu minast, on otsest vaenukkust vähem oodata.

Kuivõrd levinud on ökoloogiline mõtlemine tänapäeval? Otsustagem ise, mõeldes defitsiitsete kaupade hankimisele, rahvarohketele ühissõidukitele, kultuuritegelaste diskussioonidele trükisõnas, spordivõistlustele, poliitike kohtumistele. Kas on neis valdkondades viimasel ajal midagi muutunud? Igatahes liialdust ökoloogilise mõtteviisi rakendamisel esialgu vist karta ei ole. Kunagi võib see aga siiski juhtuda, kui taas unustatakse vana tõde, et ökoloogia ja ökoonomia pole midagi muud kui ühe skaala kaks otsa.

JAAN KIVISTIK

Kunda kandist kuulukse kurba

Praegu tunneme Kundat tsemendilinnana — mõelgem vaid kilomeetrite taha lenda-

vale hallile tolmule. Ent siirdugem vahetult linna naabrusse — ajaloolise Kunda mõisa maile, kus juba 1287. aastal elas vasall Nicolaus de Gundis ning mille omanikuks aastal 1618 sai tallinlane Johann Möller (Raekoja torni uuendaja ning tuntud õigusejurnalanna reljeefi tellija). 1635. aastal pärast laevahukku leidis seal varju Adam Olearius, koos temaga Krusensternide esivanem Philipp Crusius ja teisi.

Siin avati 1925. aastal esimene skandinaaviatüübiline maa-rahvaulikool Eestis, asutaja ning esimene direktor oli meie kõikidele tuntud Gustav Vilbaste. Ja 1940. aastal aastasamas tegevust Põhja-Eesti poliitharidustöö kool. Tööstuslikust küljest pakuvad huvi XIX saj. viimasel vee-randil ehitatud vesiveski ja viinavabrik. Mõisameiereist aga, mis asutatud 1850. aastal, on saanud Rakvere Piimakombinaadi osakond ning sel kombel on kombinat kujunenud vanimaks omataoliseks Eesti NSV-s. Kohe samas kõrval näeme iidse Kunda järve aset ning kuulsaid asulakohti VII aastatuhandest e. m. a. — Lammasmäge ja Hiimäge.

Paraku on nukrust sünnitav ja masendav kõik, mis näha. Oigu — peahoone põles sõja ajal ning on varemeis, mis teha! Muidugi võinuks keegi selle taastada ja kasutusele võtta. Kuid ümber varemetele on maha pandud (loobitud) igasugust rauakoli, piimatööstuse seadmete osi. Peale suure maja on varisemas või varisenud mitu kõrvalhoonet. Vesiveskis on veel säilinud puust(!) hiidhammasrattad ja muud endisaegsed jahvatus-seadmed, kuid hoone on avali, laguneb ja peagi võib mõni uljaspea sinna lõkke süüdata. Park kui selline on lakanud olemast.

Tahaks lõpetada kunagise rahvaulikooli mõtte realiseerija G. Vilbaste ideega: «Me peame siin ka õpetama rahvast austama oma kodunurka ja selle ümbrust!»

HEINO GUSTAVSON

1. Administratiivne Süsteem

Romaani kirjanduslik peategelane Aleksandr Leontjevitš Onissimov on väljamõeldud kuju. Ta töötab kirjaniku fantaasia poolt loodud NSV Liidu Ministrite Nõukogu Metallurgia- ja Kütuseasjade Riikliku Komitee esimehena, kellele alub rühm rasketööstuse ministeeriume. Kuid Onissimovi kõrval elavad ja tegutsevad romaanis peamiselt mitte väljamõeldud tegelased, vaid nende aastate tegelikud juhid: Ordžonikidze, Tevosjan, Stalin, Beria. Romaani sündmustik on autori tunnistust mööda põhiliselt dokumentaalne ja rajaneb kaasaegsete ülesandustel. Kuid nagu iga tõeline kunstiteos kasvab romaan üle tüüpiliste nähtuste tüüpiliseks analüüsiks. Seepärast on romaan sündmuseks meie juhtimiseade jaoks.

Aasta tagasi vaatesin ma artiklis «Majanduse juhtimisele majanduslikud meetodid» (vt. «Nauka i Žizn» nr. 2–3, 1986. a.) majanduslike meetodite kompleksset, süsteemset rakendamist juhtimises ja puudutasin vaid riivamisi administratiivse süsteemi.

Romaani lehekülgedel joonistub elavas, ilmekas ja otse kombitavas vormis välja juhtimismehhanism, mis rajaneb põhiliselt administratiivsetel meetodidel — Administratiivne Süsteem. Täielikult romaanis antu raames püüdis püüan ma näidata, mis on sellele süsteemile iseloomulik.

Selle süsteemi aluseks on otsuste tsentraliseeritus ning ülaltpoolt, eriti isiklikult Stalinilt — Peremeht — saadud direktiivide täpne, kõrvalekalduvamat ja ennastalgav, täitmise. Ennast säästmata ja eelkõige oma isiklikku tööd intensivistades hoiab Onissimov aparaati pinget. Suurema osa kõrgemate ametnike jaoks ei ole päeval ja ööl mingit vahet. Nõupidamised keskööl, kell üks ja koguni kell kaks öösel on tavaline nähtus.

Direktiivsete ülesannete täitmise eest võideldes ütleb Onissimov teravusi, teeb peapesu, käratab halastamatult peale ja piitsutab takka — nii nelja silma all kui ka avalikult. Kuid need, kellega ta kärgib, peavad seda täiesti loomulikuks. See on käitumisreegel, tavaline kord.

Ka Onissimovi ennast kontrollitakse, piitsutatakse takka. Tevosjan on Onissimovi vana sõber. Kuid see ei tähenda, et Onissimov võiks loota vähimatki vastutulelikkust. Tevosjan tunneb Onissimovi, kuid ikkagi korraldab talle iga kuu tõelise ülekuulamise-kontrollimise. Nagu alati, on Onissimov laitmatu, kuid järgmisel kuul kordub kõik taas.

Ofitsiaalsus on administratiivse protsessi alus. Ofitsiaalsus välistab mis tahes asjasse mittepuutuvad mõttevahetused ja suhted. Onissimovi alati kõvakstõlgitud ja lumivalge krae tuletab kogu aeg meelde, et tegemist on teoinimese, mehhanismi lüljega ja mitte Aleksandr Leontjevitšiga.

Vaatame, kuidas rahvakomissari Onissimov juhivad alluvaid. Peavalitsuse ülema regulaarne aruanne. Alguses asjade seisust peavalitsuse ulatuses. Kõik on korras. Edasi tehhide ja ahjude kaupa. Siis pinkide kaupa. Miks on mõnedes tehshides ja ahjude mahajäämus? Peavalitsuse ülem ei ole valmis üksikasjalikult vastama: «Ma ei tea, mul puuduvad andmed.» Onissimov: «Millega te siis tegelete? Mistarvis te siin istute? Mis eest teile palka makstakse?» Aruanne jätkub. Kuidas areneb torutehase rekonstrueerimine? Kas olakse graafikus? On tõrkeid? Mistsugused? Näidake graafikut! Ja nii võetakse kõik üksipulgi läbi.

Või siis Onissimovi, tookordse tankiehituse peavalitsuse ülema aruanne Stalinile, Poliitbüroole. Onissimovil pole vaja heita pilku taskuraamatusse. Ta iseloomustab olukorda ühes või teises tehases ja koguni tsehhis. Esitab laboratooriumides ja polügoonidel tehtud katsetuste tulemusi. Nimetab peast arvusi. Analüüsib raskusi. Onissimov kannab ette otskohehelt, ei püüa end välja rääkida. Ka Stalin ei vaja märkmeid. Edusammud teda ei huvita. Juba saavutatust, tehtust ei lausu ta sõnagi, ta ei kuluta selleks minutitki. Tööalaseid teeneid koguni ei meenutagi. Stalin urgitseb ainult tankiehituse kitsaskohtades: roomiku tallas

les ettepanekuid viimse täiusteni.

Tõetruudus on Administratiivse Süsteemi ilmingimatu lül. Kui sõja-aastail tekkis oht, et metalli tootmise plaan võib täitmata jääda, kandis Onissimov Riiklikule Kaitsekomiteele isiklikult ette — tegemata seda ülesandeks kellelegi teisele ja pugemata kellegi varju. Ta teadis, mida see ettekanne talle maksma võib minna. Kuid riiki alt vedada ei tohtinud. Ja teda aidati, toodi sõdurid lausa rindelt ära. Teda usuti: kui ta ütles «ei suuda», siis järelikult olid kõik inimlikud jõud tööpoolest ammendatud. Kuid Bek mainib romaanis ainult seda ettekanne võimatusest täita plaan.

mata endale isegi mõelda valu le jalgades, jälgib isiklikult algusest lõpuni iga sulatust. Igal õhtul toimub operatiivnõupidamine, ta korraldab risküsitlusi, tungib asjade olemusse kuni mingi käest libiseva «üksini» välja. Kolme nädala pärast pöördub ta Moskvasse tagasi raportiga: ülesanne on täidetud, uus teras on saadud. Aastaid hiljem, vaadates TU-104 mootorite düüse, meenutab ta, kuidas ta nädalate kaupa seisis tundlikkuse kaotanud haigetele jalgedel, et saada vajalikku terast ja järjekordset ravimatut töö.

Avastanud asjatundmatuse või pettuse, on ta halastamatu. Tema näole ilmub kohutav «onissimovlik» irvitus ja ta lajab raskete sõnadega.

Tehastesse läks ta tagavärvast. Avastanud selle, mida oli tahetud varjata, toppis ta kohalikke juhte ninapidi räpakusse ja kaosesse, tõi halastamatult päevavalgele tõe — kui ränk see tõe ka poleks olnud.

et tal poleks endale mitte midagi ette heita. Ta on enda vastu tohutult nõudlik juhtivõtta. Esimene, kellele ta ei tee vähimatki järeleandmist ega mingit soodustust, on ta ise.

Agaga ülaltpoolt tulnud märkused, ka kõige leebemad, teevad talle teravat valu, ta ei suuda rahuneda enne, kuni on kõrvaldanud kõik, mis oli ülaltpoolt rahulolematuse välja kutsunud.

Onissimovi tegevuse aluseks on: ma täidan ülaltpoolt saadud juhtnõude; teie täidate minu oma. «Mitte arutada» — see on Onissimovi lemmikloosung. Ta töötab nagu ülitäpne masin, valdab suurepäraselt administratiivtehnikat, tunneb kõiki haldusmehhanismi labürinte, kõiki ametikondade vaheliste suhete peensusi. Ta teab, mida tuleb teha, et vajalik otsus läbi suruda.

Mistagi oskab Onissimov ka kõrvale hoida. Kuid see võime haitub niipea, kui tegemist on Stalinilt saadud ülesandega. Äärmiselt täpsus ja punktuaalsus ei ole Onissimovi jaoks üksnes auasi ja püha kohus, vaid ka kaitsekiip.

Oleks väärt öelda: Onissimovil olid esikohal tööhüvid. Täpsem oleks öelda, et Onissimovil polnud üldse mitte mingisuguseid hüvisid peale tööd. Kuid tööd mõistis ta kui saadud ülesannete täitmist. Sellest ajast peale, kui ta 16-aastasena astus põrandaaluse partei liikmeks, ei olnud ta ilagi püüdnud kõrvale hoida parteiliste ja riiklike otsuste täitmisest, nendest kõrvale hiilida.

Näiteks kui pärast Stalini surma keelati tööle jääda kauemaks kui 8 töötunniks, allus Onissimov nagu alati distsipliinile; kuid ta lahkus komiteest sõna otseses mõttes viimasena. Öhtutunnid kodus olid talle koormavad ja ta võttis töölt kaasa paksu mapi paberitega, et tegelda nendega kodus ja pääseda kuidagi vabast ajast.

Aleksandr Leontjevitš ei talu peaaegu üldse alkoholi. Ta on tagasihoidlik tööürgaja. Isegi välismaal, saatkonnas, talle lähedasi inimesi kostitades serveeris ta õhtusöögi ilma viinata, ilma veinita ja koguni ilma õlleta.

Onissimovi ainsaks nõrkuseks on lakkamatu suitsetamine. Suitsetama hakkas ta 1938. aastal, kui kaalul oli olnud tema saatus ja ta oli imekombel pääsenud.

Kui sõja-aastatel toodi ministeeriumi einelauda mõni-kord õunu või kalamarja, käskis ta varustajatel need vastuvaidlematus korras saata lasta.

Ministeeriumi erieinelaud teenindas kolleegiumi liikmeid tasuta, kuid Onissimov ei kurnitanud seda kunagi. Ta võttis tavaliselt endale klaasi kanget teed, juustuvõileiva ja sigaretti. Kaastõutajad järgisid tema eeskujul.

Onissimov käis aastate kaupa tagant läikimahõõrdunud tumedate triipus püksidega ja sama kantud pintsakuga.

Juba peavalitsuse ülemana, siis aga ka ministrina vihkas ta igasuguseid palgalisandeid, ei pidanud võimalikuks mingit täiendavat hüvitust ei endale ega ka oma aparaadile. Läänud üle välisministeeriumi süsteemi, keeldus ta keeleõskuse lisatasust. Tema arvates oli talle määratud palk niigi küllalt suur.

Kui õnnestus saada kuuma-kindlat terast reaktiivmootorite jaoks, tõmbas Onissimov premeerimiseks esitatavate inimeste nimekirjast oma nime maha. Ta tõkestas sallimatult kõik talle alluvate ülemuste — ministrite direktoriteni — katset näidata end mõne avastuse, leiutise või täiustuse kaasautorina.

Kolleegide seas oli ta kuulus oma väsimatuse ja raudse organismi poolest. Operatiivnisaalist läks ta otse tööle. Ainult arstid teadsid, et sellel viiekümneaastasel mehel oli seitsmekümneaastase vanamehe süda. Kuid ta ei pidanud võimalikuks kulutada aega enda ravimisele. Koguni arst pressis talt vaevu välja mõne kaebuse tervise kohta. Arsti poolt väljajutatud ravimid seisid puutumatult.

(Järgneb)

MAJANDUSTEADLASE VAADEVINKLIST

ALEKSANDR BEKI ROMAANIST «UUS AMETIKOHT»

G. POPOV, majandusteaduse doktor

Aleksandr Beki romaan «Uus ametikoht» on kirjutatud 1960. aastate algul, kuid lugejani jõudis see alles nüüd. Kolmkümmend aastat tagasi toimunud sündmused: ministeeriumide likvideerimine, rahvamajandusnõukogude loomine ja sellega seoses NSV Liidu Ministrite Nõukogu ühe juhtiva töötaja üleviimine diplomaatiliselt tööle — on minu (nagu ka romaani saatetõlge autori

Grigori Baklanovi) arvates otseselt seotud meie ümberkorralduste probleemidega. NLKP Keskkomitee 1987. a. jaanuaripileenum süvendas seda veendumust ning ma tahaksin sellega seoses välja öelda mõned mõtted ühiskondliku tootmise juhtimise probleemidega tegeleva majandusteadlase vaatevinklist.

kinnitus, õliferentsiaal, käigukast, hallmalm. Stalin toob päevavalgusele nõrkuse nõrkuse järel.

Samasugused jäigad suhted ei valitse üksnes vertikaals, vaid ka horisontaalteljel. Näiteks räägib tankiehituse rahvakomissari metallitööstuse rahvakomissari kohusetäitjaga, oma vana sõbra ja majanaabriga. Onissimov esitab analüüside andmeid, katsete tulemusi, lihvide fotosid, akte ja protokolle. Ta tõestab: tankiehituse rahvakomissariaat ei saa vajaliku kvaliteediga terast. Ta on halastamatu, kõik isiklik on välistatud, ta ei tunista mitte mingeid järeleandmisi. Me teeme riiklikku tööd ja oleme kohustatud sellega hakkama saama. Riik, Stalin nõuavad sadu ja sadu tanke, sakslaste omadest parameetrid. Selleks aga on Onissimovi arvates vaja välja töötada maailma standardite järgi parim tehnoloogiat. Koostada üksikasjalised instruksioonid ja anda konkreetseid ülesanded. Siis aga sundida kõiki alluvaid vastuvaidlematult, täpselt ja rangelt järgima kõiki direktiivide detaile, iga instruksiooni kirjatähte. On vaja pidevalt ja ilmingimata kõiki kontrollida, leida üles väiksemaidki viltulaskmisi, et need ei kasvaks üle läbikukkumisteks, suruda hülbed eos maha. Just sellepärast karjub rahvakomissari tsehhis vihaselt meistri peale kooriku pärast terase valamisel: see koorik on instruksioonis kirjas, ilma selleta on metalli kvaliteet halvem.

Töökultuur, tehniline kirjandus ja täpsus kõigis pisiasjades — see on tootmisharu juhtimise stiil. Selle hoolikuse pärast nimetas Ordžonikidze Onissimovi «sakslaseks». Ka Onissimov ise kasvas alluvaid tehnoloogiat ja kvaliteedi ühikute kontrollimise vaimus. Eriti suured pinged tekivad Administratiivses Süsteemis siis, kui ülesanne tuleb Peremeht endalt. Kui Onissimov sai Stalinilt ülesande, oli ta alati «valge hõõguse» seisundis. Pani tööle aparaadi, projekteerimiskeskused ja teadlased. Ta «valmistab küsimust ette». Ta arvutas ja kontrollis isiklikult kõik üle ning viimist-

Onissimov allub absoluutselt ülaltpoolle, kuid ka aparaat allub Onissimovile täielikult — seegi on Süsteemi iseloomulik joon. Seepärast oli tal täielik õigus kirjutada Keskkomiteele: «Võtan enda peale täieliku vastutuse minu alluvate kogu ametialase tegevuse eest.»

See on konkreetne, naturaalse, detailse juhtimise süsteem. See on tootmise keskusest pideva operatiivse juhtimise süsteem. See on nimelt Administratiivne Süsteem.

2. Administratiivne stiil

Täpselt kell 9 hommikul astub Onissimov, kes on nüüd riikliku komitee esimees, oma kabinetis. Kõigepealt uurib ta aruandeid tehaste tööst viimasel ööpäeval. Ta ei piirdu paberitega, alataks helistab ta valitsuse otsetelefonil. Võtab ühenduse ministrite, peavalitsuste ülemate, direktorite ning koguni tsehhide ja vahetuste ülematega. Miks ei ole täidetud see ja see tellimus? Miks on halvenenud uut marki terase kvaliteet?

Pärast operatiivaruandeid tegeleb Onissimov tehnilise progressi küsimustega. Kuidas edened automaatika juurutamine metallurgias? Milline on olukord seadmete hankimisel? Kas graafikust peetakse kinni, kuidas evitatakse tehastes juba kättesaadud tehnikat? Taas on tähelepanu all iga pisiasja. Ta muudkui helistab ja helistab. Käib peale Riiklikule Plaanikomiteele ja tehastele, kutsub välja oma abilisi, annab alluvatele ülesandeid. Uurib, selgitab välja, kiirustab takka. Annab korraldusi. Annab neid asjalikult, täpselt ja rangelt.

Onissimovist õhkub energiat ja tahtejõudu.

Pärast jooksvaid asju ning teaduse ja tehnika progressi probleeme asub Onissimov kõige tähtsama kallale — seitsme aastat plaani väljatöötamisele (kuigi on seige, et seitsmeaastaku plaani ta täitma ei hakka, juba liiguvad kuuludused tema peatsest vabastamisest).

Uurinud dokumente ja kirjandust, vestleb Onissimov spetsialistidega, selgitab küsimusi välja ägedalt, kindlalt käel. Ta ei hõbene küsitleda, ei kardavastada vajakajäämist ning oskab kuulata teisi. Oma ajal, asunud peavalitsuse etteotsa, oli ta juba kahe kuu pärast võimeline rääkima tankiehituse spetsialistidega nagu võrdne võrdsetega.

Kui selgus, et tehas «Elektrometall» ei tule toime valitsuse ülesandega anda erilist kuuma-kindlat terast reaktiivmootorite jaoks, heidab Onissimov kõik muud toimetused kõrvale, katkestab haigete jalgade ravi ja sõidab ise tehasesse. Seal seisab ta tundide kaupa tsehhis, luba-

Nii töötas ta peavalitsuse ülemana, rahvakomissarina, ministrina ja riikliku komitee esimehena. Ta oli veendunud oma võimes paljastada mis tahes vale. Oli uhke oma uurijoomaduste ja oskuse üle tabada ootamatult, tuua kõik päevavalgele. Usaldamatus süvenes temas aasta-aastalt. Ei sõe- ega ka terasetööstuses polnud kedagi, kes oleks suutnud teda ninapidi vedada. Ülipeene, mingi «kõrgema» tajuga aimas ta ära mis tahes katsed teda alt tõmmata, olukorda paremana näidata. Viha lakeerimise, asjade paremas valguses kujutamise ja enesepettuse elementide vastu oli Onissimovile väga iseloomulik.

Näiteks tuleb ta tehasesse tagavärvast, läbi hoovi ja astub tehase sööklasse. Naised koorivad kartuleid. «Miks te nii paksult koorite?» Keegi naistest vastab: «Kartul on ju mädä.» Onissimov võtab ühe kartuli, siis teise. «Ei, ei ole mädä.» Ja ütleb direktorile mürgiselt: «Koorod on paksuvõitu. Tassivad koju porsastele sööda.» Selles stseenis avab Onissimov end täielikult.

Tehasesse sõitis Onissimov tavaliselt pärast seda, kui seal oli töötanud ministeeriumi komisjon ja valmistatud ette ulatusliku informatsiooni. Komanderingul viibides töötas ta päevast päeva 16 tundi. Siis andis käskkirja. Selles oli kirjas kõik, mis oli vaja teha. Seejärel aga käis üks kontrolli teise järel. Koos rahvakomissariiga saabunud spetsialistide rühmal ei lubatud koguni tehase teed juua. Nii oli rahvakomissari nad välja õpetanud. Kui sa oled tulnud kontrollima, siis kontrolli. Oli rangelt keelatud kasutada midagi tehasele kuuluvat. Selle korralduse rikkumisele kutsus Onissimov kolleegiumi istungile ja korraldas neile halastamatu peapesu.

Onissimovi reeglilik oli pidevalt kontrollida. Ta armastas korrata: «Usaldasid ja hukkusid.»

3. Administraator

Onissimov on 53-aastane. Silmade ümber aastatepikkusest magamatusest mustad ringid. Tema elu devisiks on laitmatust. Ta püüab alati toimida nii,

ÕNNITLEME!

BORIS LUKATS,
graafik. Saab 25. juulil
80-aastaseks.

ILMAR LAASI,
Eesti NSV teeneline
arhitekt. Saab 29. juulil
80-aastaseks.

JOHANNES VIIRG,
«Estonia» teatri kaua-
aegne balletitantsija.
Saab 26. juulil
70-aastaseks.

ZARA MINTS,
kirjandusteadlane, TRÜ
õppejõud. Saab täna
60-aastaseks.

AARE PEHKA,
RAT «Estonia»
orkestrant. Sai 23. juulil
50-aastaseks.

RAFAEL ARUTJUNJAN,
skulptor. Saab täna
50-aastaseks.

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 24. VII kl. 19.30 «Fi-
lumena Marturano», kl. 19.30
«Vägede valitsejad» (väikeses
saalis); laup., 25. VII kl. 19.30
«Sinilind», kl. 19.30 «Täiskuu»
(väikeses saalis); kl. 19 «Reporte-
rid» (ENSV Riikl. Vene Draama-
teatris); pühap., 26. VII kl. 19.30
«Sinilind», kl. 19.30 «Täiskuu»
(väikeses saalis); kl. 19 «Reporte-
rid» (ENSV Riikl. Vene Draama-
teatris); esmasp., 27. VII kl.
19.30 «Musta kassi õõsel ei
näe», kl. 19 «Saialilled» (ENSV
Riikl. Vene Draamateatris); teis-
p., 28. VII kl. 19.30 «Libahunt»
(viimast korda); kl. 19 «Saialil-
led» (ENSV Riikl. Vene Draama-
teatris); neljap., 30. VII kl. 19.30
«Nõmmekingsepä», kl. 19.30
«Saialilled» («Ugalas»); reedel,
31. VII kl. 19.30 planeeritud esi-
tendus «Ja pimeduses paistab
valgus», kl. 19.30 «Saialilled»
(«Ugalas»).

RAADIOTEATER

Laup., 25. VII kell 10 III pr.
«Charlotte koob võru», laste-
kuuldemäng; kell 15 I pr. «Irkuts-
ki lugu», kuuldemäng A. Ar-
buzovi näidendist; pühap., 26.
VII kell 15 I pr. noortekuulde-
mäng «Elisele»; neljap., 30. VII
kell 20.30 I pr. «Leskede kooli»,
kuuldemäng J. Cocteau komöö-
diast.

BASTIONI AED (Viru tn. 23)

Reedel, 24. VII kl. 15 valik-
kava «Kull või kiri». Esinevad
ansambel «Armaada», solistid
Priit Pihlap, Vello Toomemets,
Boriss Lepsoo; sõna — Ines
Aru, Lembit Sibul, Villu Tari,
Raimo Aas, Jaan Rõomussaar;
varieteete tantsutrupp Silvi Neem-
re juhtimisel; pühap., 26. VII kl.
18 ja kl. 21 mängib ansambel
«Mahavok», solist Kare Kauks.

TALLINNA OHVITSERIDE MAJA

Esmasp., 27. VII kl. 19.30 in-
dia kunstnike kontsert. Esi-
nevad folkloorse tantsu ansam-
blid, solistid rahvuslikele instru-
mentidel, nukuteater (täiskasva-
nule).

RAEKOJA SAAL

Reedel, 24. VII kl. 19.30 esi-
tab Glinka, Sostakovitši, Tšai-
kovski ja Rimski-Korsakovi vo-
kaalilooming R. Schumann
nim. rahvusvahelise konkursi
laureaat Boriss Mareškin (tenor,
Leningrad).

NIGULISTE

Laup., 25. VII kl. 11.30 muu-
seumi muusikatund. Andres Uio
esitab Liszt, Bach, Bruhnsi,
Mendelssohn-Bartholdy orelimu-
sik; kolmap., 29. VII kl. 19
oreliõhtu, esineb Tiit Kiik. Ka-
vas Bach, Reger, Bossi, Hiob;
laup., 1. VIII kl. 11.30 muuseumi
muusikatund. Esinevad Ukraina
NSV teeneline kunstnik Ivan
Ponomarenko (bariton) ja Tiit
Kiik (orel).

TALLINNA LAULUVÄLJAK

Pühap., 2. VIII kl. 19 valikkar-
va «Kull või kiri». Esinevad an-
sambel «Armaada», solistid Priit
Pihlap, Vello Toomemets, Boriss
Lepsoo; sõna — Elii Siid, Lem-
bit Sibul, Villu Tari, Raimo Aas,
Jaan Rõomussaar; varieteete tan-
sutrupp Silvi Neemre juhtimisel.

TALLINNA LOOMAAED

Avatud iga päev kella 10–20.
Loomaaed asub Paldiski mnt. 145
(trollid nr-d 6, 7 ja 8. Zoo pea-
tus). Ekskursioonide tellimine tel.
59 98 55.

Viis aastat tagasi kolis Loomaaed Kadriorust Veskimetsa. Alles
nüüd hakati ehitama esimest alalist hoonet, nn. paksunahaliste maja,
milles hakkavad elama elevandid, ninasarvikud ja jõehobud. Uue
maja vundamenti asetab mälestuskapsli linna täitevkomitee esimees
Harri Lumi. Kohal oli Eesti NSV kultuuriminister Johannes Loft, Loo-
maaia direktor Mati Kaal, esindajaid ehitusettevõttest — 3. remondi- ja
ehitusvalitsusest, huigaliselt lapsi ja täiskasvanuid.

FAIVI KLJUTSIKU foto

**RIIKLIKUS KUNSTIMUSEU-
MIS** (Weizenbergi tn. 37) on väl-
japanekud «Eesti kunst», «Lää-
ne-Euroopa klassika», «Nõuko-
gude Eesti skulptuur» ja «Nõu-
kogude Eesti maal».

KUNSTIHOONES (Võidu väljak
8) avatakse 31. juulil kl. 16 maa-
lijate J. Arraku, M. Leisi, P. Mu-
disti ja J. Palmi töde grupinäi-
tus.

KUNSTISALONGIS (Võidu väl-
jak 6) Aleksander Pillari töde
personaalnäitus.

DRAAKONI GALERII (Pikk tn.
17) Ivi Tafel-Maasikamäe, Tiit Vi-
jari ja Ene Voore nahkestööde
näitusmüük.

TARBKUNSTIMUSEUMIS (Lai
tn. 17) «Tärbekunst läbi aegade»
ja Leedu portselanikunstniku
Irena Petravičienė töde näitus.

LINNAMUSEUMIS (Vene tn.
17) väljapanekud «Vanu pudeleid
XVII saj. kuni 1941. a.» ja Tal-
linna kunstnike eksliibriseid.

**TEATRI- JA MUUSIKAMU-
SEUMIS** (Müürivahe tn. 12) näi-
tus «Tsirkus. Tsirkus. Tsirkus».

RAEMUUSEUMIS (Raekoja tn.
4/6) A. Ulase, M. Tätte ja V. Jur-
tomi ühisnäitus «Kangad. Kos-
tümide. Ehted».

TARTU KUNSTIMUSEUMIS
(Vallikraavi tn. 14) Endel Kõksi
tööde väljapanek.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS
(Vanemuise tn. 26) Tartu graafi-
ka ja Elin Toberi skulptuuride
näitus.

**A. STARKOPFI ATELJEEMU-
SEUMIS** (Tartu, Viide tn. 2) on
A. Starkopfi keraamiliste töde
näitus.

**A. H. TAMMSAARE MEMO-
RIAALMUSEUMIS** (Kadriorus,
Koidula tn. 12-a) T-rühma
noorkunstnike Raoul Kurvitsa,

Urmas Muru, Lillian Mosolainen,
Andres Allani, Anu Kaimu, Pee-
ter Pere, Valev Seina ja Tiina
Tammela töde grupinäitus.

**E. VILDE MEMORIAALMUU-
SEUMIS** (Kadriorus, Roheline aas
3) on eksponeeritud kirjaniku
viimane korter ühes püsinäitu-
siga tema elust ja loomingust.

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS
(Lühike laig 3) uuendatud põhi-
ekspositsioon rõhuga illemaalil
ja Made Evalo keraamika näi-
tus. Ekskursioonid tellida tel.
44 58 38.

ETNOGRAAFIAMUSEUMIS
(Tartu, Burdenko tn. 32) Järva-
maa rahvakunsti näitus.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) Pille
Hirve akvarellid.

KIEK IN DE KÖKIS (Nõukogu-
de tn. 1) Tartu Fotoklubi töde
näitus ja Aivis Smuldersi foto-
näitus (rahvafotostudio «Riga»).

**A. SAREVI KORTERMUSEU-
MIS** (Tina tn. 23–13) on näitu-
sed «Eesti teater 1944–1980» ja
«Eesti tšellisteatrid 1926–1944».
Tel. 42 13 37.

**NIGULISTE MUUSEUM-KONT-
SERDISAAL** (Niguliste tn. 13) on
lahti kl. 11–18, kolmapäeval kl.
14–21. (kontserdipäevadel kl.
14–18). Suletud esmaspäeval ja
teisipäeval. Ekskursioonid tellida
tel. 44 99 03.

**KRISTJAN RAUA MAJAMU-
SEUMIS** (Raua tn. 8) visandeid ja
joonistusi «Kalevipoja» teemadel.

**RIIKLIKU KUNSTIMUSEUMI
KOHTLA-JARVE FILIAALIS** (Kul-
tuuripalees «Oktoober») Jüri
Kase maalid.

**RPI «EESTI PÖLLUMAJANDUS-
PROJEKTIS»** (Mustamäe tee 51)
Marju Bormeister-Kagovere maa-
linäitus.

**EESTI NSV RAAMATUHINGU
SAALIS** (Narva mnt. 5) raamatu-
teadlase, bibliograafi ja publi-
tsisti Nikolai Rubakini 125. sü-
nniaastapäevale pühendatud raam-
atunäitus Fr. R. Kreutzwaldi
nim. Raamatukogu fondidest.

AJAKIRJANDUSMAJAS (Pärnu
mnt. 67-a) noorte karikaturistide
Juss Piho ja Voldemar Reiteri
näitus. Avatud igal tööpäeval
kl. 9–17.

AUTASUSTAMISI

- Kauaaegse viljaka peda-
googilise ja loomingulise te-
gevuse eest ja seoses kuue-
kümnenda sünnipäevaga vää-
ris Eesti NSV Riikliku Kunsti-
instituudi tekstiili kateedri
professor, Eesti NSV teene-
line kunstitegelane Mall Tom-
berg Eesti NSV Ülemnõukogu
Presiidiumi aukirja.
- Eesti NSV Haridusminis-
teeriumi ning Haridus- ja
Teadustöötajate Ametiühingu
Eesti Vabariikliku Komitee
aukirja pälvivad:
— kauaaegse aktiivse tege-
vuse eest vabariiklikus aja-
lookomisjonis ning kuuekü-
mnenda sünnipäeva puhul Tar-
tu Riikliku Olukooli dotsent

Hillar Palamets;

— kauaaegse aktiivse tegevuse eest vabariiklikus algõpe-
tuse komisjonis ja õppekir-
janduse autorina ning seoses
viiekümnenda sünnipäevaga
E. Vilde nim. Tallinna Peda-
googilise Instituudi dekaan
Eha Hiie.

● Eesti NSV Riikliku Kirjas-
tuse, Polügraafia ja Raamatu-
kaubanduse Komitee aukirja
said:

— kauaaegse kohusetruu töö
eest ja seoses viiekümnenda
sünnipäevaga kirjastuse «Val-
gus» toimetuse juhataja Ma-
ret Arukaevu;

— seoses viiekümnenda sün-
nipäevaga ja kauaaegse ko-
husetruu töö eest trükikoja
«Ohiselu» korrektor Saima
Evert.

JEAN ROUCH 70

Kui inimesi filmitakse, näitle-
vad nad ikka mingil määral.
Sellest ei piisa, et filmija sisen-
dab endale ja vaatajale: kõik on
loomulik. Kui puuduvad välised
tingimused esinejate sotsiaalse
rolli mõistmiseks, on film vaid
rida juhatähelepanekuid. Just
selles peitub cinema-vérité
(mõistet kasut. käsikaamera
võimalikult tegelikkuses jään-
vustatud, loomuliku heliga filmi-
de kohta) tähtsaima esindaja
Jean Rouchi tulev külg. Sündi-
nud 1917. a. Pariisis, sai ta
sotsioloog ja antropoloog ette-
valmistuse. Ta kasutas 16-milli-
meetrist filmikaamerat esialgu
abivahendina, tailetamaks vaa-
teid, tseremoniaale ja tavakul-
tuuri uurimisretkedelt Aafrikas.
Filmiti väljendusvahendina huvi-
tus vähehaaval. Rouch loobus
dokumentalistide tugevasti sidunud
kaamerastatistika kasutamisest ko-
he oma loometee algul. 1955. a.
valmis tal 35-minutine film «Hul-
dud meistrid» hiinakahõimu vägi-
valdsetest ja ekstaatistilistest us-
tseremoniaalist. «Mina, neeger»
(1959), Rouchi esimene pikem
töö kus filmimisobjekt sai ise
kommenteerida jäädvustatud ma-
terjali, osutus tähtsaks sammuks
tema enda lanseeritud mõiste
cinema-vérité poole, see toimus
nõukogude dokumentaalfilmi
pioneerid Dziga Vertovi teooriate
ja manifestide vaimus. Eelne-
tatud ja film «Jaagu» (1954–
1968) töestavad Rouchi veendu-
must, et jutustav aines võib ri-
kastada ja täpsustada dokumen-
taalist.

Rouch oli olnud viisteist aastat
Aafrikas, enne kui tegi esi-
mese filmi Pariisis. 1960. a. su-
vel filmis ta sotsioloog Edgar
Moriniga intervjuudest ja tutvum-
iskatsetest koosneva «Ohe suve
kroonika» (FIPRESCI auhind 1961
Cannes'is), milles mitmesuguste
ühiskonnakihtide esindajale esi-
tati lihtne küsimus «Kas olete
õnnelik?». Materjali kogunes üh-
teks 20 tundi, ekraanile jõudis
sellest 90 minutit. Film
«Inimpüramiid» (1960), sisulise
psühhodraama, kus inimesed
esitavad elulähedasi rolle, tehti
Elevaldiluurannikul. Rouch kut-
sus kokku rühma musti ja val-
geid õppureid, tutvustas neid üksteisele. Filmis
vahendatakse näitlikult suhtle-
mise kulgu, hetki, mil eelarva-
musi hakatakse tunnetama ning
sellele võidakse vastu astuda.
«Põhjavalts» on Rouchi esi-
mene puhtalt mängufilm, novelli
kuue režissööri ühistööst «Pariis

nähtuna...» (1964). Kõrvaliste
helide mõju, stseenide ebatava-
line pikkus, allegooria jms. tee-
vad sellest Rouchi varasemate
ettevõtmistega võrdväärselt etno-
graafilise uurimuse keskklassi
lootustest, eksotikaigatsusest ja
eelarvamustest. Režissööri loo-
minguliste saavutuste hulgas on
ka 4,5-tunnine mitmetahenduslik
«Vähehaaval/Aafriklane Pariisis»
(1969), milles kaks jõukat nigeer-
last tulevad Pariisi, leidmaks
ideid oma kaubamajakuvandile.
Jean Rouchi rakendatud ciné-
ma-vérité jutustamismeetod on
mõjutanud uuema prantsuse fil-
mikänni, eriti nn. uue laine re-
žissööride loomingut. Tema tööd
avalasid suuresti mõju prantsu-
se ja maailma dokumentaalfilmi-
le 1950. aastate lõpul ja 1960.
algul.

Käesoleva aasta juunist ala-
tes on J. Rouch Prantsuse Fil-
moteegi president, vahetades
välja seni tollal ametikohal ol-
nud Costa-Cavrase.

Luuleõhtu kuurortlinnas

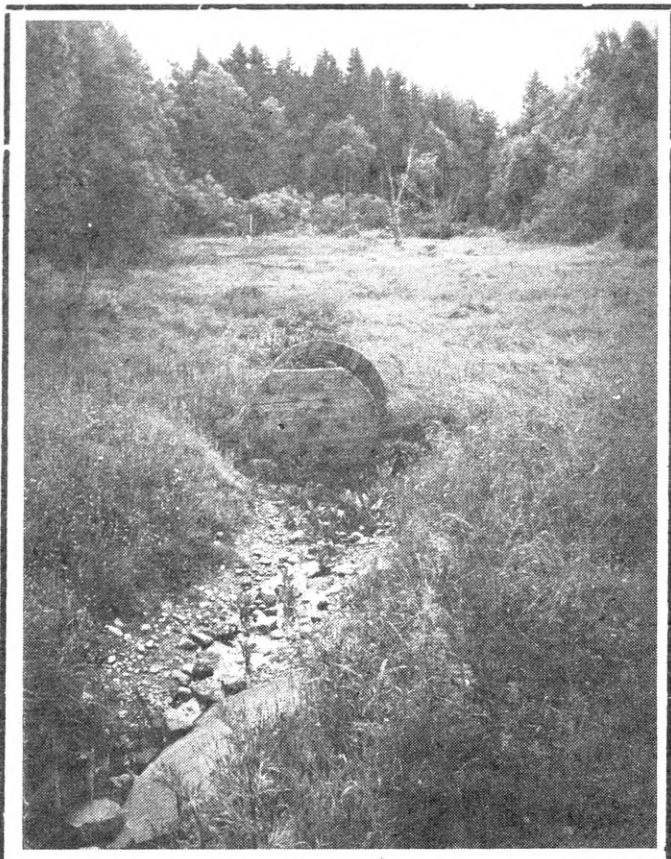
J. Semperi nimeline Pärnu
Keskraamatukogu korraldas 15.
juulil Pärnu 9. 8-klassilise kooli
saalis Pärnu elava luuletaja Da-
vid Samoilovi luuletuste õhtu. D.
Samoilov kandis ette oma aval-
datud ja veel ilmumise ootel
luuletusi ning poeeme. Vääril-
märkimist seegi, et D. Samoilovi
kaheksast luulekogust on neli kir-
jutatud Pärnus.

Eesti keeles on David Samoi-
lovilt seni ilmunud vaid õhuke
luulevihik sarjas «Nõukogude
luule» (tõlk. A. Reoli). 1983. aas-
tal ilmub kirjastuse «Eesti Raam-
at» väljaandel Jaan Krossi ja
David Samoilovi ühine luuleraam-
at vene ja eesti keeles, mis
kannab pealkirja «Põhjatud het-
ked».

VEAPARANDUS

● Meie eelmises numbris «Oli
ja on» rubriigis avaldasime tea-
te, mis algas lausega: «Mullu
tulekahju läbi kannatada saanud
Tõrvandi Põllumajandusmuu-
seum...» Oige on Eesti NSV
Põllumajandusmuuseum. Infor-
matsoon oli võetud ETA tea-
detest.

Hoidkem loodust!

KALJU SUURE foto

OLI JA ON

Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu määrasid Eesti NSV Ministrite Nõukogu 1987. aasta ühekordseid preemiaid kõrg-efektiivse tehnikaga, progressiivse tehnoloogiaga ning uute materjalide loomise ja tootmise ehitamise eest 6 tööle. Nende seas R. Pehlakule (töö juhile), P.-O. Dobrjanskile ja J. Lähelile (töö juhi asetäitjale), R. Ahvenale, R. Kalbusele, H. Kaidolele, V. Kärmile ja E. Vendelile uute kontsert- ja kabinetklaverite «Estonia» mudelite väljatöötamise ja ehitamise eest aastail 1976–1985 preemia 15 000 rubla.

Gorki filmistuudio teeb koostöös suuri arhiivikogusid omava Lääne-Berliini filmiühinguga «Chronos» epopöafilmi «XX sajand». Selle töö raames on teoksil omaette täispikk tsüklifilm Eestist ja tema kui ühe liiduvabariigi saavutustest. Seoses sellega olid Tartus ja vestlesid TRÜ rektori prof. Arnold Koobiaga Gorki filmistuudio võttegrupi asedirektor Boris Krupnik ja firma «Chronos» president Bengt von zur Mühlen (sünd. 1932. a. Tartus) ja tema abikaasa, režissöör Irmgard von zur Mühlen. Tehti võtteid ülikoolist, Etnograafiamuuseumist jm.

Raamatukauplustes alustati kolmekümnelise monograafia «Eesti talurahva ajalugu» ettetellimist, I köide jaguneb kolme ossa ja hõlmab ajajärku põllumajanduse ja külaühiskonna kujunemise kuni teoorislikku korra lõpuni XIX sajandi keskpaigaks. II köide on samuti kolmeosaline. Siin kajastatakse Eesti talurahva ajalugu nii kapitalismi monopolisatsioonide kui ka monopolistlikul staadiumil ja põllumajanduse arengut kodanlikus Eestis. III köite esimene raamat hõlmab põllumajanduse kollektiviseerimise ajajärku ning kolhoosi- ja sovhoositalurahva edusamme põllumajandusliku suurtootmise arendamisel. Teine raamat käsitleb ajavahemikku 1961. aastast tänapäevani. Teose esimene köide ilmub 1988. aastal.

Eesti NSV 47. aastapäeva puhul paigutati rajoonide autahvileid mitmete kollektiivide nimed ning eesrindlaste fotoportreed, nende seas Rakvere rajooni autahvileid E. Vilde nim. kolhoosi kultuuriosakonna nimi ja Uhtna haru-raamatukogu vanemraamatukoguhooldaja Helle Pikkola ning Viljandi rajooni autahvileid Viljandi Draamateatri «Ugala» näitleja, Eesti NSV teenelise kunstniku Rein Malmsteni fotoportree.

25. ja 26. juulil toimuvad Rägavere mõisamuuseumis akordionimuusika päevad «Rägavere '87». Üritusele on öla alla pannud E. Vilde nim. kolhoosi ja selle kultuuriosakond eesotsas juhataja Valdur Liiviga. Esinejad on üle kogu Eestimaa, tulla on lubanud pillimehed ka Leningradist, Viinusest ja Soomest. Laupäeval kell 12 mängitakse parikontserdiga pidustusel avatuks ning veel suurema paraadkontserdiga 26. juulil kell 16 lõpetatakse. Sinna vahele mahub veel viis akadeemilist mõisakontserti, «kaljatelgi» show-kontsert, simmaniohtu Pajustis, harrastusmängijate võistumängimine jpm.

Lasnamäel surisevad «Tallinnfilmi» kaamerad. Tehakse filmi «Mikrorajooni armastus». Režissöör on rohkem kunstnikuna tuntud Tõnu Virve, ope-

raator Mait Mäekivi ja kunstnik Urmas Mikk (ametiil Tallinna peakunstnik). Nimetatud kolm on kirjutanud ka stsenariumi, mis põhineb Arvo Valtoni novellil «Mustamäe armastus». Peaosi mängivad Kaie Mikkelsen ja Evald Hermaküla.

Paide EPT puhkebaas Saunametsas oli neil päevil fotohuviliste päralt. Teoks sai fotoklubide XVIII kokkutulek, võõrustajaks Paide FK. Kokkutulekul tehti teatavaks Türi kultuurimajas avatud klubidevahelise näituse tulemused. Esikoht läks Tartusse, teine Tallinna, kolmas Paidesse. Korraldati mitu foto-näitust ja slaidide konkurssi, otsustati välja kuulutada muinsuskaitseteemaline fotovõistlus jpm. Autorifoto paremateks tunnustati tallinlased Eve Kiiver ja Toomas Kiige ning Viljar Viljamäe Haapsalust. Näitusel «10 külapilti» olid sisukamad Pärnu, Haapsalu ja Tartu fotoklubi liikmete tööd. Tuleval aastal kohtutakse Kohtla-Järve mail.

26. juulil algusega kell 11 peetakse Sangaste kultuurimajas taas kodukohapäeva. Avab EKP Valga Rajoonikomitee esimene sekretär Mai Kolosova. TRÜ professor Sulev Vahtre annab lühilühivaate kohapealsest XVII sajandi haridus- ja kultuurielust, Keeni sovhoosi peameelioraator Jaan Pool peatub kultuurielu probleemidel jne. Seejärel vaadatakse Eesti NSV Riiklikus Etnograafiamuuseumis loodud etnograafilist tösfilmi «Eesti küla sajandi-vahetusel». Muuseumilt pärineb ka fotonäitus.

Võru Koduloomuuseumi näituse-saalis (Kreutzwaldi 16) on 16. augustini Ilmar Krusamäe maali ja skulptuuri väljapanek. Kohtla-Järvel Põlevkivi-muuseumis on 3. augustini vaadata Kalju Suure portreefotod. Väljas on liigi sada tööd. Ühes saalis on fotoportreed kultuuritegelastest, teises saalis tsüklilised ja naljamaigulised fototabamused. Haapsalu kultuurimaja loengusaalis on 2. augustini ülal fotoring «O» näitus, kus on esitatud Ann Tenno, Toomas Kaasiku, Peeter Sirge, Ülo Josingu, Tõnu Tormise ja Peeter Toomina tööd.

Lõppes nüüdistavandite ja rituaalide stsenariumide ja kirjelduste vabariiklik konkurss, mis korraldati II üleilulise rahvaloomingu festivali raames. Konkursile oodati töid, mis aitaksid muuta sisukamaks perekonnapiidusi, tööd ja olmetavandeid. Züriile laekus läbivaatamiseks 44 tööd, põhiliselt perekondlike tavandite kohta. Esimene ja teine preemia jäeti välja andmata. Kolmanda preemia pälvinud Salme Sakseni ja Margit Viissaku tööd kandisid mõlemad nime «Kihlused». Ergutuspreemia said Rein Vill, Aime Kinnep, Helgi Kissa, Leida Järvi, Kaarel Tuvi, Tiit Alte, Toomas Jüga, Helju Hakkaja, Urve Mägi, Mail Põldemaa, Kertu Maasik, Erna Salumäe. ENSV Vabariikliku Karskusühingu eriauhind anti Rein Villale alkoholi-vabade pere-traditsioonide propageerimise eest ja ENSV Ametiühingute Nõukogu eriauhind E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõule Liivi Soovale üliõpilaste konkursitööde juhendamise eest.

ESTICA

Ajaloh «Literaturnaja Gazeta» 1. juuli numbris on toodud ära Lennart Mere artikkel «Kahjulik kasu», milles on laiemal taqapõhjal juttu fosforiidi-probleemist Eestis.

Soomes keeles ilmus hiljuti WSOY kirjastusel Aino Perviku «Arabella, mererõõvi tütar». Tõlkija on E. Lille, illustreerija E. Valter.

Ajakirjas «Literaturnõi Kirgiztan» 1987. nr. 5 ilmus Naftoli Basseli ülevaade «Lähedane kau-gus», milles käsitletakse eesti-

kirgiisi kirjandussuhteid. On eriti rõhutatud T. Ajtmatovi teoste tõlkimist ja retseptiooni Eestis. See on esmakordne käsitus kahe rahva kirjandussuhtest aastail 1940–1987.

Leedu kirjandusajakirjas «Pergalė» 1987. nr. 5 on avaldatud filoloogikandidaat Birute Masionienė retsensioon N. Basseli raamatu «Eesti nõukogude kirjanduse rahvastevahelise koostu-se probleemide» kohta, milles eriti rõhutatatakse eesti ja leedu kirjanduse seoseid.

UUSI RAAMATUID

MEIE TARTU.

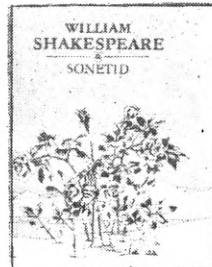
Artiklite kogumik Tartu minevikust, olevikust ja tulevikust. Tutvustab mõningaid saavutusi, sisaldab ülevaateid linna ja tööstusettevõtete ajaloo, kirjutiisi teadlaste uurimistööst, mälestusi silmapaistvatest tartlastest. Mitmeti on tähelepanu keskmes kui erilised murelapsed praegusest ja keskkonnakaitse. Kogumik sisaldab tosin kirjutiisi, nende seas Tartu kauaaegse peaarhitekti Arnold Matteuse «Minu Tartu». Ene Paaveri vestluse TRÜ professori Viktor Masin-guga («Ökoloogilisest mõtle-misest», prof. Juri Lotmani «Tartu kui kultuurimärk», Enn Lillemetsa vestluse maalikunstnik Aleksander Vardi-ga 1981. a. («Valgus, vari, värv»), Trivimi Velliste «Art-

hur Robert Hone, Eestimaa inglase» jt. Illustreeritud fotodega. Koostanud T. Matsulevits, kaane kujundanud P. Rea. Kirjastus «Perioodika», 1987. Trükitud 7000 eks. 96 lk. Hind 30 kop.

William Shakespeare. SONETID.

Maailmakirjanduse klassiku William Shakespeare'i (1564–1616) sonettide illustreeritud väljaanne. Esitatud on enam kui poolteistsada sonetti. Ing-lise keelest tõlkinud Harald Rajamets, kujundanud ja il-lustreerinud Tiina Reinsalu. Kirjastus «Eesti Raamat», 1987. Trükitud 6000 eks. 168 lk. Hind 70 kop.

Raamat tuleb müügile au-gustikuu esimesel poolel.

KOMI JA EESTI KEELE KÕRVUTAVAD TEKSTED JA VALJENDEID (koos harjutus-ülesannetega). Õppemateri-ali vahend soome-ugri filo-loogiaga üliõpilastele. Koosta-nud Paul Alvre ja Galina

Fedjunjova. TRÜ väljaanne. 1987. Trükitud 300 eks. 104 lk. Hind 20 kop.

Madis Kõiv, Aivo Lõhmus. PÕUD JA VIHMA PÕLVA KIHILKONNAN NELÄTÖISTKÖNNENDÄMÄ AASTA SÜVÖL.

Võru murdes kirjutatud näidend, mille tegevuse fooniks on Esimese maailmasõja eel- ja alguspäevade paine ning meeleolud. Kujundanud Andres Tali. Kirjastus «Eesti Raamat», 1987. Trükitud 2000 eks. 144 lk. Hind 60 kop.

MUUSIKAÕPETUS. Üldhari-duskooli programm. Eesti NSV Haridusministeeriumi väljaanne. Kirjastus «Val-gus», 1987. Trükitud 1800 eks. 64 lk. Hind 10 kop.

Pilvi Üllaste. PIIRI-PAARI. Lastelaule koos illustreeriva-te liigutuste ja kantavate de-koratsioonidega.

Kogumik sisaldab üheksa ühehäälselt klaveri- või akor-dionisaatega, nooremale koo-leele mõeldud laulu autori enda, Jüta Kaidla, Helgi Mul-leri, Heljo Männi ja Ellen Niidu tekstidele. Raamatu lõ-pus on antud juhiseid deko-ratsioonide valmistamiseks. Illustreerinud Ede Peabo. Kir-jastus «Eesti Raamat», 1987. Trükitud 20 000 eks. 40 lk. Hind 35 kop.

Raamat tuleb müügile au-gustikuu esimesel poolel.

Juhan Kunder, Fr. R. Kreutzwald. THE BOLD THRESHING-BARN STOKER.

Raamat sisaldab eesti kir-jandusklassikute kolm muin-nasjuttu: «Julge rehepapp», «Rehepapp ja vanapagan» ja «Vigur rehepapp». Inglise keelde tõlkinud Aino Jõgi ja Amanda Kriit, illustreeri-

nud Piret Selberg. Kirjastus «Perioodika», 1987. Trükitud 6000 eks. 48 lk. Hind 37 kop.

Sama. Saksa keelde tõlki-nud Haide Roodvee. Trükitud 3100 eks.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 7.

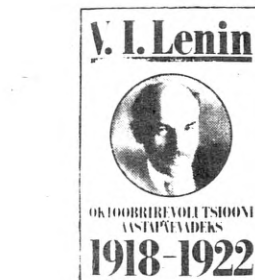
Tallinnas leiab 1.–7. au-gustini aset selle aasta eesti teadusliku suursündmus, 11. rahvusvaheline foneetika-kongress. Sel puhul «vastab toimetuse küsimustele Kelle ja Kirjanduse Instituudi teadur, kongressi organisee-rimiskomitee liige Arvo Eek (usuties Udo Uibo). Mõtteva-hetus «Eesti kirjandusuurimise elu ja olu» võtab seekord sõna Linnar Priimägi («Kes on kriitik?»). Teemal «Eesti Igor Severjanini loom-ingus» kirjutab Sergei Is-sakov, teemal «Veel kord õ: eesti murdes» Valdek Pall. Iisandusi noore Gustav Suitsu tegevuse kohta aastail 1901–1902 esitab Ants Järvi. Pub-likatsioonide osas hakkab ajakiri avaldama O. W. Ma-singut kirju J. H. Rosenplän-terile. Esitatakse neli tõlke-teksti ja üks eesti keeles kir-jutatud kiri. Seekord on toodud ühe kirja tõlge. Koostanud Eva Aaver ja Heli Laanekask. Päevateema veer-

gudel on toodud Mati Hindi kirjutis «Ametiaid ja ameti-häbi ehk mis on emakeele-õpetuses tähtsaim», memua-ride lehekülgedel aga kat-kendeid Eduard Pälli valmi-vast mälestusraamatust (pea-tükid «Paar sõna minu kir-janikumuusikast», «Peamiselt Johannes» Vares-Barbarusest, Ülemnõukogu Presiidiumi esi-mehena», «EKP Keskkomitee VIII plenum» ning «Rahvus-sed ja rahvuskeeled»). Num-ber sisaldab veel repliigi Jaan Krossi sulest, Teet Kal-laste kirjaneku Rudolf Rimmel juubeliks, arvustu-sed, milles on vaatluse all Yunus Emre luuleraamat «Olen algus ja lõpp» ja selle tõlge türgi keelest (rets. Hal-jand Udam) ja Herta Laipai-ga romaan «Hallid luiged» (Ülo Tonts). Lõpuks ringva-de, kus helidetakse pilk ema-keele Seltis üritustele, Eesti toa avamisele Jyväskylä üli-koolis jm. 64 lk. + pilditah-vid. Hind 45 kop.

«TEATER. MUUSIKA. KINO» nr. 7.

Avaveerul peatub Eesti NSV Riikliku Filharmoonia kunstiline juht Enno Mattisen kontserttegevuse probleemidel. Muusikalehekülgedel loome veel intervjuud Helgi Salloga (küsimusi esitas Reet Mikk), Valke Sarve kirjapan-ekut «Setu mitmehäälsus: kogumislugu ja kokkuvõtte», Urve Lippuse «Kahetahelised laulud Lõuna-Eestis» ja Evi Papi «Muusika ja ajad». Teat-riveerud avab Mihkel Mutt arutlustega «Tõe ja õiguse» taustal. Tammsaare teemal võtavad sõna veel Karin Kask («Mis saab Vargamäest? Uhe Eestimaa talu algust ja lõppu

tajumas») ja Ülo Tonts («Teed, mis viivad Vargamäe-le ja Põrgupõhjale»). Filmi-vallas jätkab Nikolai Meinert ühe sotsioloogilise küsitluse tulemuste tutvustamist. Elle Anupõld teeb juttu tänavu parimaks Ameerika linatoo-seks tunnustatud filmist «Rühm». Julia Sillart jagab filmimuljeid Belgias toimun-dud filmifestivalilt. Karin Hallas on andnud kirjatüki «Juubilar «Oktoober» ja ki-nod vanalinnas», Aleksander Tuurandi lavapiltidest kirjutab Aino Kartna. 96 lk. Hind 75 kop.

V. I. Lenin. OKTOOBRIREVOLUTSIOONI AASTAPÄEVADEKS 1918–1922. Kõned, et-teked, artiklid. Teine trükk. Kujundanud H. Puza-nov. Kirjastus «Eesti Raamat», 1987. Trükitud 2000 eks. 152 lk. Hind 40 kop.

NLKP KESKKOMITEE PLEENI MATERJALID. 25.–26. juuni 1987. Kirjastus «Eesti Raamat», 1987. Trükitud 30 000 eks. 88 lk. Hind 20 kop.

Virve Kirspuu. Heiki Müür. RAHVAMAJANDUSBILANSS JA PLANEERIMINE.

Sarja «Teaduselt rahvama-jandusele» kuuluv raamat on mõeldud nii teadustöötajale kui ka praktikule. Pakub huvi ka propagandistidele ja üliõpilastele. Kaane kujun-danud Mati Pärk. Kirjastus «Valgus». Trükitud 2000 eks. 96 lk. Hind 40 kop.

Enn Hallik. MÄNGIME LAUTENNIST.

See raamatuke pole mõel-dud tippsportlaste õpetami-seks, vaid lihtsalt õige teot-sa kättejuhatamiseks neile igas vanuses inimestele, kes soovivad ühe enamharrasta-tava sportmängu, lauten-nisega tegeleda rahvaspor-di tasemel. Kujundanud P. Urt-sun. Kirjastus «Eesti Raamat», 1987. Trükitud 6000 eks. 104 lk. Hind 45 kop.

SPORDIKALENDER. JALG-PALL '87.

Illustreeritud fotodega, joo-nistused: V. Barujev. Koosta-nud S. Sergejev, H. Tammik, M. Tarmak. Tekst eesti ja vene keeles. Eesti NSV Spordi-komitee väljaanne. EKP Keskkomitee Kirjastus. Trükitud 20 000 eks. 32 lk. Hind 50 kop.

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ.

Käesoleva aasta maikuus toimunud üleilulise konve-rentsi ettekannete teesid. Eesti NSV TA Tallinna Botaanikaiaia jt. väljaanne. 1987. Trükitud 500 eks. 100 lk. Hind 80 kop.

H. Lubi. HÜDRAULIKA I. Hüdrostaatika. Õppematerjal. Kaas: H. Lubi. E. Vilde nim. TPedi üldtehniliste distsipli-nide kateedri väljaanne, 1987. Trükitud 300 eks. 48 lk. Hind 15 kop.

LASKESUUSATAMINE. Õp-pematerjal on koostanud Ants Männiste. E. Vilde nim. TPedi kehaleis kasvatuse kateedri väljaanne. 1987. Trükitud 500 eks. 72 lk. Hind 25 kop.

«NÕUKOGUDE NAINE» nr. 7.

Numbrist leiame Kati Vasara kõneluse Ott Kooli näiden-di «Reporter» lavastusest Pärnu teatris («Naine, kes võimutseb»). Ann Seilenthall intervjuu ajutiselt Madagas-karis töötavate TRÜ dotsendi Elmar Sakkovi ja arhitekt Helmi Sakkoviga («Tee lõpeb džunglis»), referaatõlke ameerika filosoofi ja psüh-hiaatri Erich Frommi esseest «Kunst armastada» jm. 32 lk. Hind 35 kop.

«RAAMATUKOGU». Juuni 1987. Metoodikat ja informat-siooni.

Toomas Etverk on andnud kirjaneku «Bibliograafiline andmebaas mikroarvutil», Ada Lebedeva – «Teadus-uring raamatuturustest las-tele», raamatute tundmisest, hoidmisest ja kustutamisest kirjutab Hans Jürman, C. E. Malmi raamatukogust TA Teaduslikus Raamatukogus Kyra Robert jne. Resümee vene ja inglise keeles. Koostanud Kalju Oja. Ene Riet ja Helgi Vihma. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. 52 lk. Hind 20 kop.

Kuid nii nagu pole midagi tühisemat kui tõsisest asjast tühiselt rääkida, nii ei ole ka midagi toredamat kui rääkida tühistest asjadest sedamoodi, et sa näid kõike muud kui tühine. Minu üle otsustamine jääb muidugi teiste asjaks, kuid kui egoism mind lausa ei peta, siis olen ma küll ülistanud narrust, kuid üldse mitte narrist.

Desiderius Erasmus Rotterdami, «Narruse kiitus», 9. juunil 1508. aastal.

Rumal on tore olla, sest targad on sunnitud kiitma rumalaid, aga tarku kiidetakse haruharva ja seda ei tehta eriti targasti.

Rumal kannab lipsu ja vikisib hoolega jalanõusid, sest ta on korralik inimene. See ei tähenda sugugi, et ka tark ei võiks korralik inimene olla, aga ta on seda siiski tunduvalt väiksemal määral. Ta lihtsalt ei suuda olla nii sõnakuulelik ja etiketilebene kui rumal. Tarkus on piiratud oma enesekriitika raamidega; rumalus on avar nähtus. Seepärast pole ka mõtet tarka täienduskursustele saata — nagunii ta sealt midagi kasulikku kaasa ei too.

Tekib kohe kaks küsimust: kas siis rumalad on ainult mehed, sest naised ju üldiselt lipsu ei kannu ega viksi ka oma jalanõusid, ja kas rumalus on kasulik sotsiaalne nähtus.

Ärgem olgem ninatargad, et vastame kahele küsimusele korraga. Tehkem esialgu selgeks esimene probleem: arvame, et naised tuleks esialgu rahule jätta; nende kohta see rumalateks ja tarkadeks jagamine ei kehti — nemad on võimelised lapsi sünnitama.

Rumalad on ainult mehed; mitte kõik muidugi, sest sel juhul kaoks ära meestesine dialektiline vastuolu ja inimrühmade võitlus kanduks sugudevahelise konflikti ebasoovitavale pinnale.

Mis puutub rumaluse kasulikkusse, siis ärgem hakakem sellega üksipulgi tegelema; see peaks olema enesestmõistetav küsimus, eriti ajaloolasele. Mitte ainult seepärast, et rumaluse massilised esindused ühiskonnas kergendab ajalooüritinguid, aga ka seepärast, et rumalusega käib ikka kaasas selgus, mis on nii vajalik, et asju mõista.

Rumalus on ühene. Rumalus teab, mida ta tahab, sest tal on ikka üks kindel eesmärk, ja järgmise eesmärgi kallale läheb ta alles siis, kui eelmine on saavutatud või autoriteetide poolt valeks tunnistatud. Targal on mitu eesmärki, ta kaalub neid ja mõtiskleb nende püstitamise otstarbekuse üle, seepärast on tema saavutusedki nii nigelad — ta raiskab end variantide sorteerimisele seal, kus peaks üheselt tegutsema. Üks targa sajast käitumisvariantidest osutub ikka vaele ja sellele just näpuga näidatakse.

See pole sugugi alati rumal, kes targale näpuga näitab. Rumal ei tee midagi omal algatusel. Tarkade kriitikaga kui sellisega tema ei tegele, talle on hoopiski tähtsam positiivne töö — rumalate koondamine ja konsolideerimine. Targad on need, kes teineteise peale hauguvad ja igasuguseid vasturääkivaid avastusi teevad.

Rumal ei tee avastusi; rumal elab ja jõuab elus edasi: rumalale naeratavad jumalad isegi siis, kui ta neisse ei usu.

Kohe tekib traditsiooniline küsimus: kas rumal pääseb taevariiki? ... Aga vaadake, selle primitiivse küsimusega rumalat vahele ei võta! Tema teab täie kindlusega, et jumalariiki olemas ei ole. Ei maksa rumalat selliste fatamorgaa-

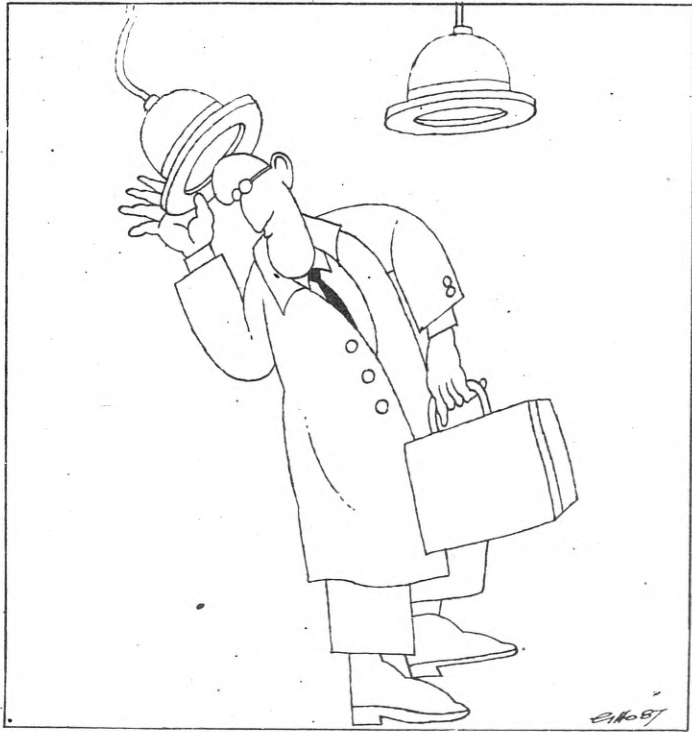
nadega eksitada! Ta teab, et pole olemas telepaatiat, lendavaid taldrikuid, võõrtulnukaid jne.; teda selliste asjadega lõksu ei meelita. Pigem võib tarka uskuma panna, et abstraktsioonid ja seni selgitamata nähtused on reaalselt olemas. Rumal on praktiline; rumal ei tegele tühja-tähjaga, unistamisega näiteks. Rumal ostab sageli lilli ja kingib neid vajalikele inimestele. Tark käib metsas jalutamas ega oska lilli osta: ta vaatleb neid õitsvatel aasadel ja lind laseb talle julga krae vahele. Võib ka juhtuda, et tark kasvatab ise lilli, lihtsalt niisama, isenda silmarõõmuks. Rumal oma aega mõtetult ei raiska.

Rumalal on niivõrd palju ühiskonna stabiilseks funktsioneerimiseks vajalikke väärtuslikke omadusi, et neid ei jaks ühes ülistusloos üles loetledagi. Rumal ei levita kuulujutte. Rumal ei nõua, et ta oleks informeeritud, sest ta ei mõistagi, mis tähendab olla informeeritud; ent selle eest teab ta alati täpselt seda, mida on vaja teada, ega unusta seda, mida talle on teatatud. Ka annab ta temale teatatu alati täpselt edasi sinna, kuhu on vaja anda.

Ise rumal midagi välja ei mõtle; tema peale võib kindel olla. Rumal oskab õigel ajal, õiges kohas suu kinni pidada, sest tal polegi kunagi millestki uut rääkida. Ta vaikib ja tal on alati õigus, või ta kordab seda, mida eelkõneleja on juba välja öelnud, ja tal on jällegi õigus. Targal on hoopis harvemini õigus, sest ta ei suuda kunagi õigeaegselt tõestada, et Maa tiirleb ümber Päikese.

Vaadake tähelepanelikult rumalat: tema näol on eriline ilme, mille järgi tunneb ta kiiresti ära — tema piigust vaatab vastu range tõsidus, mingi kirjeldamatu usk oma eetilisse üleolekusse kõigist teiseliigilistest; kogu tema hoiakut ilustab enesekindlus, mis parimatel juhtudel paisub nakatavaks enesimeetluseks.

Aga kuidas siis võidelda rumalusega? ... Oigem oleks küsida: kas üldse tasub võidelda? ... Olen veendunud, et rumalatega tülliminek on üks kõige kindlamaid enesehävitamise viise. Kui targal puudub kodanikujulgeus oma lörriläinud elu ise ära lõpetada, siis süljaku näkku rumalale — tema teeb selle ära. See ei sisalda rumalale mitte mingisugust süüme probleemi. Rumalal on alati õigus; tõestada talle vastupidist on absoluutselt perspektiivitu, sest tal

JUSS PIHO

AIGAR VAHEMETS

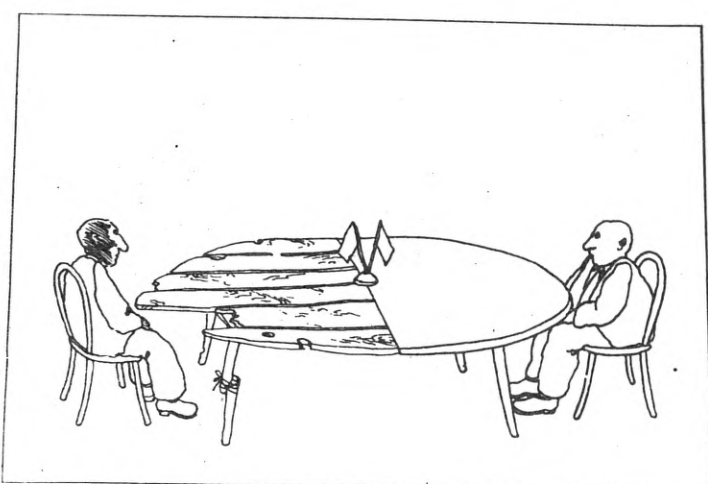
RUMALUSE ÜLISTUSEKS

puudub eneseanalüüsi võime. Ka on tarkade naiivne eksitus, kui nad arvavad, et rumalad neid vihikavad. Rumalad ei märka tarku, nad ei omista neile mingit suuremat tähtsust, nad hakkavad tegutsema vaid siis, kui tark neile jalgu jääb. Kui tark peidaks end oma urus edasi, ei tuleks rumal teda sinna otsima.

Rumal suhtub häirivatesse tarkadesse lihtsalt, emotsioone kulutamata, ta ei kahtle hetkekski, et teda häiriv objekt tuleb kõrvaldada, sest see on paheline, ebanormaalne, kahjulik, mitte ainult kui rumaluse vastunähtus (nii ta kunagi ei mõtle!), vaid ühiskonnast väljajäetud kui selline. Seepärast vaadake, milline õilsuse ilme on rumala näol, kui ta eksekuteerib tarka! ... Too aga püüab ikka ja jälle apelleerida rumala inimlikkusele, kui kondid ragisevad rumaluse haardes ...

Rumalusevastane kampaania lõpeb enamasti, kui just mitte alati, rumaluse rumalale laienemisega, sest ühelgi teisel inimgrupil pole nii täiuslikult arenenud ühtekuuluvustunnet ega agressiivset enesekaitseinstinkti. Rumalaga naljatada ei maksa, teine rumal tuleb kohe appi. Rumal on läbinägelik: ta tunneb teise omasuguse paugupealt ära, toetab teda; edutab, kui omab võimu. Eri-line sümpaatia kuulub rumala kaadripoliitikas veelgi rumalale.

Rumal on tegev ja tugev, alussamastele toetuv; ta hindab üle kõige korda, distsipliini, direktiivi, püsivat ja jäävat, sest tema teab, et maailm saab olla vaid selline, nagu ta on, ja maailm ongi alati just selline, nagu ta olema peab. Rumalusel on ületamatu anne end ühendada võimuga, sest tema jaoks on olemas vaid üks võim — see, mis praegu kehtib, see, mis asub otse tema pea kohal, kõik teised võimud saavad tema jaoks reaalsuseks vaid siis, kui nad võimule tulevad või endast otseselt märku annavad. Vaid tark on nii oskamatu ja saa-

ANDRZEJ MLECKO (POOLA)

matu, et peab tähtsaks ka veel mitte kehtivat võimu, mingit edasiviivat liikumist ehk tulevikuutoopiat või koguni hästi kauget, temaga otseselt mitte-tegelevat võimu.

Rumal on roll; tark on isikus. Rumal mängib elulaval väljaspool teda koostatud instruksioonide järgi seda osa, mida nõuab tema koht sotsiaalses subordinatsioonis; tark mängib tema enda koostatud stsenaariumi järgi, mis on enamasti kõrgemalt poolt kinnitatud. Rumal tunneb end subordinatsioonis omal kohal nii nagu konn tiigis; tark ei saa subordinatsioonist aru; ja seepärast satubki ta subordinatsiooni rikkudes ise tihti idiootlikesse olukordadesse.

Rumal usub, et kõik on alati korras, eriti maailma asjad. Ja kui midagi on korrast ära, siis sellel on selge põhjus — selle isiku või isikute grupi süü, kes korra säilitamise eest pidid vastutama. Ilma karistatava süüdlaseta maailmas midagi halba ei juhtu, ka maa-väringuid mitte. Tark on muidugi jälle vastupidisel seisukohal: tõstab häält ja nõuab asjaolude kriitilist analüüsi; sellega on ta tõestanud, et püüab vastutust endalt ära veeretada.

Rumal on veendunud, et maailm käiks katkematu tõi-surada, kui poleks neid teisi, neid alaarenenuid, neid lapsikuid, neid kõhklejaid ja kahtlejaid, igasuguseid virisejaid ja targutajaid, kõrvalekaldujaid ja kõrvaltminejaid, uutjaid ja muutjaid. kõiki neid, kes pole võimelised elementaarsetest tõdedest aru saama: et kõige tähtsam on sissejuurdunud kord, et ülal on ülalpool ja all on allpool, et käsu üle ei vaieldaks, ja igasugune ettekirjutatud plaan on püha, iga otsus on püha: kõik on püha, mis on õige; aga õige on see, mille kohta on öeldud: et see on õige.

Peaks vist olema juba selge, et rumal on loogiline. Rumal teab, et $(-1) + (+1) = 0$; tark pole selles alati veendunud, kas või sellepärast, et talle ei meeldi nullised vastused. Rumal aga armastab nulle, sest null on ümmargune ja ühene; nulli üle ei vaieldaks. Rumal teab ka seda, et kõige kindlam on tarka lüüa, süüdistades teda loogika puudumises. Targa õnnetus on see, et ta on tõusnud juba formaalse loogika tasandilt dialektilise loogika tasandile, nähtuste vastuolulisuse ja mitmetahulisuse mõistmiseni; rumal sellisele ohtlikule tasandile kunagi ei roni, või kui ta seda teeb, siis kaotab kõik oma rumalusest tulenevad privileegid.

Rumalal ei ole kasvuraskusi nagu targal. Rumal saab kiiresti valmis: kahekümneselt on ta samasugune kui neljakümneselt, kuuekümneselt nii-

sama rumal kui neljakümneselt; seepärast võib teda ka usaldada ja kaua ühel ning samal ametipostil pidada; ta ei viska vigureid, ta on ikka see, kes ta on, tema teod on prognoositavad, tema valvusele kaastöötajate pahede paljastamisel võib kindel olla.

Mida veel rumala ülistamiseks öelda? ... Teinekord tuntakse huvi, kas ta laulda oskab. Mitte alati, aga igal juhul tarkadest paremini. Küsimus pole muidugi mitte vokaalsetes võimetes, aga rumala oskuses laulda õiget laulu õiges kohas.

Kas rumal on uudishimulik? Üldiselt oleme seda teemat juba puudutanud. Ta on uudishimulik, aga mitte nii nagu need teised. Tema abstraktsete ja ebamääraste asjade vastu huvi ei tunne. Tema uudishimu rahuldub sellega, mis lukuaukust näha on.

Kas rumalal võib olla kõrge akadeemiline tiitel? (Te mõistate muidugi, et olete oma küsimusega liiale läinud, aga noh — kunstis teinekord mind-nakse!) ... Vastan: võib küll. Nimesid keeldun nimetamast.

Kas rumal tarbib alkoholi? ... See küsimus on provokatsiooniline ... Loomulikult rumal enam alkoholi ei tarbi; jäägu see tarkade eralõbuks, kui nad seda soovivad.

Kas rumal on vaimne? ... Õelge enne, mis asi see öieti on — see teie paljukiidetud vaimsus! ... Tõestage enne, et ise olete vaimne, siis tulge seda rumalalt küsima! ... Vahet kahtlete koguni selles, et rumal mõtleb? ... Aga miks ta ei peaks siis mõtlema, kui isegi pingviin mõtleb! ... Kas rumal mõtleb õigesti? ... Aga milleks ta siis valesti peaks mõtlema? ... Rumalast õigemini ei suuda keegi mõelda. Rumal aga ei ole kade, nagu need igasugused ... targad ja teisitimõtledjad. Ta tunnistab iga inimese õigust õigesti mõelda ja abistab oma lähimesi, õpetades neile, kuidas peab õigesti mõtlema. Ta mõistab, et üldises õigesti mõtlemises püsib rohkematki kui tema isikliku rumaluse säilitamine.

Pidage meeles, et rumal on järjekindel, — tema kallal ei tasu norida; tema küll esimesena kunagi ei alusta, aga kui te olete oma kergemeelsuses teinud end rumala vaenlaseks, ei unusta ta teid, ei andesta ta teile; ta tegutseb niikaua, kui ni vaenlane on hävitatud. Tark on see, kes andestab ja unustab, püüab end enesekriitiliselt analüüsida ... noh ja tulemused on teada.

Nüüd lõpetan.

Mõistan muidugi, kui rumal oli rumalusest rääkida, veelgi rumalam kirjutada, noh, aga minagi vajan toetust ja solidaarsusetunnet, mida loodan ülistatutelt saada.

TOIMETAJA ILMAR RATTUS
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: V. HERKEL, J. JAAMA, J. KANGILASKI, K. KIISK, M. MIKI-
VER, I. MOSS, Ü. POOTS, E. PÖLDROOS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, J. TREI,
P. UUSMAN, D. VAARANDI, H. VALK.

Toimetuse: 200 031 Tallinn, Gagarini pst. 30, postiaadress: 200 090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunst ja huumoriosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46, masinakiri — 60 27 93. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pärnu mnt. 8.
«Sirp ja Vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Таллинн. Пярнуское шоссе, 8. ЕКР Keskkomitee Kirjastuse Trükkkoda, Tallinn, Pärnu mnt. 87-a.
Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 76 200.

MB-05743

Tellimise nr. 2899
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

«СЕРП И ВАШАР»
(«Серп и молот»)
Издано 09786